

Prac. Pomorz

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050/7

*09050
dopus*

09050

*Wzrost wpr
w zesp.*

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU**

7

zeszyt 1 - 4

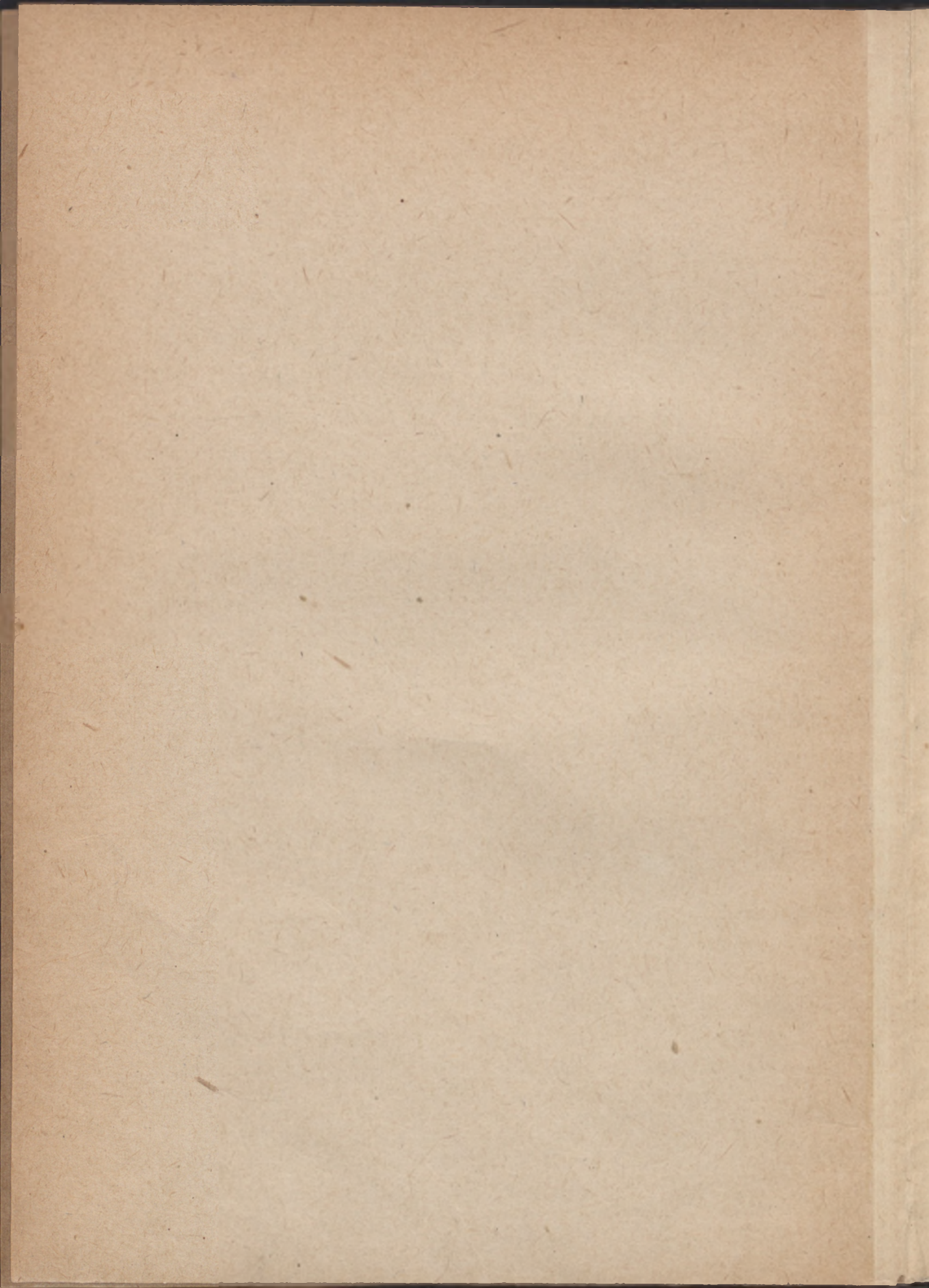
1 I 1953 — 31 XII 1953

✓

W

TORUŃ 1956

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU**

7

1 I 1953 — 31 XII 1953

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
SPRAWOZDANIA

7

1 1 1933 — 31 XII 1933

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

1953
1 I — 31 XII 1953

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

SPIS RZECZY

	Str.
I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA z dnia 19 lutego 1953 r.	
Przemówienie Prezesa Władysława Dziewałskiego	9
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1952	12
Bilans zamknięcia i Rachunek wyników na dzień 31 XII 1952	16
Protokół Komisji Rewizyjnej	22
Protokół dorocznego zjazdu	23
zeszyt 1 — 4	
1 I 1953 — 31 XII 1953	
II. SKŁAD TOWARZYSTWA	
Zjazd	25
Komisja Rewizyjna	25
Spis członków Towarzystwa	25
Skład Wydziałów	32
III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW	
Wydział I	
Mieczysław Ryszard	39
Wydział II	
40	40
41	41
43	43

TORUŃ 1956

Komitet Redakcyjny:

Przewodniczący:

Halina Turska

Członkowie:

Tadeusz Czeżowski, Henryk Szarski

Redaktor Wydawniczy TNT:

Krzyszyna Swinarska

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

09050

Cyft. Pomorski.

P A N S T W O W E W Y D A W N I C T W A N A U K O W E

Nakład 465+140. Cena zł 20,--

Oddano do składania 7. I. 56 r.

Arkuszy wyd. 10, ark. druk. 9.

Druk ukończono w lipcu 56 r.

Papier druk. sat. III kl. 80 gr
z Fabryki Papieru w Kluczkach

Nr zam. 494 — E/7-30115

Toruńskie Zakłady Graficzne

E. 2201/56.

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

NR 7

I I — 31 XII 1953

SPIS RZECZY

	Str.
I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA z dnia 19 lutego 1953 r.	
Przemówienie Prezesa Władysława Dzieluskiego	9
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1952	12
Bilans zamknięcia i Rachunek wyników na dzień 31 XII 1952	18
Protokół Komisji Rewizyjnej	22
Protokół dorocznego Walnego Zebrania	22
II. SKŁAD TOWARZYSTWA	
Zarząd	25
Komisja Rewizyjna	25
Spis członków Towarzystwa	25
Skład Wydziałów	32
III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW	
Wydział I:	
Mienicki Ryszard	39
Wydział II:	
Abramowiczówna Zofia	40
Dąbska Izidora	41
Krysiniel-Józefowiczowa Barbara	43

Wydział III:

Bilikiewicz Tadeusz	43
Czarnocki Wilhelm	46
Demel Kazimierz	47
Grabowski Witold	51
Hiller Stanisław	53
Ledóchowski Zygmunt	54
Mozołowski Włodzimierz	55
Pazdro Zdzisław	58
Reicher Michał	59
Szabuniewicz Bożydar	61

IV. WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

Konopczyński Władysław	65
Kucharski Eugeniusz	67
Makowiecki Tadeusz	70
Szczaniecki Jan	71

V. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

STELMACHOWSKA B., Wyniki prac naukowo-badawczych Zakładu Etnografii UMK	74
KUCZYŃSKI S., Pierwszy traktat toruński 1411 r.	74
BISKUP M., Mapa rozmieszczenia wielkiej własności ziemskiej w województwie pomorskim oraz w okręgach: bytowskim i lęborskim w II połowie XVI w. (ref. Karol Górski)	74
TOMCZAK A., Sieć parafialna w województwie pomorskim oraz w okręgach: bytowskim i lęborskim w II połowie XVI w. (ref. Karol Górski)	74
BARANOWSKI H., Bibliografia kopernikowska (ref. L. Kolanowski)	75
GÓRSKI K., BISKUP M., Akta Stanów Prus Królewskich, t. I: 1479—1488 (ref. Karol Górski)	76
MIENICKI R., Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1646—1676) t. I	76
GUMOWSKI M., Kopernik o monecie	76
BIENIAK J., Ze studiów nad państwem Mieclawa (ref. Br. Włodarski)	77
GÓRSKI KAROL, Ewolucja urzędu gubernatora w krajach nadbałtyckich	84

<i>OBŁĄK J.</i> , Sprawa polska w diecezji warmińskiej w latach 1800—1873 (ref. Karol Górski)	87
<i>STELMACHOWSKA B.</i> , Badania nad rolnictwem i hodowlą dla Atlasu Etnograficznego IHKM PAN	87
Posiedzenia Komisji Historycznej	87

WYDZIAŁ II

<i>CZEŻOWSKI T.</i> , O nazwach okazjonalnych oraz imionach własnych	88
<i>PREISNER W.</i> , Stan hadań nad Dantem w Polsce	90
<i>ZALESKA J.</i> , „Dobry nauczyciel” w świetle wypowiedzi młodzieży szkolnej (ref. K. Sośnicki)	94
<i>LIPOWSKA M.</i> , Problem talentu pedagogicznego (ref. K. Sośnicki)	97
<i>DAŃBSKA I.</i> , Ze studiów nad sceptycyzmem francuskim: Pascal	101
<i>DAŃBSKA I.</i> , O dwoistości w aspekcie bytu i poznania i o tendencjach do przewyciężenia tej dwoistości jako podstawie kierunków i stanowisk filozoficznych	105
<i>NADOLSKI Br.</i> , Intermedia polskie z końca XVII w.	105
<i>WITKOWSKI L.</i> , Poeci nowołacińscy Torunia (ref. S. Srebrny)	112
<i>STRZAŁKOWA M.</i> , Saint-Amant poète du baroque français (ref. Z. Czerny)	114
<i>CZEŻOWSKI T.</i> , O metodzie opisu analitycznego	114
<i>PLEŚNIARSKI B.</i> , Czasopismo „Rok” (1843—46) w walce o postęp, zwłaszcza w wychowaniu (ref. K. Sośnicki)	118
<i>HARASIMOWICZOWA I.</i> , Elementy niemieckie w gwarze ostródzkiej (ref. H. Turska)	121
<i>TUBIELEWICZOWA H.</i> , <i>BIEGAJÓWNA E.</i> , Gwara lubawska (ref. H. Turska)	124
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	124

WYDZIAŁ III

<i>RUDNICKI K.</i> , Wpływ obecności układu lokalnego na elipsoide rozkładu prędkości gwiazd (ref. Wł. Dziewulski)	125
<i>ZONN WŁ.</i> , O wyznaczaniu absorpcji międzygwiazdowej na podstawie katalogu Elviusa wybranych pól Kapteyna (ref. Wł. Dziewulski)	126
<i>SERKOWSKI K.</i> , Badania fotometryczne gwiazdy zaćmieniowej SW Lacertae (ref. Wł. Dziewulski)	126
<i>GRONOWSKA J.</i> , Działanie fenolanów na chlorek bornylu (ref. W. Zacharewicz)	127

MICHNIEWSKA-PREDYGIER Z., PIGOŃ A., Wczesne stadia rozwojowe u <i>Rana temporaria</i> , <i>Rana terrestris</i> , <i>Rana esculenta</i> i <i>Bufo bufo</i> (ref. H. Szarski)	127
RAYSKI J., HANUS W., Polaryzacja próżni w nielokalnej elektrodynamice (ref. J. Rayski)	127
RAYSKI J., O zagadnieniu stanów stacjonarnych w kwantowej teorii pola	128
OLSZEWSKI J., Uwaga o oddziaływaniu neutronu z elektronem (ref. J. Rayski)	128
KONGIEL R., O belemitach z piaskowca glaukonitowego okolic Puław	128
BARCZYK W., O utworach górnokredowych na Bonarce pod Krakowem (ref. R. Kongiel)	129
KRAŻEWSKI S., O utworach górnokredowych okolic Proszowic (ref. R. Kongiel)	129
MICYK A., O inoceramach turońskich z okolic Krakowa, Miechowa i Wolbromia (ref. R. Kongiel)	129
ŻELAZNA A., O łodzicach i amonitach z kampanu okolic Krakowa, Miechowa i Wolbromia (ref. R. Kongiel)	130
TOMASIK H., Kryteria spektrofotometryczne gwiazd szybkich F, G, K w małej dyspersji (ref. W. Iwanowska)	130
ANTONOWICZ K., Przyrząd do całkowania równania Schrödingera (ref. A. Jabłoński)	131

Komisje:

Astronomiczna, Muzeum Kopernika, Do badań teorii pola w fizyce, Chemiczna, Geograficzna, Do badań znużenia i zmęczenia	131
--	-----

I

DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA

w dniu 19 lutego 1953 r.

Przemówienie Prezesa Towarzystwa

Władysława Dziewulskiego

Magnificencjo, Szanowne Koleżanki, Szanowni Koledzy!

Rok 1952 smutno zapisał się w kronikach Towarzystwa Naukowego, które straciło w tym roku 6 swoich członków.

W dniu 6 maja umarł w Toruniu w stosunkowo młodym jeszcze wieku członek Wydziału II **T a d e u s z M a k o w i e c k i**, profesor historii literatury polskiej na Uniwersytecie M. Kopernika, autor wielu cennych prac, człowiek pełen osobistego uroku, najlepszy kolega. W dniu 26 czerwca na uroczystym posiedzeniu Towarzystwa koledzy omówili w szeregu referatów bogatą Jego działalność naukową i literacką.

W dniu 13 lipca umarł pod Krakowem **W ł a d y s ł a w K o n o p c z y ń s k i**, członek Wydziału I, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitny historyk, autor wielu dzieł historycznych i prac naukowych. Wielu spośród nas znało Go osobiście i ceniło prawość Jego charakteru.

W dniu 12 sierpnia, po dłuższej i ciężkiej chorobie, umarł w Toruniu **E u g e n i u s z K u c h a r s k i**, profesor teorii literatury i literatury porównawczej na Uniwersytecie M. Kopernika. Poważnym Swym charakterem i głęboką wiedzą zjednywał powszechny szacunek, a dobrocią Swą — zdobywał serca. Z Jego wielkim dorobkiem naukowym zapoznaliśmy się na żałobnym posiedzeniu w dniu 22 listopada, poświęconym omówieniu Jego działalności, a zorganizowanym przez kolegów w ramach naszego Towarzystwa.

W dniu 7 października zmarł w Pelplinie ks. **F r a n c i s z e k S a w i c k i**, profesor Seminarium duchownego w Pelplinie. Był członkiem Wydziału II, wydał szereg prac z zakresu filozofii.

W dniu 4 listopada zmarł w Gnieźnie dr **F r a n c i s z e k S z e l i g a**, były dyrektor Oddziału Narodowego Banku Polskiego w Toruniu. Sprawował wówczas godność skarbnika Towarzystwa i okazywał wiele po-

mocy Towarzystwu w sprawach finansowych i wydawniczych. Był członkiem Wydziału I. Wielką sumiennością w pracy zdobył uznanie i szacunek powszechny; ci zaś, którzy mieli możliwość poznania Go bliżej, choćby w pracach Zarządu, byli zawsze ujęci Jego uczynnością, życzliwością i gotowością do udzielenia rady i pomocy. Szlachetny charakter Zmarłego wywołał serdeczne przywiązanie do Jego Osoby.

Wreszcie w dniu 19 listopada zmarł nestor naszego Towarzystwa i dożywotni członek, Jan Sczaniecki. Przed wojną był przez szereg lat skarbnikiem i członkiem Zarządu. Związany uczuciowo z dziejami Towarzystwa, pracował niezwykle ofiarnie. Po wojnie utrzymywał żywy kontakt z Towarzystwem, interesując się jego pracą. W uznaniu Jego zasług Walne Zebranie w r. 1950, gdy Towarzystwo obchodziło 75-lecie swego istnienia, powołało Go na Przewodniczącego tego Zebrania. Człowiek niezwykle dobroci, o charakterze pełnym cnót pozostawia w historii Towarzystwa Naukowego piękną pamięć po Sobie.

Cześć Ich pamięci.

* *

*

Główną troską naszą i głównym zadaniem to praca naukowa i w związku z tym praca wydawnicza. Gdybyśmy zestawili suche liczby, okazałoby się, że w r. 1952 wydaliśmy mniej prac niż w r. 1951. Byłoby to przykre zestawienie. Na szczęście tak nie jest. W rzeczywistości przygotowaliśmy do druku znacznie więcej prac w r. 1952 niż w roku poprzednim, lecz prace te, przynajmniej nie wszystkie, nie uzyskały dotychczas potrzebnych zezwoleń na druk. Jak wiadomo, prace nasze muszą przejść przez ocenę Polskiej Akademii Nauk.

* *

*

Pragnąłbym przejść obecnie do jaśniejszych kart życia naszego Towarzystwa. Jak rokrocznie Sekretarz Zarządu Towarzystwa odczyta listę nowo powołanych członków. W tej chwili pragnąłbym powitać tu 2 kolegów. Po pierwsze pragnąłbym serdecznie powitać Kolegę Władysława Czaplńskiego, profesora historii na Uniwersytecie Wrocławskim, który przybył do nas, by na posiedzeniu naukowym wygłosić odczyt, za co już obecnie pozwolę sobie złożyć podziękowanie. Z drugiej strony chciałbym powitać kolegę Tadeusza Bilikiewicza, profesora psychiatrii w Akademii Medycznej w Gdańsku, który przybył do nas jako delegat grupy Kolegów gdańskich. Z wielką radością pragnę podkreślić, że udało się nam rozwiązać — zdawało się początkowo — trudne zagad-

nienie. Na Wydziale III powiększyliśmy ilość członków zamiejscowych i dzięki temu mogliśmy zaprosić do współpracy bliskich nam Kolegów gdańskich. Ze względu na odległość Gdańska od Torunia, prawdopodobnie posiedzenia nasze będą odbywały się przeważnie niezależnie w tych 2 ośrodkach. Wyobrażam sobie jednak, że od czasu do czasu będą mogły odbywać się posiedzenia wspólne w jednym z ośrodków z udziałem kolegów z ośrodka drugiego, zwłaszcza wówczas, gdy referaty będą dotyczyły zagadnień, które zainteresują Kolegów w obu ośrodkach. W każdym razie wydawnictwa będziemy mieli wspólne. Toteż przesyłam Kolegom gdańskim najlepsze i najserdeczniejsze życzenia, by praca nasza wspólna wydała piękne owoce.

* *

*

Oddzielnie pragnąłbym zapoznać Szanowne Zgromadzenie ze sprawą obchodu ku czci Kopernika. Jak wiadomo, w r. 1943 upłynęło 400 lat od jego śmierci. Ale wówczas kraj nasz nie mógł odezwać się, znajdując się pod obuchem okupacji niemieckiej. Przeciwnie, Niemcy na terenie ziem polskich pozwolili sobie organizować obchody ku czci Kopernika, ale we wrogim do jego polskości nastawieniu. Rząd nasz zdecydował, że rok 1953, przypadający na 410 rocznicę śmierci, będzie rokiem obchodów ku czci Kopernika. W grudniu ub. roku Towarzystwo Naukowe — w porozumieniu z Jego Magnificencją Rektorem Uniwersytetu M. Kopernika — ustaliło, że w dniu 24 maja 1953 r., jako w 410 rocznicę śmierci Kopernika, urządzi obchód, polegający w pierwszym rzędzie na wygłoszeniu kilku naukowych referatów. Niezależnie od tego w ostatnich dniach z ramienia Miejskiej Rady Narodowej powstał Komitet powołany do urządzenia obchodu na większą skalę, a więc obejmujący różnego rodzaju imprezy, popularne odczyty, wystawy itd. Rzecz prosta, wszystkie obchody będą ujęte w jedną całość. Na czele tego Komitetu stanął profesor naszego Uniwersytetu dr Rajmund Galon, a wśród członków znajdują się dr Maria Puciatowa i prof. Jerzy Remer. Z inicjatywy Komitetu odbyło się w dniu wczorajszym (18. II), jako w wilię dnia urodzin Mikołaja Kopernika, składanie wieńców pod jego pomnikiem, poprzedzone przemówieniami Przewodniczącego MRN oraz delegatów UMK i Towarzystwa Naukowego.

* *

*

Na zakończenie pragnąłbym złożyć serdeczne podziękowanie pracownikom Biura Towarzystwa Naukowego z dyrektorem Biura mgr Krystyną Swinarską na czele za tak wydatną pracę i sprężystą działalność.

Warunki zmuszają nas, byśmy drukowali prace w kilku drukarniach. Wszędzie spotykamy się z wielką życzliwością. Toteż rad jestem, że mogę wyrazić naszą wdzięczność i podziękowanie zarówno ob. kierownikom, jak i ob. zecerom za ich wydatną pomoc w naszej pracy.

SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

za rok 1952

Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło z końcem okresu sprawozdawczego 104 członków, wśród nich 1 honorowego, 1 dożywotniego, 3 korespondentów i 99 zwyczajnych. Wydziały Towarzystwa miały łącznie 70 członków, a nadto ich Komisje 74 współpracowników. Stan ten był wynikiem zmian zaszłych w ciągu roku 1952, a mianowicie przybył 1 czł. zwycz., a zmarło: 1 członek dożywotni, 1 członek korespondent i 4 członków zwyczajnych; Wydziały zaś straciły przez śmierć 5 osób, zaproszono natomiast dwu nowych członków.

Zarząd Towarzystwa miał skład następujący: prezes — Władysław Dziewulski, wiceprezes — Karol Koranyi, sekretarz — Tadeusz Czeżowski, skarbnik — Stanisław Jaśkowski, członkowie: Ignacy Dziejdzic, Rajmund Galon, Jan Zakrzewski; nadto wchodzi do Zarządu przewodniczący Wydziałów: I-go Ludwik Kolankowski, II-go Zygmunt Czerny (do 13. IX) następnie Stefan Srebrny, III-go Jan Prüffer. Członkowie Komisji Rewizyjnej — Janina Hurynowicz i Wojciech Hejnosz, ich zastępcy — Wilhelmina Iwanowska i Stefan Srebrny (do 13. IX).

Wydział I — Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych liczył z końcem roku 26 członków, mianowicie 19 miejscowych (w tym 13 członków czynnych) i 7 członków zamiejscowych. W ciągu roku przybyło 2 członków czynnych, w tym jeden z kategorii członków miejscowych i zmarł jeden członek zamiejscowy. Przewodniczącym Wydziału był Ludwik Kolankowski, zastępcą przewodniczącego Bronisław Pawłowski, sekretarzem (od 29. III) Leonid Żytkowicz. W obrębie Wydziału istnieją dwie Komisje: Historyczna, do której należy 15 członków i 3 współpracowników pod przewodnictwem Karola Górskiego, i Prawnicza złożona z 6 członków i 8 współpracowników pod przewodnictwem Michała Wyszynskiego. Wydział i Komisje odbyły w ciągu roku 16 posiedzeń naukowych, na których przedstawiono 22 prace. — Wydział I utworzył wspólnie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Historycznego Komitet Obchodu 500-lecia Odzyskania Dostępu do Morza, które przypada w roku 1954. Nadto zaś pozostawał w bliskim kontakcie z Instytutem Historii PAN i Polskim Towarzystwem Hi-

storycznym, w szczególności w sprawach badań nad początkami Państwa Polskiego i historii Pomorza.

Wydział II — Filologiczno - Filozoficzny utracił w roku sprawozdawczym przez śmierć 2 członków miejscowych czynnych i jednego zamiejscowego, a 2 członków czynnych przeszło do kategorii zamiejscowych. Wydział z końcem roku liczył 13 członków miejscowych (w tym 6 czynnych) i 4 zamiejscowych. Przewodniczący Zygmunt Czerny złożył funkcje 13 IX z powodu przeniesienia się do Krakowa, tymczasowe przewodnictwo objął zastępca przewodniczącego Stefan Srebrny, sekretarzem był Tadeusz Czeżowski. Z dwóch Komisji: Filologicznej liczy 10 członków i 14 współpracowników, przewodniczący Tadeusz Makowiecki do 6. V, zastępca przewodniczącego Eugeniusz Słuszkiewicz; Komisji Filozoficznej, składającej się z 11 członków i 7 współpracowników, przewodniczy Henryk Elzenberg. Wydział odbył 4 posiedzenia naukowe, na których przedstawiono 6 prac do druku. Komisja Filozoficzna miała 3 posiedzenia, Komisja Filologiczna była nieczynna.

Wydział III — Matematyczno - Przyrodniczy powiększył się o jednego członka miejscowego, 2 członków miejscowych przeszło do kategorii czynnych, a jeden czynny do kategorii zamiejscowych. Z końcem roku było 22 członków miejscowych (w tym 12 czynnych) a 6 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału jest Jan Prüffer, zastępcą przewodniczącego Edward Passendorfer, sekretarzem Wilhelmina Iwanowska. Wydział odbył 3 posiedzenia naukowe, na których przedstawiono i przyjęto do druku 31 prac. W łonie Wydziału istnieje 7 komisji: 1) Komisja do badań przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego pod przewodnictwem Jana Walasa, licząca 12 członków i 1 współpracownika, odbyła w ciągu roku 2 posiedzenia, na których omawiano plany badań oraz ich wyniki. 2) Komisji astronomicznej, złożonej z dwóch członków Wydziału i 5 współpracowników, przewodniczy Władysław Dziewulski; na 4 posiedzeniach przedyskutowano 4 prace przeznaczone do druku; w toku jest duża praca zespołowa dotycząca Drogi Mlecznej, w roku sprawozdawczym wykonano 80% fotometrii fotograficznej pól, przewidywane zakończenie pracy w r. 1954. 3) Komisja geograficzna, która składa się z 3 członków Wydziału i 7 współpracowników pod przewodnictwem Rajmunda Galona, odbyła dwa posiedzenia naukowe. Z tych jedno przeznaczono na ustalenie tematu centralnego: Opracowanie geograficzne i regionalne Ziemi Chełmińskiej, drugie — wspólne z Komisją Międzywydziałową kalendarza drzewnego — było poświęcone zagadnieniu znaczenia przyrostów rocznych roślin drzewnych dla ustalenia wahań klimatycznych i chronologii (tzw. kalendarz drzewny). W ramach tematu centralnego opracowano 7 zagadnień szczegółowych.

4) Komisja dla badań problemu psychofizycznego znużenia i zmęczenia pod przewodnictwem członka Wydziału Janiny Hurynowicz liczy 8 współpracowników i odbyła 10 posiedzeń naukowych, na których omawiano postępy badań, wygłoszono trzy referaty ogólne i przedyskutowano 4 prace przeznaczone do druku. 5) Komisja chemiczna pod przewodnictwem Antoniego Basińskiego, złożona z dwóch członków Wydziału i 21 współpracowników, powiązała prace prowadzone przez pracowników do niej należących, o charakterze zarówno teoretycznym, jak badawczo-przemysłowym, z kontaktem z kilkoma zakładami wytwórczymi nie tylko na terenie Pomorza, lecz także w rejonie centralnej Polski i Śląska. Badania te dotyczyły zagadnień produkcji sody, kwasu siarkowego, przemysłu solnego, garbarstwa, przemysłu fotograficznego, olejków eterycznych, kalafonii, żywic, przemysłu odczynników chemicznych i in. Spomiędzy prac członków Komisji ukazało się drukiem w roku ubiegłym w różnych wydawnictwach 34 pozycje. 6) W stadium organizacji jest Komisja badań promieniowania słonecznego pod przewodnictwem Władysława Gorczyńskiego. 7) Komisja Muzeum Kopernika pod przewodnictwem Władysława Dziewulskiego ześrodkowała swe prace na dwóch zagadnieniach z historii życia Kopernika, mianowicie badań archiwalnych dotyczących rodziny Mikołaja Kopernika oraz stwierdzenia, na podstawie tych badań, jakie domy należały do jego rodziców, aby rozstrzygnąć zagadnienie, w którym domu się urodził.

Nadto była czynna z inicjatywy Wydziałów I i III Komisja Międzywydziałowa pod przewodnictwem Jana Zabłockiego zajmująca się kalendarzem przyrostów drzewnych dla ustalenia chronologii klimatycznej wieków ubiegłych.

Poza naukowymi posiedzeniami Wydziałów Towarzystwo zorganizowało następujące zebrania i odczyty:

19. II na Dorocznym Posiedzeniu Publicznym — Jan Zabłocki,
Powtórne odkrycie roślin lądowych.

Wydział II zorganizował wspólnie z Oddziałem Toruńskim Tow. Literackiego im. A. Mickiewicza dwie Akadynie żałobne:

26. VI ku czci Tadeusza Makowieckiego z zagajeniem Stefana Srebrnego i 4 odczytami charakteryzującymi Tadeusza Makowieckiego jako:

Historyka literatury — Konrad Górski

Historyka sztuki — Jadwiga Puciata-Pawłowska

Pedagoga i wychowawcę — Julia Cywińska

Artystę i teoretyka sztuki — Henryk Elzenberg

22. XI ku czci Eugeniusza Kucharskiego z przemówieniami:

Stefana Srebrnego — *Zagajenie*

Bronisława Nadolskiego — E. Kucharski badacz historii literatury

Władysława Floryana — E. Kucharski jako teoretyk sztuki

Artura Hutnikiewicza — Działalność nauczycielska E. Kucharskiego

4. XII na sesji naukowej w ramach Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej przemawiali:

Wojciech Hejnosz — *Wkład nauki radzieckiej do badań nad początkami państw słowiańskich*

Kazimierz Sośnicki — *Filozoficzne podstawy pedagogiki radzieckiej*

Józef Mikulski — *Znaczenie nauki Williama dla ekologii.*

W ubiegłym roku Towarzystwo opublikowało następujące wydawnictwa:

- 1) Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu nr 4 s. 126 (1. I—31. XII 1950)
- 2) Księga Pamiątkowa Towarzystwa Naukowego, s. 240 il. 10 mapy 2
- 3) Marian Biskup — *Stosunek Gdańska do Kazimierza Jagiellończyka w okresie wojny trzynastoletniej (1454—1466)*, Roczn. 56 z. 1 s. 340
- 4) Tadeusz Cieślak — *Bismarkowska ustawa antysocjalistyczna*, Roczn. 56 z. 2 s. 178
- 5) Zapiski Towarzystwa naukowego w Toruniu t. XVII z. 3-4 s. 139
- 6) Stanisław Skimina — *Persjusz w Polsce*, Prace Wyd. Filolog.-Filozof. t. IV z. 1 s. 74
- 7) Maria Polakiewicz — *Z badań nad zapleczem gospodarczym Torunia*, Studia Soc. Scient. Tor. Sectio C vol. I nr 3 s. 26
- 8) Eugeniusz Hohendorf — *Klimat Ziemi Chełmińskiej w świetle potrzeb rolnictwa*, Studia j. w. Sectio C vol. I nr 4 s. 40
- 9) Rajmund Galon — *Formy polodowcowe okolic Więcborka*, Studia j. w. Sectio C vol. III nr. 5 s. 40
- 10) Zofia Michniewska i Grażyna Skirgajło — *Układ naczyń krwionośnych u rzekotki*, Studia j. w. Sectio E vol. II. nr 1 s. 22
- 11) Biuletyn Obserwatorium Astronomicznego — (spis treści nr 1—10) s. 6
- 12) Carolus Górski et Cristina Porębska — *Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) ann. 1616—1662 rotuli 99—148 imag. 8264.*

Łącznie wydano 11 pozycji o 1271 stronach, tj. 79,4 arkuszy oraz 9. 944 negatywów (w tym Landtags Acta 8264) i 62.550 pozytywów mikrofilmowych

Rozpowszechnianie wydawnictw książkowych Towarzystwa prowadzi „Dom Książki”.

W druku znajduje się 7 kolejnych pozycji, zezwolenia władz oczekuje 26 prac przyjętych przez Wydziały.

Zarząd Towarzystwa specjalny nacisk kładzie na organizowanie badań naukowych zespołowych i indywidualnych, ułatwiając pracę przez subwencjonowanie ich w miarę swoich środków finansowych oraz przez starania o specjalne subwencje z Polskiej Akademii Nauk.

Na Wydziale I udzielono subwencji przede wszystkim na badania źródłowe: Źródła do dziejów Prus Królewskich w latach 1480—1492; Inwentarze dóbr biskupstwa włocławskiego w XVI i XVII w.; Inwentarz dóbr biskupstwa chełmińskiego; dalej na badanie klęsk elementarnych w XV w.; na opracowanie rękopisu „Jus Publicum Dantiscanum” z 1657 Eliasza v. Treven Schrödera oraz na zbieranie materiałów etnograficznych i badania wykopaliskowe w Gostkowie-Falsung.

Na Wydziale II na badania dialektologiczne: Nazwy miejscowe i dialekt w pow. ostródzkim; eksperymentalne metody badania zaburzeń psychicznych u psychicznie chorych.

Wydział III otrzymał subwencje na: Opracowanie monografii Ziemi Chełmińskiej; badania botaniczne i zoologiczne w rezerwacie cisowym Wierzchlas; badania fizjograficzno-ekologiczne jeziora Łukniany; badania utworów osadowych dolnej Wisły koło Dobrzynia; badania struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach. Udzielono również subwencji Komisji Międzywydziałowej kalendarza drzewnego.

Celom badań naukowych służyły pracownie utrzymywane przez Towarzystwo: mikrofilmowa, archiwalna, etnograficzna i przyrodnicza (polowa).

Towarzystwo Naukowe pozostaje przez prace swych Wydziałów, pracowni i członków w ścisłym związku współpracy z Uniwersytetem Toruńskim i jego zakładami naukowymi. Jak najbardziej przyjazne stosunki wzajemnej wymiany usług łączą Towarzystwo z Książnicą Miejską, która mieści się w gmachu Towarzystwa i administruje jego biblioteką włączoną do Książnicy jako depozyt, z Archiwum Państwowym w Toruniu, które udzieliło miejsca pracowni mikrofilmowej i pracowni archiwalnej i wzajemnie samo korzysta z pomocy tych pracowni, z Muzeum Pomorskim w Toruniu, które posiada w depozycie zbiory muzealne Towarzystwa.

Biblioteka Towarzystwa powiększyła się o 255 tytułów w 547 tomach. Szczegółowy stan księgozbioru z końcem 1952 r. wykazuje następujące pozycje: Druki zwarte 14.401 tytułów 17.194 tomów; wydawnictwa ciągłe 1.133 tytułów 7.281 tomów; rękopisy 330 tytułów; mapy, atlasy 21 tytułów; oprawiono 533 tomów.

Zakres wymiany obejmuje 39 instytucji krajowych i 80 instytucji za-

granicznych w 21 krajach. Zakres wymiany rozszerza się coraz bardziej. Zarząd otacza tę stronę działalności szczególną opieką.

Biuro Towarzystwa zatrudnia 7 stałych pracowników administracyjnych (6 umysłowych i 1 fizycznego) oraz 4 naukowych. W skład wchodzi dyrektor, kierownik techniczny działu wydawniczego, korektor, referent ogólny, referent wymiany wydawnictw, urzędnik rachunkowo-kancelaryjny, woźny. Z pracowników naukowych 2 zatrudnionych jest w pracowni archiwalnej, 1 w mikrofilmowej, 1 w etnograficznej.

Dziennik podawczy za r. 1952 zawiera 1327 pozycji. Księgowość jest prowadzona systemem przebitkowym.

W roku sprawozdawczym zakończono inwentaryzację biblioteki. Księgozbiór Towarzystwa został oszacowany przez specjalną komisję na sumę 147 191, — zł.

Inwentaryzacja zbiorów muzealnych Towarzystwa przez Muzeum Pomorskie, gdzie znajdują się jako depozyt, jeszcze nie jest ukończona.

Towarzystwo Naukowe, jak w latach ubiegłych, brało czynny udział przez swoich członków i delegatów specjalnych w różnych przejawach życia kulturalnego Torunia i woj. bydgoskiego.

Toruń, 2 lutego 1953 r.

(—) Tadeusz Czeżowski
Sekretarz

(—) Władysław Dziewulski
Prezes

435,55
8.538,—
0.001,—
2.054,63
1.238,84
1.357,08
1.950,—
32.310,31
32.482,16
28.424,07
302.202,98

RACHUNEK

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

Winien:

Koszt własny sprzed. wyd. powojennych	57.669,—	
" " " " przedwojen.	404,83	
" " " " mikrofilm.	34.951,81	95.025,64

Koszty administracyjne:

Pobory pracowników administr.	36.965,—	
" członków Zarządu	6.000,—	
Ubezpieczenia społeczne	9.522,50	
Usługi obce	418,20	
Utrzymanie pracowni i biura	698,37	
Podatek obrotowy	845,74	
Delegacje służbowe	2.485,90	
Reprezentacja	476,50	
Opłaty telekomunikacyjne	2.322,97	
Materiały biurowe	2.093,75	
Prace powierzone umową o dzieło	7.137,50	
Wydatki różne	496,38	69.462,81

Koszty inne:

Zużycie środków nietrwałych	425,55	
Pobory pracowników naukowych	9.538,—	
Oprawa książek	6.001,—	
Remonty i naprawy	2.054,62	
Straty nadzwyczajne na wydawn.	1.238,84	
Nakłady lat ubiegłych	1.357,08	
Nagrody i zasiłki	1.950,—	
Koszt własny egz. bezpłatnych	55.310,21	77.875,30
Subwencje wypłacone	35.482,16	35.482,16
Nadwyżki		29.424,07
		<u>305.269,98</u>

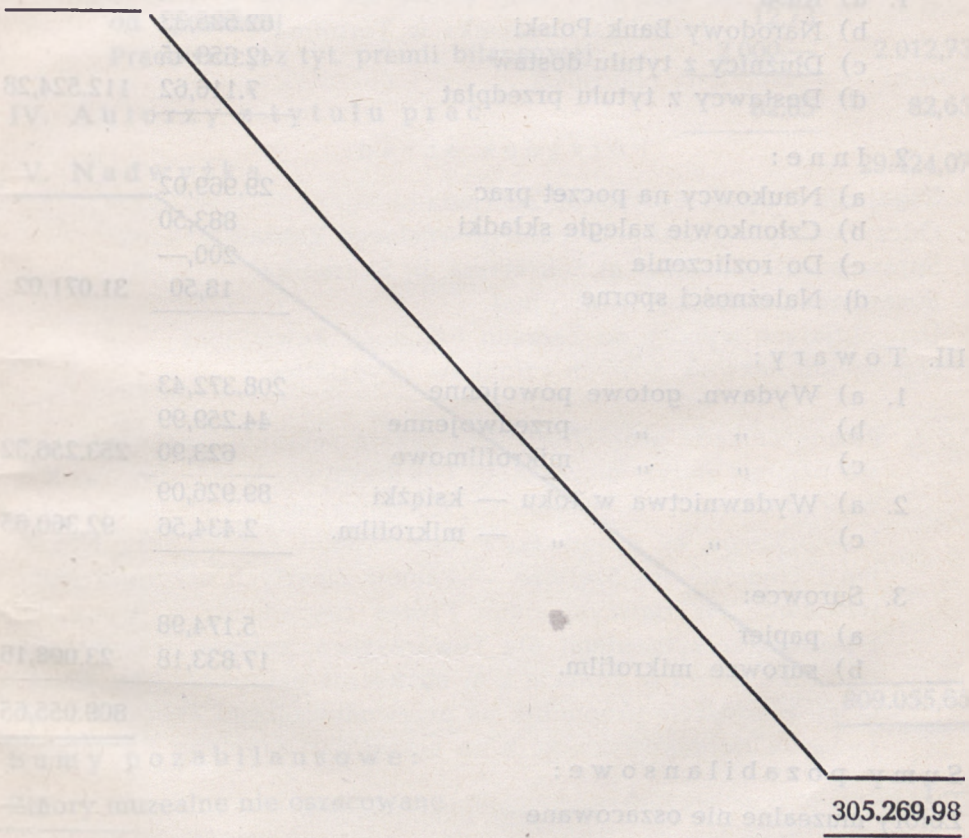
(—) Krystyna Swinarska
Główny Księgowy

WYNIKÓW

na 31 grudnia 1952 r.

Ma:

Sprzedaż wydawnictw powojennych	27.229,80	
" " przedwojennych	846,30	
" " mikrofilmowych	<u>35.864,90</u>	63.941,—
Dochody inne	62,61	
Składki członkowskie	1.746,—	
Różnice remanentowe	<u>20,37</u>	1.828,98
Subwencje otrzymane	<u>239.500,—</u>	<u>239.500,—</u>

(—) Stanisław Jaśkowski
Skarbnik

BILANS

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

Aktywa:

I. Majątek stały:

a) Nieruchomość	56.796,—	
b) Urządzenie pracowni mikrofilmowej	17.987,34	
c) " " polowej	32.840,91	
d) " " biurowe	11.004,46	
e) Książki biblioteczne	148.475,80	
f) Mikrofilmy negatywy	29.730,71	296.835,22

II. Środki obrotowe:

1. a) Kasa	212,88	
b) Narodowy Bank Polski	62.535,33	
c) Dłużnicy z tytułu dostaw	42.659,45	
d) Dostawcy z tytułu przedpłat	7.116,62	112.524,28
2. Inne:		
a) Naukowcy na poczet prac	29.969,02	
b) Członkowie zaległe składki	883,50	
c) Do rozliczenia	200,—	
d) Należności sporne	18,50	31.071,02

III. Towary:

1. a) Wydawn. gotowe powojenne	208.372,43	
b) " " przedwojenne	44.259,99	
c) " " mikrofilmowe	623,90	253.256,32
2. a) Wydawnictwa w toku — książki	89.926,09	
c) " " — mikrofilm.	2.434,56	92.360,65
3. Surowce:		
a) papier	5.174,98	
b) surowce mikrofilm.	17.833,18	23.008,16

809.055,65

Sumy pozabilansowe:

Zbiory muzealne nie oszacowane

1,—

(—) Krystyna Swinarska
Główny Księgowy

ZAMKNIĘCIA

na dzień 31 XII 1952 r.

Pasywa:

I. Fundusz własny:			
1. początkowy	618.525,44		
a) zwiększenie funduszu własnego	<u>152.329,26</u>		
b.) zmniejszenie funduszu własnego		<u>1,—</u>	770.853,70
II. Zobowiązania:			
Wierzyciele z tytułu dostaw	6.682,50		6.682,70
III. Rozl. międzyokresowe biurowe:			
Miejska Rada Narodowa (podatek od uposażeń)	12,73		
Pracownicy z tyt. premii bilansowej	<u>2.000,—</u>		2.012,73
IV. Autorzy z tytułu prac			
	<u>82,65</u>		82,65
V. Nadwyżka			
			<u>29.424,07</u>
			<u>809.055,65</u>
Sumy pozabilansowe:			
Zbiory muzealne nie oszacowane			<u>1,—</u>

(—) Stanisław Jaśkowski
Skarbnik

PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ

Komisja zbadała załączniki do bilansu stwierdzając zgodność zapisów z pozycjami bilansu i rachunku wyników.

Toruń, dnia 16 lutego 1953 r.

Za Komisję Rewizyjną
Towarzystwa Naukowego w Toruniu
(—) *Janina Hurynowicz*
(—) *Wilhelmina Iwanowska*

PROTOKÓŁ

Dorocznego Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu
z dnia 19 lutego 1953 r. w Auli Collegium Maius Uniwersytetu
Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Obecni — według listy obecności.

Porządek obrad:

1. Zagajenie i wybór Prezydium Zebrania
2. Odczytanie protokołu poprzedniego Walnego Zebrania
3. Sprawozdanie Zarządu: a) Sekretarza, b) Skarbnika
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej
5. Uzupełniające wybory do Zarządu i Komisji Rewizyjnej
6. Ogłoszenie nazwisk nowych członków Wydziałów

Ad 1. Prezes Zarządu prof. Dziewulski zagaja zebranie i poświęca słowa pamięci zmarłym członkom Towarzystwa: Władysławowi Konopczyńskiemu, Eugeniuszowi Kucharskiemu, Tadeuszowi Makowieckiemu, ks. Franciszkowi Sawickiemu, Janowi Szczanieckiemu i Franciszkowi Szelidze. — Pamięć Zmarłych uczczono przez powstanie. W dalszym ciągu Prezes zawiadamia o depeuszach i pismach z życzeniami dla Towarzystwa, zgłasza uzupełnienie porządku obrad w punkcie 5 a) udzielenie pełnomocnictw Zarządowi, a wreszcie proponuje na przewodniczącego Zebrania prof. Ludwika Kolankowskiego, a na sekretarza Krystynę Swinarską.

Przyjęto jednomyślnie.

Ad 2. Protokół Dorocznego Walnego Zebrania Towarzystwa z 19 lutego 1952 r.

odczytano i przyjęto.

Ad 3. Sekretarz Zarządu prof. Czeżowski przedstawia sprawozdanie ogólne z działalności Towarzystwa w r. 1952, a skarbnik prof. Jaśkowski przedstawia zamknięcie kasowe i bilans na rok 1952

Ad 4. Prof. Hurynowicz odczytuje protokół Komisji Rewizyjnej i stawia wniosek udzielenia absolutorium Zarządowi

Sprawozdanie ad 3 i 4 przyjęto i udzielono absolutorium dla Zarządu z rachunków i czynności.

Ad 5. Sekretarz zawiadamia, że Zarząd kooptował uchwałą z dnia 17 lutego b. r. prof. dr St. Horszowskiego na wiceprezesa i prosi o zatwierdzenie tej uchwały

Uchwalono jednomyślnie.

Ad 5a. Sekretarz przedstawia w imieniu Zarządu wniosek udzielenia Zarządowi pełnomocnictwa do zawierania umów i zaciągania zobowiązań do wysokości 50.000 zł na okres roku aż do następnego Walnego Zebrania.

Uchwalono jednomyślnie.

Prof. Hejnosz proponuje wybór prof. Słuszkiewicza na zastępcę Członka Komisji Rewizyjnej.

Uchwalono jednomyślnie.

Ad 6. Sekretarz Zarządu prof. Czeżowski przedstawia nazwiska nowych członków Wydziałów:

Na Wydziale I Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych członkiem miejscowym czynnym został — prof. dr Władysław Namysłowski, a członkami zamiejscowymi — prof. dr Władysław Czaplinski, dr Marcin Dragan, doc. dr Anna Dembińska, prof. dr Gerard Labuda, prof. dr Kazimierz Lepszy, prof. dr Marian Małowist, dr Marian Pelczar i prof. dr Kazimierz Piwarski.

Na Wydziale II Filologiczno-Filozoficznym członkami miejscowymi zostali — dr Zofia Abramowicz i dr Barbara Krysiniel-Józefowiczowa, członkiem zamiejscowym — doc. dr Izydora Dąmbska.

Na Wydziale III Matematyczno-Przyrodniczym członkiem miejscowym został — z-prof. dr Jerzy Łoś, członkami zamiejscowymi zostali — prof. dr Tadeusz Bilikiewicz, prof. dr Wilhelm Czarnocki, doc. dr Kazimierz Demel, prof. dr Witold Grabowski,

prof. dr Stanisław Hiller, prof. dr Zygmunt Ledóchowski, prof. dr Włodzimierz Mozołowski, prof. dr Zdzisław Pazdro, prof. dr Michał Reicher i prof. dr Bożydar Szabuniewicz.

Na tym zebraniu zakończono.

(—) Krystyna Swinarska

Przewodniczący

Sekretarz

(—) Ludwik Kolankowski

Tego samego dnia, bezpośrednio po zakończeniu obrad, odbyło się o godz. 18.30 w obecności licznych gości

DOROCZNE POSIEDZENIE PUBLICZNE TOWARZYSTWA

na którym, po krótkim przemówieniu Prezesa Towarzystwa prof. dr Władysława Dziewulskiego, prof. dr Władysława Czaplinski (Wrocław) członek Wydziału I wygłosił odczyt: *U podstaw niepowodzeń polskiej polityki morskiej w czasach Rzeczypospolitej szlacheckiej.*

II.

SKŁAD TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

ZARZĄD

Prezes	Dziwulski Władysław
Wiceprezes	Hoszowski Stanisław
Sekretarz	Czeżowski Tadeusz
Skarbnik	Jaśkowski Stanisław
Członkowie:	† Dziedzic Ignacy
	Galon Rajmund
	Zakrzewski Jan

Przewodniczący Wydziałów:

Wydział I	† Kolankowski Ludwik
Wydział II	Srebrny Stefan
Wydział III	Prüffer Jan

KOMISJA REWIZYJNA

Członkowie:	Hurynowicz Janina
	Hejnosz Wojciech
Zastępcy członków:	Słuszkiewicz Eugeniusz
	Iwanowska Wilhelmina

CZŁONKOWIE TOWARZYSTWA

(według stanu z dnia 19 II 1953 r. — adresy uaktualnione)

Członkowie honorowi

1. Nitsch Kazimierz, dr fil., wiceprezes PAN, emer. i hon. prof. języka polskiego UJ, Kraków—Salwator, Gontyna 12.

Członkowie dożywotni

2. ks. Czaplewski Paweł, prałat, dr fil., Turze, poczta Rukosin, pow. Tczew.

Członkowie korespondenci

3. Kostrzewski Józef, dr fil., emer. prof. prehistorii UP, Poznań, Alfreda Lampe 27/29.
4. Tymieniecki Kazimierz, dr fil., prof. zw. historii średnio-wiecznej UP, Poznań, Grodziska 11.

Członkowie Wydziałów i zwyczajni

5. Abramowiczówna Zofia, dr fil., wykładowca historii sztuki starożytnej UMK, Toruń, Szymanowskiego 12/3.
6. Basiński Antoni, dr fil., dr chemii, prof. zw. chemii fizycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 7/21.
7. Bilikiewicz Tadeusz, dr med. i fil., prof. zw. psychiatrii Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Curie-Skłodowskiej 2.
8. Biskup Marian, dr fil., pracownik naukowy Instytutu Historii PAN, Toruń, Mickiewicza 18/4.
9. Budkowska Janina, dr fil., pracownik naukowy Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika, Toruń, Al. Stalina 10/3.
10. Bukowski Andrzej, dr fil., zast. prof. przy katedrze literatury polskiej UMK, Gdańsk — Wrzeszcz, Lipowa 21.
11. Burhardt Stefan, dr fil., kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Rybaki 53.
12. Czarnocki Wilhelm Czesław, dr med., prof. zw. anatomii patologicznej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Dębinki 7a/6.
13. Cieślak Edmund, dr praw, adiunkt Zakładu Prawa Międzynarodowego UMK, pracownik naukowy Instytutu Historii PAN, Gdańsk-Wrzeszcz, Śmiała 10/2.
14. Cieślak Tadeusz, dr praw, zast. prof. powszechnej historii prawa i ustrojów państwowych UŁ, Warszawa, Muranów 2, Zamenhofska 1/53.
15. Czaplinski Władysław, dr fil., prof. historii powszechnej nowożytnej U. im. B. B., Wrocław, Szewska 49.
16. Czerny Zygmunt, dr fil., prof. zw. filologii romańskiej UJ, Kraków, Łobzowska 61/9.
17. Czeżowski Tadeusz, dr fil., prof. zw. logiki UMK, Toruń, Warszawska 20.
18. Dąmbaska Izydora, dr fil. doc., kustosz Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, Gdańsk—Wrzeszcz, Dzielna 67/8.
19. Demel Kazimierz, dr fil., Kierownik Działu Oceanograficznego Morskiego Instytutu Rybackiego w Gdyni, Gdynia, Derdowskiego 2.

20. Dragan Marcin, dr fil., dyrektor Archiwum Państwowego w Gdańsku, Sopot, Szopena 15/2.
21. Dygdała Adam, dr fil., adiunkt przy zespołowej katedrze historii UMK, Toruń, Al. Stalina 14/6.
22. † Dziedzic Ignacy, dr praw, adwokat.
23. Dziewulski Władysław, dr fil., prof. zw. astronomii UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
24. Elzenberg Henryk, dr fil., docteur ès Lettres Sorbony, prof. zw. filozofii UMK, Toruń, Grudziądzka 37.
25. Galon Rajmund, dr fil., prof. nadzw. geografii fizycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 61/8.
26. Gerlach Jan, dr fil., doc. przy katedrze państwa i prawa polskiego UMK, Toruń, Poniatowskiego 3/8.
27. ks. Glemma Tadeusz, dr teol., prof. zw. historii Kościoła w Polsce UJ, Kraków, Bohaterów Stalingradu 9.
28. Goronowski Wacław, mgr prawa, asyst. Zakładu Prawa Finansowego UMK, Toruń, Słowackiego 79/2.
29. Górski Karol, dr fil., prof. nadzw. przy zespołowej katedrze historii powszechnej UMK, Toruń, Mickiewicza 61/7.
30. Górski Konrad, dr fil., prof. zw. literatury polskiej UMK, Toruń, Al. Stalina 14/4.
31. Gumowski Marian, dr fil., doc. etatowy i prof. tytularny przy zespołowej katedrze archiwistyki i nauk pomocniczych UMK, Toruń, Stalingradzka 25.
32. Gupieniec Anatol, mgr fil., kustosz Muzeum Archeologicznego, Łódź, Plac Wolności 14.
33. Grabowski Witold, dr med., prof. nadzw. radiologii Akademii Medycznej w Gdańsku.
34. Grudziński Tadeusz, dr fil., asystent przy zespołowej katedrze historii Polski UMK, Toruń Matejki 78/1
35. Hejnosz Wojciech, dr praw, prof. zw. przy zespołowej katedrze państwa i prawa polskiego UMK, Toruń, Mickiewicza 36.
36. Herbst Stanisław, dr fil., doc. historii Polski nowożytnej UW, Warszawa—Żoliborz, Plac Inwalidów 4/6.
37. Hiller Stanisław, dr med., prof. zw. histologii Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Fahrenheita 4.
38. Horszowski Stanisław, dr fil., prof. nadzw. przy zespołowej katedrze historii Polski UMK, Toruń, Szymanowskiego 20.
39. Hrabec Stefan, dr fil., zast. prof. filologii słowiańskiej UŁ, Łódź, Uniwersytecka 2.

40. Hurynowicz Janina, dr med., prof. zw. neurofizjologii UMK, dyrektor Centralnej Wojewódzkiej Poradni Zdrowia Psychicznego w Toruniu, Toruń, Mickiewicza 7/15.
41. Hutnikiewicz Artur, dr fil., adiunkt przy zespołowej katedrze historii literatury polskiej UMK, Toruń, Mickiewicza 20.
42. Iwanowska Wilhelmina, dr nauk ścisłych, prof. zw. astrofizyki UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
43. Jabłoński Aleksander, dr fil., prof. zw. fizyki doświadczalnej UMK, Toruń, Grudziądzka 5.
44. Jasiński Kazimierz, dr fil., asystent przy zespołowej katedrze historii Polski, Toruń, Al. Stalina 14.
45. Jaśkowski Stanisław, dr fil., prof. nadzw. matematyki UMK, Toruń, Al. Stalina 78/1.
46. Kiełczewska-Zaleska Maria, dr fil., prof. nadzw. geografii ekonomicznej UMK, Toruń, Mickiewicza 61, Warszawa, Madalińskiego 91.
47. † Kołankowski Ludwik, dr fil., prof. zw. historii Polski, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej UMK.
47. Kołaczowska Maria, dr fil., licencjée ès Sciences Mathématiques Uniwersytetu Genewskiego, prof. nadzw. mineralogii i krystalografii UMK, Toruń, Kochanowskiego 1.
48. Kongiel Roman, dr fil., prof. nadzw. geologii UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
49. Konkolewski Leon, dr med., lekarz, Toruń, Stalingradzka 52/54.
50. Koranyi Karol Wilhelm, dr praw, prof. zw. powszechnej historii państwa i prawa UW, Warszawa, Filtrowa 67.
52. Kowalewski Zygmunt, dr med., lekarz, Toruń, Jagiellońska 21/30.
53. Kruszelnicki Tadeusz, mgr praw, radca prawny Bydgoskiego Okręgu Lasów Państwowych w Toruniu, Toruń, Al. Stalina 94.
54. Krysinieł-Józefowiczowa Barbara, dr fil., adiunkt filologii klasycznej UMK, Toruń, Czerwonego Krzyża 10.
55. Kurowski Leon, dr praw, kontr. prof. prawa finansowego UMK, prof. nadzw. prawa finansowego UW, Warszawa, Górńska 30/12.
56. Labuda Gerard, dr fil. prof. historii starożytnej UP, Poznań, Matejki 48.
57. Lechicka Jadwiga, dr fil., zast. prof. przy zespołowej katedrze historii Polski UMK, Toruń, Al. Stalina 14.
58. Ledóchowski Zygmunt, dr fil., prof. nadzw. technologii

- środków leczniczych Politechniki Gdańskiej, Gdańsk-Wrzeszcz, Puszkina 7/2.
59. Lepszy Kazimierz, dr fil., prof. historii średniowiecznej powszechnej UJ, Kraków, Bracka 13.
 60. Lewicki Andrzej, dr fil., zast. prof. psychologii UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
 61. ks. Liedtke Antoni, dr teol., v-rektor Seminarium Duchownego w Pelplinie, Pelplin, Pl. Mariacki 7.
 62. ks. Łęga Władysław, dr fil., dziekan gdański, Sopot, Kościuszki 19.
 63. Łoś Jerzy, dr fil., zast. prof. matematyki UMK, Toruń, Mickiewicza 61.
 64. Łukowicz Jan, dr med., lekarz, Chojnice, Świerczewskiego 41.
 65. Małowist Marian, dr fil., prof. historii powszechnej UW, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 26/28.
 66. Matysik Stanisław, dr praw, zast. prof. prawoznawstwa Wyższej Szkoły Handlu Morskiego, Gdańsk-Wrzeszcz, Raclawicka D/1.
 67. Mikulski Józef Stanisław, dr fil., prof. nadzw. ochrony przyrody i ekologii UMK, Toruń, Moniuszki 30/7.
 68. Miśkiewicz Tadeusz, dr fil., nauczyciel liceum, Toruń, Kopnickiej 15/11.
 69. Moron Bogusław, dr fil., nauczyciel liceum, Toruń, Al. Stalina 92.
 70. Mossakowski Józef, mgr, fil., st. asystent przy katedrze zespołowej historii powszechnej UMK, Toruń, św. Jerzego 48.
 71. Mozołowski Włodzimierz, dr med., prof. zw. chemii lekarskiej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Hoene-Wronskiego 12.
 72. Nadolski Bronisław, dr fil., zast. prof. przy zespołowej katedrze historii literatury polskiej UMK, Toruń, Rybaki 53.
 73. Namysłowski Władysław, dr praw, prof. nadzw. prawa międzynarodowego UMK, Toruń, Mickiewicza 3/8.
 74. Niklewski Marian, adwokat, Toruń, Mickiewicza 62.
 75. Lis-Olszewski Witold, dr praw, kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Słowackiego 64.
 76. Passendorfer Edward, dr fil., prof. zw. geologii UW, Warszawa, Rakowiecka 6/22.
 77. Pautsch Fryderyk, dr med., prof. nadzw. biologii ogólnej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk-Wrzeszcz, Lipowa 27/2.
 78. Pawłowski Bronisław, dr fil., docent etatowy przy zespołowej katedrze historii powszechnej UMK, Toruń, Mickiewicza 20.

79. Pazdro Zdzisław, dr fil., prof. nadzw. geologii Politechniki Gdańskiej, Gdańsk-Wrzeszcz, Szymanowskiego 9.
80. Pelczar Marian, dr fil., dyrektor Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, Gdańsk-Oliwa, Grottgera. 9/2.
81. Piskorska Helena, dr fil., dyrektor Oddziału w Toruniu Woj. Archiwum w Bydgoszczy, Toruń, Słowackiego 37.
82. Piwarski Kazimierz, dr fil., prof. historii powszechnej UP, Poznań, Matejki 48/9.
83. Preisner Walerian, dr fil., kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Al. Stalina 78.
84. Prüffer Jan, dr fil., prof. zw. zoologii systematycznej UMK, Toruń, Danielewskiego 6.
85. Radomska Irena, Toruń, Mickiewicza 62.
86. Rayski Jerzy, dr fil., zast. prof. fizyki teoretycznej UMK, Toruń, Danielewskiego 6.
87. Reicher Michał, dr fil., prof. zw. anatomii prawidłowej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Dębinki 7d.
88. Remer Jerzy, dypl. konserwator, prof. kontr. zabytkoznawstwa i konserwatorstwa UMK, dyrektor Muzeum Pomorskiego w Toruniu, Klonowicza 43/1.
89. Roman Stanisław, dr med., lekarz, Toruń, Mostowa 9.
90. Rzewuski Jan, dr fil., zast. prof. mechaniki U. im. B. B. Wrocław 14, Lewartowskiego 34.
91. Sienicka Antonina, dr fil., adiunkt Zakładu Botaniki Ogólnej UMK, Szczecin — Niebuszewo, Krasińskiego 24.
92. Skimina Stanisław, dr fil., prof. nadzw. filologii klasycznej UJ, Kraków, Kochanowskiego 28/2
93. Słaski Kazimierz, dr fil., mgr praw, pracownik naukowy Archiwum Państwowego w Poznaniu, Poznań, Margonińska 20.
94. Słuszkiewicz Eugeniusz, dr fil., prof. nadzw. językoznawstwa indoeuropejskiego UMK, Toruń, Konopnickiej 20.
95. Sośnicki Kazimierz, dr fil., prof. zw. pedagogiki UMK, Toruń, Al. Stalina 14/2.
96. Srebrny Stefan, dypl. I stopnia z filologii klasycznej b. Uniwersytetu Petersburskiego, prof. zw. filologii klasycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 7/10.
97. Staszewski Wacław, dr fil., dyrektor gimnazjum i liceum pedagogicznego KUL, Lublin, Wyszyńskiego 8.
98. Stelmachowska Bożena, dr fil., prof. nadzw. etnologii i etnografii UMK, Toruń, Mickiewicza 18.
99. Swinarska Krystyna, mgr fil., dyrektor biura Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Al. Stalina 54/8.

100. Sylwanowicz Witold, dr wszechnauk lekarskich, prof. anatomii opisowej Akademii Lekarskiej w Warszawie, Warszawa, Chałubińskiego 5.
101. Szabuniewicz Bożydar, dr med., prof. nadzw. fizjologii Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Rokossowskiego 42.
102. Szarski Henryk, dr fil., prof. nadzw. zoologii ogólnej UMK, Toruń, Żeromskiego 8/4.
103. Turska Halina, dr fil., doc., zast. prof. filologii polskiej UMK, Toruń, Grudziądzka 37.
104. Tync Stanisław, dr fil., prof. nadzw. pedagogiki U. im. B. B., Wrocław, Szewska 36.
105. Urbańczyk Stanisław, dr fil., prof. nadzw. języka polskiego UP, Poznań, Słowackiego 29/10.
106. Walas Jan, dr fil., prof. nadzw. systematyki i geografii roślin UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
107. Wałęga Stanisław, dr fil., nauczyciel liceum w Tarnowie, Tarnów, Widok 41.
108. Wdowiszewski Zygmunt, dr fil., kustosz Muzeum Pomorskiego w Toruniu, Wilanów, Pałac.
109. Wilkoszewski Aleksander, dr fil., Toruń, Reja 8/6.
110. Witkowski Leon, dr fil., lektor jęz. niemieckiego UMK, Toruń, Mickiewicza 52.
111. Włodarski Bronisław, dr fil., prof. nadzw. przy zespołowej katedrze historii Polski UMK, Toruń, Rynek Staromiejski 5.
112. Wyszynski Michał, dr teol., dr praw., prof. zw. prawa rzymskiego UMK, Wrocław, Uniwersytet.
113. Zabłocki Jan, dr fil. prof. zw. botaniki ogólnej UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
114. Zabłocka Wanda, dr fil., docent etatowy przy katedrze botaniki ogólnej UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
115. Zacharewicz Witold, mgr fil., dr ès Sciences Sorbony, prof. nadzw. chemii organicznej UMK, Toruń, Al. Stalina 14/2.
116. Zakrzewski Jan, notariusz, Toruń, Klonowicza 24.
117. Zdrójkowski Zbigniew, dr praw. adiunkt przy katedrze powszechnej historii państwa i prawa UW, Toruń, Konopnickiej 13.
118. Zielonka Bonifacy, mgr fil., kustosz Muzeum Pomorskiego w Toruniu, Brzoza, poczta Otłoczyn.
119. Znamierowska-Prüfferowa Maria, dr. fil., kustosz Muzeum Pomorskiego w Toruniu, Toruń, Danielewskiego 6.
120. Żytkowicz Leonid, dr fil., doc., kierownik Archiwum UMK, samodzielny pracownik naukowy Instytutu Historii PAN, Toruń, Mickiewicza 7/26.

CZŁONKOWIE ZMARLI

1. Górczyński Władysław, docteur ès Sciences Physiques, prof. zw. meteorologii UMK — zmarł 25 czerwca 1953.
2. Racięcka Maria, dr fil., doc., adiunkt Zakładu Zoologii UMK — zmarła 4 lutego 1954.
3. Garbowski Ludwik, inż. chemii, dr fil., Kierownik Działu Fitoopatologii Ogólnej Instytutu Gleboznawstwa w Bydgoszczy — zmarł 11 czerwca 1954.
4. Dembińska Anna, doc. dr fil., pracownik naukowy Archiwum Państwowego w Gdańsku — zmarła 19 czerwca 1954.
5. Dziedzic Ignacy, dr praw, adwokat — zmarł 23 marca 1956.
6. Kolankowski Ludwik, dr fil., prof. zw. historii Polski, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej UMK — zmarł 19 marca 1956.
7. Michałek Stefan, adwokat — zmarł 17 stycznia 1955.
8. Mienicki Ryszard, dr fil., prof. nadzw. przy katedrze archiwistyki i nauk pomocniczych UMK — zmarł 29 stycznia 1956.
9. Wojciechowski Zygmunt, dr fil., prof. zw. historii prawa i państwa polskiego UP — zmarł 14 października 1955.

SKŁAD WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

WYDZIAŁ I

Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych

Przewodniczący	† Kolankowski Ludwik
Zastępca przewodniczącego	— Pawłowski Bronisław
Sekretarz	— Żytkowicz Leonid

Członkowie miejscowi:

A — Czynni:

1. ks. Czaplewski Paweł	8. Kurowski Leon
2. Górski Karol	9. † Mienicki Ryszard
3. Gumowski Marian	10. Namysłowski Władysław
4. Hejnosz Wojciech	11. Pawłowski Bronisław
5. Hoszowski Stanisław	12. Włodarski Bronisław
6. † Kolankowski Ludwik	13. Wyszynski Michał
7. Koranyi Karol	14. Żytkowicz Leonid
- B.
15. Gerlach Jan	18. Stelmachowska Bożena
16. Lechicka Jadwiga	19. Wdowiszewski Zygmunt
17. Piskorska Helena	

Członkowie zamiejscowi:

20. Czapliński Władysław	28. ks. Liedtke Antoni
21. † Dembińska Anna	29. Małowist Marian
22. Dragan Marcin	30. Pelczar Marian
23. ks. Glemma Tadeusz	31. Piwarski Kazimierz
24. Kostrzewski Józef	32. Tymieniecki Kazimierz
25. Labuda Gerard	33. Tync Stanisław
26. Lepszy Kazimierz	34. † Wojciechowski Zygmunt
27. ks. Łęga Władysław	

KOMISJA HISTORYCZNA

Przewodniczący	— G ó r s k i Karol
Sekretarz	— P i s k o r s k a Helena

Członkowie:

1. Gerlach Jan	8. Lechicka Jadwiga
2. Górski Karol	9. † Mienicki Ryszard
3. Gumowski Marian	10. Piskorska Helena
4. Hejnosz Wojciech	11. Wdowiszewski Zygmunt
5. Hoszowski Stanisław	12. Włodarski Bronisław
6. † Kolankowski Ludwik	13. Wyszyński Michał
7. Koranyi Karol	14. Żytkowicz Leonid

Współpracownicy:

1. Cieślak Tadeusz	3. Zdrójkowski Zbigniew
2. Ślaski Kazimierz	

KOMISJA PRAWNICZA

Przewodniczący	— W y s z y ń s k i Michał
Sekretarz	— Z d r ó j k o w s k i Zbigniew

Członkowie:

1. Gerlach Jan	4. Namysłowski Władysław
2. Hejnosz Wojciech	5. Wyszyński Michał
3. Koranyi Karol	6. Kurowski Leon

Współpracownicy:

1. Brzeziński Wacław	5. Lis-Olszewski Witold
2. Buczkowski Stefan	6. † Prószyński Stefan
3. Cieślak Tadeusz	7. Szczurkiewicz Tadeusz
4. Hagemajer Włodzimierz	8. Zdrójkowski Zbigniew

WYDZIAŁ II

Filologiczno-Filozoficzny

Przewodniczący	— Srebrny Stefan
Zastępca przewodniczącego	— Górski Konrad
Sekretarz	— Czeżowski Tadeusz

Członkowie miejscowi

A — Czynni:

1. Czeżowski Tadeusz	4. Sośnicki Kazimierz
2. Elzenberg Henryk	5. Srebrny Stefan
3. Górski Konrad	6. Słuszkiewicz Eugeniusz

B.

7. Abramowiczówna Zofia	12. Nadolski Bronisław
8. Burhardt Stefan	13. Preisner Walerian
9. Hrabec Stefan	14. Remer Jerzy
10. Krysiniel-Józefowiczowa B.	15. Turska Halina
11. Lewicki Andrzej	

Członkowie zamiejscowi:

16. Czerny Zygmunt	19. Skimina Stanisław
17. Dąbska Izydora	20. Urbańczyk Stanisław
18. Nitsch Kazimierz	

KOMISJA FILOLOGICZNA

Przewodniczący	— Nadolski Bronisław
Zastępca przewodniczącego	— Słuszkiewicz Eugeniusz
Sekretarz	— Hrabec Stefan

Członkowie:

1. 'Abramowiczówna Zofia	7. Preisner Walerian
2. 'Czerny Zygmunt	8. Skimina Stanisław
3. Elzenberg Henryk	9. Słuszkiewicz Eugeniusz
4. Górski Konrad	10. Srebrny Stefan
5. Hrabec Stefan	11. Turska Halina
6. 'Krysiniel-Józefowiczowa B.	12. Urbańczyk Stanisław

Współpracownicy:

1. Budkowska Janina	4. Moroń Bogusław
2. † Foss Gustaw	5. Osmólska-Piskorska Bożena
3. Gerstmann Stanisław	6. Sławińska Irena

7. Hutnikiewicz Artur	10. Słuszkiewiczowa Maria
8. Małunowiczówna Leokadia	11. Witkowski Leon
9. Mirowicz Anatol	12. Zgorzelski Czesław

KOMISJA FILOZOFICZNA:

Przewodniczący	— Elzenberg Henryk
Sekretarz	— Gerstmann Stanisław

Członkowie:

1. Burhardt Stefan	7. Hejnosz Wojciech
2. Czerny Zygmunt	8. Jaśkowski Stanisław
3. Czeżowski Tadeusz	9. Lewicki Andrzej
4. Elzenberg Henryk	10. Sośnicki Kazimierz
5. Górski Karol	11. Srebrny Stefan
6. Górski Konrad	

Współpracownicy:

1. Gerstmann Stanisław	4. Voisé Waldemar
1. Indan Franciszek	5. Wołoszyn Stefan
3. Przesławska Helena	6. Zajkowska Aleksandra

WYDZIAŁ III

Matematyczno-Przyrodniczy

Przewodniczący	— Pr ü f f e r Jan
Zastępca przewodniczącego	— vacat
Sekretarz	— I w a n o w s k a Wilhelmina

Członkowie miejscowi

A — Czynnici:

1. Basiński Antoni	7. Jabłoński Aleksander
2. Dziewulski Władysław	8. Jaśkowski Stanisław
3. Galon Rajmund	9. Kołaczowska Maria
4. † Górczyński Władysław	10. Passendorfer Edward
5. Hurynowicz Janina	11. Prüffer Jan
6. Iwanowska Wilhelmina	12. Zabłocki Jan

B.

13. Kielczewska-Zaleska Maria	16. Rzewuski Jan
14. Kongiel Roman	17. Szarski Henryk
15. Łoś Jerzy	18. Walas Jan

19. Mikuski Józef St.	22. Zabłocka Wanda
20. † Racięcka Maria	23. Zacharewicz Witold
21. Rayski Jerzy	

Członkowie zamiejscowi:

24. Bilikiewicz Tadeusz	31. Mozołowski Włodzimierz
25. Czarnocki Wilhelm	32. Pautsch Fryderyk
26. Demel Kazimierz	33. Pazdro Zdzisław
27. † Garbowski Ludwik	34. Reicher Michał
28. Grabowski Witold	35. Staszewski Wacław
29. Hiller Stanisław	36. Szabuniewicz Bożydar
30. Ledóchowski Zygmunt	37. Sylwanowicz Witold

KOMISJA ASTRONOMICZNA

Przewodniczący — Dziewulski Władysław

Członkowie:

Iwanowska Wilhelmina

Współpracownicy:

1. Hutorowicz Halina	4. Lisicki Andrzej
2. Iwaniszewska Cecylia	5. Rumińska Regina
3. Iwaniszewski Henryk	

KOMISJA MUZEUM KOPERNIKA

Przewodniczący — Dziewulski Władysław

Członkowie:

1. Górski Karol	2. Piskorska Helena

Współpracownicy:

1. Biskupowa Irena

KOMISJA DO BADAŃ TEORII POLA W FIZYCE

Przewodniczący — Rayski Jerzy

Członkowie:

1. Rzewuski Jan

Współpracownicy:

1. Hanusowa Wanda	4. Pruski Stanisław
2. Jeśmanowicz Leon	5. Tietz Tadeusz
3. Olszewski Jan	

KOMISJA CHEMICZNA

Przewodniczący — Basiński Antoni
Zastępca przewodniczącego — Zacharewicz Witold

Współpracownicy:

1. Basińska Helena	12. Pischinger Ernest
2. Czerniawski Marian	13. Poniński Marek
3. Czerwińska Irena	14. Sierocki Zygmunt
4. Czerwiński Zenon	15. Skraga Jan
5. Huppenthal Lesław	16. Smulek Wiktor
6. Jaromczyk Jerzy	17. Swinarski Antoni
7. Kamiński Stanisław	18. Tomaszewicz-Matysikowa Zofia
8. Koneczny Henryk	19. Tomaszewski Jerzy
9. Krupowicz Jan	20. Ulińska Halina
10. Mańkowski Aleksander	21. Wasąg Tadeusz
11. Matawowski Aleksander	

KOMISJA GEOGRAFICZNA

Przewodniczący — Galon Rajmund

Członkowie:

1. Kietczewska-Zaleska Maria

Współpracownicy:

1. Bajerlein Józef	5. Kwiatkowska Eugenia
2. Koc Lucjan	6. Roszkówna Ludmiła
3. Mrózek Władysław	7. Sperczyński Władysław
4. Okołowicz Wincenty	

KOMISJA DO BADAŃ PRZYRODNICZYCH POMORZA I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Przewodniczący — Walas Jan
Zastępca przewodniczącego — Okołowicz Wincenty

Członkowie:

1. Galon Rajmund	6. Prüffer Jan
2. † Górczyński Władysław	7. Szarski Henryk
3. Kołaczkowska Maria	8. Zabłocki Jan
4. Kongiel Roman	9. Zabłocka Wanda
5. Mikulski Józef St.	10. † Racięcka Maria

Współpracownicy:

1. Okołowicz Wincenty

KOMISJA DO BADAŃ ZNUŻENIA I ZMĘCZENIA

Przewodniczący — Hurynowicz Janina

Współpracownicy:

1. Biedermann-Kowalewska Maria	5. Narębski Juliusz
2. Janiszewski Lech	6. Olejarczuk Genowefa
3. Kanigowski Zygmunt	7. Rudy Bronisław
4. Krzyszkowska Anna	

PRACOWNIE NAUKOWE

Pracownia mikrofilmowa

Archiwum, Toruń, Ratusz, Rynek Staromiejski

Kurator — prof. dr Górski Karol
Pracownik naukowy — mgr Porębska Krystyna

Historyczna pracownia źródłowa, Archiwum

Kierownik — prof. dr Górski Karol
Pracownicy naukowi — dr Abramowiczówna Zofia
— dr Biskup Marian

Pracownia etnograficzna

Zakład Etnograficzny UMK

Kierownik — prof. dr Stelmachowska Bożena
Pracownik naukowy — mgr Wieczerek Józef

Biuro Towarzystwa Naukowego w Toruniu

ul. Wysoka 16 tel. 39—41

Dyrektor Biura — mgr Swinarska Krystyna
Kierownik sekretariatu — Jeśmanowa Helena
Referent wymiany — Chełmicka Maria
Kierownik techniczny wyd. — Horyza Franciszek
Korektor — Lis-Olszewska Henryka
Woźny — Jagielski Edmund

III

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(ciąg dalszy)

W Y D Z I A Ł I

MIENICKI RYSZARD urodzony 28 VII 1886 r. w Warszawie, dzieciństwo i młodość spędził w Sielichorach (pow. Iepelski), gimnazjum ukończył w Rydze. W roku 1904 zapisał się na wydział historyczno-filologiczny Uniwersytetu w Petersburgu, skąd przeniósł się do Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończył w r. 1910 ze stopniem doktora filozofii. Następnie na wydziale prawa Uniwersytetu w Dorpacie zdał egzaminy kursowe. Od 1912—1915 r. pracował przy wydawnictwie Warszawskiego Towarzystwa Naukowego pt. Kodeks Dyplomatyczny Mazowiecki zostającym pod kierownictwem prof. J. K. Kochanowskiego. Od 1915—1921 r. był na wojnie. Od 1921—1944 r. pracował w Archiwum Państwowym w Wilnie. Od 1923—1939 r. wykładał historię na Uniwersytecie Stefana Batorego jako docent, następnie profesor tytularny. W drugim semestrze 1945 r. wykładał historię na Uniwersytecie Jagiellońskim, od października 1945 r. jako profesor nadzwyczajny wykładał na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Był członkiem b. Komisji Historycznej PAU. Zmarł 29 stycznia 1956.

Spis prac: 1) Utrata Smoleńska w r. 1654 i sprawa Obuchowicza, Kwartalnik Litewski 1910 2) Pierwszy zatarg Jerzego Lubomirskiego z królem Janem Kazimierzem w r. 1651 — Księga zbiorowa pt. Z okolic Dźwiny 1912. 3) Stanisław Radziejowski wojewoda łęczycki, Przegląd Narodowy 1911. 4) Ostatnie lata Hieronima Radziejowskiego (1660—1667), Przegląd Hist. 1911. 5) Halszka Słuszcanka, Litwa i Ruś 1912. 6) Poglądy polityczne w dziejopisarstwie polskim XVII w. Przegląd Hist. 1913. 7) Archiwum Akt Dawnych w Wilnie w okresie 1793—1922, (monografia wydana przez Wydział Archiwów Państwowych) 1923. 8) Powstanie w Radoszkowiczach w 1831 r., Ateneum Wileńskie 1925/26. 9) Wileńska Komisja Archeograficzna (1864—1915), (monografia wyd. przez T-wo Przyjaciół Nauk w Wilnie) 1925. 10) Diariusz Walnej Rady Warszawskiej w r. 1710, T-wo Przyjaciół Nauk w Wilnie 1928. 11) Pierwsze 10-lecie Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Księga Pamiątkowa USB 1929. 12) J. P. Dworzecki Bohdanowicz korektor drukarni Uniwersytetu Wileńskiego, zapomniany heraldyk, tamże.

13) Trzy dokumenty z XV w. dotyczące Ziemi Połockiej, Ateneum Wileńskie 1930. 14) Egzultanci połoccy, (karta z dziejów woj. połockiego z lat 1563—1580), tamże, 1933/34. 15) Ziemia Nowogródzka w dobie porozbiorowej, 1935. 16) Rejestr popisowy województwa połockiego z r. 1765, Ateneum Wileńskie 1936. 17) Archiwum Murawiewskie w Wilnie (1898—1915), wyd. Archiwa Państwowe 1937. 18) Uniwersytet Wileński 1579—1929, Wilno i Ziemia Wileńska 1937. 19) Archiwum Państwowe w Wilnie 1919—1934, tamże. 20) Stanisław Dowojno wojewoda połocki, Ateneum Wileńskie 1937. 21) Archiwum Akt Dawnych w Witebsku 1852—1903, wyd. Archiwa Państwowe 1932. 22) Liber Batorianus — zbiór dokumentów z r. 1576—86, wyd. USB 1939. 23) Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego prof. L. Janowskiego, T-wo Przyjaciół Nauk w Wilnie 1939. 24) Rationes hetmana Krzysztofa Radziwiłła z r. 1635, ZTNT XV, 1949, zes. 1—2. 25) Generał Karol Stahl i jego pamiętniki (1816—1868), Sprawozd. TNT, t. 4, 1952. 26) Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1646 i 1676), Fontes TNT t. 40, 1955, s. XXI, 179. 27) Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego, t. II (w druku).

Poza tym referaty wygłoszone na zjazdach historyków polskich w r. 1930 i 1935 a wydrukowane w Księgach Pamiątkowych tych zjazdów, życiorysy pośmiertne — Aleksander Jabłonowski, Wacław Sobieski, Otton Hedemann (Książka, Przegląd Narodowy, Ateneum Wileńskie); recenzje (Echo Artystyczno-Literackie, Kwartalnik Historyczny, Ateneum Wileńskie, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych i Roczniki Historyczne, Zapiski TNT); artykuły biograficzne w Polskim Słowniku Biograficznym oraz wiele innych artykułów w Archeonie, Ateneum Wileńskim i in.

Ponadto w latach 1933—1944 przygotowywał monografię historyczną woj. połockiego w XVI—XVIII w.; niektóre fragmenty ogłosił w postaci osobnych prac. Zebrane materiały (ok. 30 000 notat) uległy zniszczeniu podczas działań wojennych w Wilnie w lipcu 1944 r.

WYDZIAŁ II

ABRAMOWICZÓWNA ZOFIA urodzona 14 czerwca 1906 r. w Wilnie. W r. 1924 ukończyła tam Gimnazjum Humanistyczne im. E. Orzeszkowej, otrzymując świadectwo dojrzałości z odznaczeniem. W tym samym roku wstąpiła na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, który ukończyła w roku 1931, otrzymując dyplom magistra filozofii z zakresu filologii klasycznej. W roku 1932 uzyskała dyplom nauczyciela szkół średnich w tym zakresie przy Państwowej Komisji Egzaminacyjnej na Nauczycieli Szkół Średnich w Wilnie. W roku 1937 uzyskała na USB doktorat z zakresu filologii i archeologii klasycznej na podstawie rozprawy: *Études sur les hymnes homériques* napisanej pod kierunkiem prof. S. Srebrnego. Materiały do niej zbierała w Institut für Altertumswissenschaft w Berlinie w r. 1935/6, dokąd wyjechała na 8 miesięcy jako stypendystka Funduszu Kultury Narodowej.

W latach 1928—29 i 1930—32 uczyła łaciny w gimnazjach: SS. Nazaretanek i im. Czackiego w Wilnie. Od r. 1931 do 15 XII 1939 zajmowała stanowisko st. asystenta przy katedrze filologii klasycznej na USB.

W latach 1939—45 pracowała zarobkowo jak tłumaczka w Wileńskim Inspektoracie Leśnym oraz brała udział w tajnym nauczaniu. W 1945 r. po przyjeździe do Torunia otrzymała na Uniwersytecie M. Kopernika nominację na st. asystenta przy katedrze filologii klasycznej a w r. 1946 na adiunkta, stanowisko to zajmowała do 1 XI 1949; była też lektorem jęz. greckiego aż do likwidacji studium filologii klasycznej na UMK w r. 1951. Obecnie prowadzi wykłady zleczone z historii sztuki starożytnej na Wydziale Sztuk Pięknych UMK oraz jest pracownikiem naukowym Tow. Naukowego w Toruniu.

W 1951 r. habilitowała się na UMK na podstawie pracy: *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do I i II księgi Symposiaka Problemata Plutarcha*.

Spis prac: 1) Dygresje w Georgikach Wergiljusza. Księga Jubileuszowa w 2000 rocznicę urodzin poety wydana staraniem Koła Filologicznego Słuchaczy USB, Wilno 1930, s. 57—87. 2) Hymnus in Apollinem Delium quatenus ad vitam Homeri illustrandam pertineat, Eos 1935, s. 129—142 i 163—274. 3) X. Paweł Tarenghi. Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie, Biblioteka Koła Stud. USB w Wilnie pod red. prof. J. Oki, t. I, Wilno 1936, s. 357—394. 4) Antyk a Trzecia Rzesza, Verbum 1936, s. 427—433. 5) Études sur les Hymnes homériques, Rozprawy i Materiały Wydz. I Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, t. IX, zes. 1, Wilno 1937, s. 94, 2 nl. 6) Opus Dei, Verbum 1937, s. 266—276. 7) De Homeri cum Hesiodo certamine, Eos 1938, s. 477—492. 8) Quaestiuncula Hesiodica (De monstrorum stemmate in Theogonia), Eos — Commentarii Soc. Phil. Pol., vol. XLI, fasc. I, s. 166—172. 9) De fragmento papyracco Berolinensi Nr 9870 restituendo, Eos — Comment. Soc. Phil. Pol., vol. XLIII, fasc. I, s. 86—96. 10) De cuiusdam Aeschylei testimonii de pugna Marathonica fide, Charisteria Thaddaeo Sinko... oblata, Varsaviae — Vratislaviae 1951, s. 33—39. 11) Wergiliusz, Bukoliki i Georgiki (Wybór), przekład i opracowanie, Bibl. Narodowa, seria II, nr 83, Wrocław 1953, s. LX, 130 12) Plutarch, Moralia. Wybór pism filoz.-popularn., przekład i opracowanie, tamże, nr 86, 1954, s. XLV, 389.

DAMBSKA IZYDORA urodzona 3 I 1904 we Lwowie. Ukończyła gimn. ośmioklasowe we Lwowie. Studia filozoficzne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie pod kierunkiem Profesora Kazimierza Twardowskiego w latach 1922—1926. Doktorat z filozofii ścisłej i państwowy egzamin nauczycielski w r. 1927. W latach 1926—1930 asystentka przy katedrze filozofii na Wydziale Humanistycznym UJK. W r. 1930/31 podróż w celach naukowych do Austrii, Niemiec i Francji w charakterze stypendystki Funduszu Kultury Narodowej. W latach 1926—1939 praca nauczycielska w szkołach średnich ogólnokształcących i pedagogicznych we Lwowie; bibliotekarz w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie w latach 1934—1937. Psycholog Instytutu Psychotechnicznego we Lwowie w latach 1937—1940. Po zwinięciu Instytutu praca w bibliotekarstwie (Zakład Narodowy im. Ossolińskich). Podczas okupacji udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim (wykłady z fi-

lozofii) i licealnym. W okresie 1945—1954 kustosz Biblioteki Miejskiej w Gdańsku. Od 1955 r. samodzielny pracownik naukowy Biblioteki Polskiej Akademii Nauk (dawnej Miejskiej) w Gdańsku. Wykłady z filozofii na Uniwersytecie Warszawskim w latach 1946—1949 i na Uniwersytecie Poznańskim w 1949/50.

Habilitacja z nauk filozoficznych na Uniwersytecie Warszawskim w 1946 r. na podstawie rozprawy: *Irracjonalizm a poznanie naukowe*. Tytuł profesora nadzwyczajnego w styczniu 1955.

Członek b. Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w Lwowie od r. 1927; w latach 1937—1939 członek jego zarządu i przewodnicząca Sekcji teorii poznania. Od r. 1945 członek b. Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego, od 1947 r. współpracownik b. Komisji Filozoficznej PAU.

Współredaktorka Ruchu Filozoficznego w latach 1938—1939 i współpracownik Redakcji tegoż pisma w roku 1947/48. Członek Kom. Red. Biblioteczki Filozoficznej Pol. Tow. Filozoficznego w Lwowie w latach 1931—1939. Od 1937 r. współpracownik *Bibliographie de la Philosophie* wydawanej przez Instytut International de Philosophie. Współpracownik czasop. *Philosophic Abstracts* w r. 1939. Członek Kom. Red. Biblioteki Klasyków Filozofii.

Spis prac: 1) *La théorie du jugement de M. E. Gablot, Léopol 1930.* 2) W sprawie nauczania logiki przy sposobności nauczania języka polskiego, *Przegl. Hum.* 1930. 3) Prawa fizyki wobec postulatów prawdziwości twierdzeń naukowych, Lwów 1931. 4) O sceptykach greckich, *Filomata* 1932. 5) „Koło Wiedeńskie”, Założenia epistemologiczne Koła i niektóre ich konsekwencje, *Przegl. Współczesny* 1932. 6) O prawach w nauce, Lwów 1933. 7) Stoicyzm i epikureizm w filozofii życia Horacego, *Filomata* 1933. 8) Emil Meyerson. Główne założenia jego epistemologii, *Przegl. Filozoficzny* 1934. 9) *Zarys historii filozofii greckiej*, Lwów 1935. 10) Książka grecka o charakterach, *Filomata* 1935. 11) O etykę naukową w szkole średniej, *Przegl. Klas.* 1936. 12) W sprawie niezależności etyki, *Przegl. Klas.* 1937. 13) Czy intersubiektywne podobieństwo wrażeń zmysłowych jest niezbędnym założeniem nauk przyrodniczych?, *Przegl. Filoz.* 1937. 14) *Maurycy Schlick*, *Przegl. Filoz.* 1937. 15) *Irracjonalizm a poznanie naukowe*, *Kwart. Filoz.* 1938. 16) Z semantyki zdań warunkowych, *Przegl. Filoz.* 1938. 17) *Starożytna nauka o szczęściu w świecie pojęć współczesnej psychologii*, *Filomata*, 1938. 18) *Konwencjonalizm a relatywizm*, *Kwart. Filoz.* 1938. 19) O sceptycyzmie i o niektórych sposobach przewycięzania go. *Przegl. Wsp.* 1939. 20) O niektórych poglądach Kazimierza Twardowskiego z zakresu teorii nauk *Kwart. Filoz.* 1939. 21) *Zagadnienie śmierci w greckiej filozofii starożytnej*, *Meander* 1946. 22) *Echa platońskie w środowisku uniwersyteckim w Polsce w epoce Renesansu*, *Meander* 1947. 23) *L'homme anonyme. Etude de psychologie sociale et de culture*, *Studia Philosophica* 1948. 24) *Mity platońskie*, *Meander* 1948. 25) W sprawie tzw. nazw pustych, *Przegl. Filoz.* 1948. 26) *Czterdzieści lat filozofii we Lwowie*, *Przegl. Filoz.* 1948. 27) O rodzajach sceptycyzmu, *Kwart. Filoz.* 1948. 28) Z genealogii ideałów życiowych: *Platoński ideał filozofa*, *Meander* 1949. 29) *Władysław Witwicki*, *Przegl. Filoz.* 1949. 30) Z filozofii imion własnych. *Kwart.*

Filoz. 1949. 31) *Meditationes Descartesa na tle sceptycyzmu francuskiego w XVII wieku*, Kwart. Filoz. 1950. 32) *Leibniz G. W., Nouveaux Essais*. Przekład z komentarzem, Warszawa 1955. Nadto autoreferaty odczytów w Ruchu Filozoficznym, w Sprawozdaniach Polskiej Akademii Umiejętności, w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz sprawozdania i recenzje w Ruchu Filozoficznym, Nauce Polskiej i in.

KRYSINIEL-JÓZEFOWICZOWA BARBARA urodzona 17 grudnia 1906 r. w Wilnie. Po ukończeniu tam gimnazjum typu humanistycznego w r. 1924 wstąpiła na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie na Wydział Humanistyczny. Studiowała filologię klasyczną do 1928 r. Po uzyskaniu absolutorium udała się do Monachium, gdzie na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana studiowała dalej filologię klasyczną. W r. 1931 otrzymała tamże dyplom doktora filozofii na podstawie pracy: *Der Plautinische Poenulus und sein Attisches Vorbild*.

Po powrocie do kraju od września 1931 do r. 1936 pracowała jako nauczycielka języków klasycznych oraz propedeutyki filozofii w państwowych gimnazjach w Wilnie. Od 1937 r. poświęciła się całkowicie pracy naukowej. W r. 1938 uzyskała stypendium państwowe na wyjazd za granicę, aby móc kontynuować prace nad komedią rzymską (od października 1938 r. do maja 1939 była w tym celu w Berlinie).

Wybuch wojny przerwał zaczęte prace. W latach 1939—1945 przebywała w Wilnie pracując jako urzędniczka, w r. 1945 wróciła do pracy dydaktycznej i naukowej. Od maja 1945 r. do września pracowała w Łodzi jako nauczycielka. Od października 1945 r. do chwili obecnej pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu najpierw jako pomocnicza siła naukowa, a od lutego 1956 jako docent prowadząc wykłady i ćwiczenia w zakresie filologii klasycznej. W r. 1947 została członkiem b. Komisji Filologicznej PAU.

Spis prac: 1) *Der Plautinische Poenulus und sein Attisches Vorbild*, Eos 1932/3. 2) *Die Technik des plautinischen Miles Gloriosus*, Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie 1938. 3) *De Plauti Aulularia eiusque exemplarii Graeco*, Tow. Nauk. w Warszawie 1938. 4) *De quibusdam Plauti exemplaribus Graecis*. Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego TNT. t. II, zesz. 2, s. 110. 5) *De antiquissimo Romanorum sacrilegio*. Eos 1951. 6) *Once more about the Original of „Aulularia”*, Eos 1952. 7) *A reconstruction of the Original of „Captivi”*, Eos 1954. 8) *Some remarks about Webster „Studies in Menander”*, Manchester 1950, Eos 1954.

W Y D Z I A Ł III

BILIKIEWICZ TADEUSZ urodził się we Lwowie 5 IV 1901 jako syn Bolesława i Kazimiery z Swaryczewskich.

Studia lekarskie odbywał w Krakowie, gdzie 11 VII 1925 uzyskał doktorat wszech nauk lekarskich. Lata 1926—28 spędził na studiach

w Szwajcarii, m. in. w Klinice Psychiatrycznej „Burghölzli” w Zurychu (E. Bleuler, H. W. Maier). W latach 1928—35 był asystentem Zakładu Historii Medycyny UJ (Szumowski). W latach 1930 i 1932 dwukrotnie korzystał ze stypendium Fundacji Rockefellera, odbywając studia w Lipsku (Sigerist) i w Paryżu. W r. 1931 uzyskał na UJ w Krakowie stopień doktora filozofii z zakresu filozofii ścisłej (Rubczyński, Garbowski). W tymże roku habilitował się tam jako docent historii i filozofii medycyny. Od 1931 do 1935 zajmował się w Krakowie praktyką lekarską z zakresu psychoterapii. W r. 1935 objął stanowisko ordynatora Szpitala Psychiatrycznego w Kochborowie pow. Starogard. Tam też spędził okres okupacji jako lekarz psychiatra. Po wyzwoleniu był zastępcą dyrektora szpitala. 1 II 1946 r. objął katedrę historii i filozofii medycyny w Akademii Medycznej w Gdańsku a równocześnie zastępczo katedrę psychiatrii. Od listopada 1947 do lutego 1948 odbywał studia w USA, głównie w Chicago (Meduna).

W listopadzie 1950 został jako profesor zwyczajny historii i filozofii medycyny przeniesiony w stan spoczynku. Równocześnie Ministerstwo Zdrowia powierzyło mu tymczasowe kierownictwo katedry i kliniki psychiatrycznej. Od 1952 r. profesor zwyczajny psychiatrii Akademii Medycznej w Gdańsku. Od listopada 1953 r. doktor nauk medycznych.

W r. 1932 został członkiem honorowym Rumuńskiego Towarzystwa Historii Medycyny. W 1947 r. został członkiem-korespondentem PAU. Od r. 1947 jest przewodniczącym Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Od r. 1949 jest wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku.

Spis prac: Z dziedziny psychiatrii: 1) Uwagi o uświadamianiu płciowym dzieci, Pol. Gaz. Lek. 1933, s. 444—5. 2) O płciowym uświadamianiu dziecka, Hygiena Psychiczna 1935, s. 115—133. 3) Psychoanaliza życia płciowego kobiety, Pol. Gaz. Lek. 1933, w odb. s. 15. 4) Psychoanaliza w praktyce lekarskiej, wyd. Eskulap, Warszawa 1935, s. 31. 5) Dusza ludzka ze stanowiska przyrodniczego, Kraków 1934, s. 16. 6) O współpracę psychologii z psychiatrią, Pol. Gaz. Lek. 1934, w odb. s. 8. 7) Psychopatologia marzenia sennego — wykład kliniczny, wg odczytu wygł. na XVI Zjeździe Psychiatrów Pol., Pol. Gaz. Lek. 1937, s. 193—195. 8) O leczeniu schizofrenii wstrząsem insulinowym (wspólnie z J. Kopiczem), Nowiny Psychiatr. 1936, s. 195—212. 9) Zagadnienie tzw. nerwicy pourazowej, Medycyna Współcz. 1937, s. 686—688. 10) Psychoterapia, wyd. Eskulap, odb z Podr. Encyklop. Lekarza Praktyka, Warszawa 1938, t. III, s. 127. 11) Struktura psychologiczna nerwicy jako zagadnienie patogenetyczne, Pol. Gaz. Lek. 1938, s. 733—738. 12) Leczenie stwardnienia rozsianego (własna modyfikacja metody Stransky'ego), Prasa Lek. 1939. 13) Dojrzwianie jako problem psychologiczno-lekarski i pedagogiczny, Hygiena Psychiczna 1936, s. 611—613. 14) Zespół Korsakowa w związku z zanikiem mózgu i wodogłowieciem po zatruciu tlenkiem węgla. Studium kliniczno-rentgenologiczne, Pol. Tyg. Lek. 1946, w odb. s. 24. 15) Problem psychologiczny i możliwości jego rozwiązania (wykł. inauguracyjny 8 X 1946) Przegl. Lek. 1947, seria II, w odb. s. 17. 16) Etiopogene-

tyzm, czyli teoria hierarchicznej epigenezy nawarstwień etiologicznych w psychiatrii, tamże, s. 625—8. 18) Etio-epigenetism or hierarchical Epigenesis of etiological Layers in Psychiatry, *Monthly Review of Psychiatry and Neurology*, vol. 115, nr 1—2, 1948, s. 91—102. 19) Psychologie pathologique et clinique en Pologne. Note pour les années d'après guerre 1945—1948. *Actualités scientifiques et industrielles*, 1110, Philosophie, XIV, Paris 1950, s. 70—79. 20) O korzystnym wpływie przeżyć wstrząsających na stany reaktywne nerwicowe, *Zdrowie Psychiczne* R. II, nr 1, 1947, s. 24—27. 21) Psychologia marzenia sennego, *Acta Acad. Med. Gedanensis*, vol. 2, Gdańsk 1948, s. 325 i Sprawozdania PAU 27 II 1947. 22) Pamięć i świadomość, *Rocz. Psychiatr. R.* XXVII, t. II, nr 2—3, 1949, s. 171—185. 23) Sodoku w leczeniu porażenia postępującego, tamże, s. 326—7. 24) Krytyka ważną dziedziną nauki, *Służba Zdrowia* 1950, R. II. nr 39. 25) Pierwsze doświadczenia z topektomią przedczołową (wspólnie z St. Nowickim i L. Sedlaczek-Komorowskim), *Roczn. Psychiatr. R.* XXVIII, s. 119—123. 26) Ulepszony sposób leczenia „antabusem” alkoholizmu nałogowego (doniesienie tymcz.) *Pol. Tyg. Lek.* 1951, nr 7, s. 219—223. 27) Próba nozograficznego układu etio-epigenetycznego w psychiatrii, *Neurologia, Neurochirurgia i Psychiatria Polska* t. I, 1951, nr 1, s. 68—78; nr 2, s. 135—149; nr 3, s. 212—233; nr 4, s. 271—291. 28) Podręcznik Psychiatrii, część ogólna A. *Prawidłowe czynności psychiczne*, Poznań 1951. (Skrypt, dalsze części nie ukazały się). 29) O możliwościach wczesnego rozpoznawania guzów mózgu na podstawie objawów psychicznych. (Ref. w Komisji Medycyny Klinicznej i Doświadczalnej PAU), *Sprawozd. PAU*, t. LIII, 1952, s. 407—409) O rodzajach powikłań w medycynie, *Pol. Tyg. Lek.* 1954, s. 1197—1199. 31) Leczenie largaktylem w psychiatrii. *Wiad. Lek.* 1955, s. 32—88. 32) Odpowiedź na artykuł Prof. Dr A. Jusa „W sprawie teorii etioepigenetycznej”, oraz Odpowiedź na artykuły Dr Fr Zakrzewskiej i Dr Fr. Piątkowskiego „O teorii Prof. Bilikiewicza”, *Neur. Neurochir. i Psych. Polska* 1956, s. 93—108.

Prace z zakresu historii i filozofii medycyny: 1) Zagadnienie życia w świetle zasad psychologii porównawczej, Kraków 1928, s. 317, (wyd. z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej 2) O instytucie historii medycyny w Lipsku, *Pol. Gaz. Lek.* 1928, s. 828—830. 3) O niemieckim przekładzie „Logiki medycyny” Wł. Biegańskiego, *Archiwum Hist. i Fil. Med.* 1929, s. 30—62. 4) Stosunek Wł. Biegańskiego do M. Neuburgera w świetle zachowanych listów, tamże, s. 181—193. 5) Johann Jonston und seine Tätigkeit als Arzt (1603—1675), *Sudhoffs Archiv. f. Geschichte d. Medizin* 1930, s. 357—381. 6) Jan Jonston (1603—1675) żywot i działalność lekarska, Warszawa 1931 (wyd. Kasy im. Miąnowskiego), s. 243. 7) Przeciw jednostronnościom wykształcenia naukowego i zawodowego, *Ruch Akademicki*, 1931, odb. s. 4. 8) Kulturgeschichtlich-philosophische Richtlinien in der Entwicklungslehre des 17 und 18 Jahrhunderts, odb. z aktów VIII Kongresu Hist. Med. w Rzymie, Piza 1931, s. 315—322. 9) La notion de l'acrimonie avant De la Boë Sylvius, tamże s. 322—327. 10) Kilka uwag o historii medycyny jako przedmiocie badań i nauczania, *Pol. Gaz. Lek.* 1932, w odb. s. 13. 11) Die Embryologie im Zeitalter des Barock und des Rokoko, *Lipsk* 1932, s. 183, il. 19. 12) Aus Zukunftsproblemen der Geschichte der Medizin (odczyt wygł. w Tow. Lek. w Zagrzebiu), *Lijecnicki Vjesnik* 1932, s. 493—502. 13) Zarys bibliografii historyczno-balneologicznej ziem polskich do wieku XVIII włącznie, *Pamiętnik Pol. Tow. Balneol.* 1932. 14) Z historyczno-lekarskich problemów przeszłości, *Pol. Gaz. Lek.* 1933, w odb. s. 14. 15) Henryk Martini i Jan Jonston, fragment z dziejów kultury lekarskiej polskiego Leszna, *Arch. Hist. i Fil. Med.* 1933, w odb. s. 19. 16) Studia w Paryżu Wojciecha Golemowskiego lekarza poznańskiego z pocz. XVII w., *Arch. Hist. i Fil. Med.* 1934, w odb. s. 26. 17) Henryk Fryderyk Hoyer i jego znaczenie dla medycyny, *Pol. Gaz. Lek.* 1935, s. 62—63. 18) X Międzynarodowy Kongres Hist. Med. w Madrycie — z uwagami krytycznymi o kongresach naukowych

w ogóle, Pol. Gaz. Lek., 1935, w odb. s. 11. 19) Ocena II i III części Historii Medycyny Wł. Szumowskiego, Arch. Hist. i Fil. Med., 1935, s. 202—216. 20) Berlin i Lipsk — dwa ośrodki historii medycyny w Niemczech, Pol. Gaz. Lek., 1927, nr 17, s. 311—312. 21) Wołanie na puszczy polskiej bibliografii lekarskiej, Pol. Gaz. Lek., 1937, na s. 853. 22) Z rozważań nad „sensem” historii, Przegl. Wspólcz. 1938, s. 114—126. 23) Dlaczego plany wydawniczo-naukowe Naczelnej Izby Lekarskiej powinny upaść? Pol. Gaz. Lek., 1938, s. 149—151. 24) O właściwą interpretację art. 9 rozporządzenia o wykonywaniu praktyki lekarskiej, Pol. Gaz. Lek., 1938, s. 480—481. 25) Czy reforma studiów lekarskich jest potrzebna? Pol. Tyg. Lek., 1948, w odb. s. 27. 26) Medycyna na przełomie światów, Przegl. Lek., 1946, s. 255—260. 27) Władysław Biegański (1857—1917), Pol. Tyg. Lek., 1946, odb. s. 9. 28) Cenny rękopis lekarski Biblioteki Pelplińskiej zaginął, Arch. Hist. i Fil. Med., 1939—1947, s. 302—304. 29) Polityka sanitarna okupanta na Pomorzu, Pol. Tyg. Lek., 1948, s. 1423—24, 1456, 1485—88, 1512—20, 1550—51. 30) Z dziejów medycyny gdańskiej, Sprawozdania PAU 1947, t. XLVIII, s. 239. 31) Collegium Medicum w Gdańsku — pierwsza na ziemiach polskich izba lekarska, (wspólnie z K. Bilikiewiczową), Prace i Materiały Kom. Hist. Med. i Nauk Mat. Przyr. PAU, t. II, 1948, odb. s. 48. 32) Znaczenie perspektywy dla syntezy historycznej, Studia z dziejów kultury polskiej, Warszawa 1949, s. 595—613, w odb. s. 19. 33) Rys historii anatomii. Uzupełnienie wstępu historycznego w Podręczniku Anatomii Adama Bochenka, Warszawa 1952. 32) Historia nauki o chorobach zakaźnych (wspólnie z Wszelakim St.) w podręczniku pt. Ostre choroby zakaźne, t. I, Warszawa 1956.

CZARNOCKI WILHELM CZESŁAW urodził się 20 X 1886 r. w Stańkowie ziemi Mińskiej. W maju 1904 r. ukończył w Żytomierzu gimnazjum klasyczne. W tym też roku został przyjęty na Wydział Lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, z którego został usunięty za udział w zaburzeniach studenckich w styczniu 1905 r. W jesieni 1905 r. wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończył z tytułem doktora wszech nauk lekarskich w grudniu 1913 r. *Veniam legendi* z anatomii patologicznej uzyskał na Wydziale Lekarskim UW w lutym 1930 r.

W roku akademickim 1912/13 był demonstratorem w Zakładzie Anat. Patol. UJ, od 1919 do 1924 starszym asystentem w Zakładzie Anat. Patol. UW, w latach zaś 1925—1945 adiunktem w tymże Zakładzie.

W maju 1939 r. został powołany na katedrę anatomii patologicznej Wydziału Lekarskiego USB w Wilnie jako profesor nadzwyczajny. Od końca grudnia 1945 r. do chwili obecnej jest profesorem zwyczajnym i kierownikiem Zakładu Anatomii Patologicznej Akademii Medycznej w Gdańsku. Od 1 IX 1948 r. do 31 III 1953 pełnił funkcję rektora Akademii Medycznej w Gdańsku.

Poza tym zajmował różne stanowiska w szpitalnictwie warszawskim: prosektora Szpitala Dzieciątka Jezus, zastępcy dyrektora tegoż szpitala, prosektora szpitala św. Stanisława.

W latach 1928—34 był przewodniczącym Sądu Nacz. Izby Lekarskiej, w latach zaś 1925—26 redaktorem Przeglądu Piśmiennictwa Lekarskiego

Polskiego. Od 1931 r. do 1935 pełnił funkcję komisarza Związku Kas Chorych i zakładu ubezpieczenia na wypadek choroby ZUS. Od 1914 do 1918 był w wojsku rosyjskim, w latach zaś 1919—1921 w wojsku polskim. Z powodu inwalidztwa (kat. E) został zwolniony w stopniu majora z obowiązków dnia 11 VIII 1927 r.

Był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego a obecnie jest członkiem założycielem Gdańskiego Tow. Lekarskiego.

Za pracę o układzie siateczkowo-śródbłonkowym otrzymał nagrodę Towarzystwa Medycyny Społecznej w 1928 r.

Spis prac: 1) Niezwykłe umiejscowienie ciała obcego, *Gaz. Lek.*, 1920, nr 27/31. 2) Niezwykłe umiejscowienie gruźlicy, tamże. 3) O nowotworach ze środkowego listka zarodkowego, *Prace Zakładu Anat. Patol. UW*, 1921. 4) Czy zaliczać czerniaki do grupy nowotworów nabłonkowych czy łącznotkankowych, tamże, 1922. 5) Uwagi kłytyczne o tzw. „infantilismus”, tamże. 1923. 6) Przyczynę do ostrego rozszerzenia żółądka, *Pol. Gaz. Lek.*, 1922, nr 46. 7) Anatomia patologiczna według wykładów prof. J. Hornowskiego, t. I, 1922, s. 605. 8) Anatomia Patologiczna wg wykładów prof. J. Hornowskiego, t. II, 1922, s. 710. 9) Drucik z igły strzykawki w lewej połowie serca, *Pol. Gaz. Lek.* 1922, nr 9. 10) Czy słuszną nazwą jest *Linitias plastica*, tamże. 11) Kilka uwag o guzach grasicy na podstawie spostrzeganego przypadku grasiczaka złośliwego, *Prace Zakład. Ant. Patol. UW*, 1923. 12) Życie i działalność śp. prof. dr J. Hornowskiego, *Biul. Pol. Komitetu do zwalczania raka* 1923, nr 3. 13) Kilka słów o sprawie zbierania i przesyłania materiału do badań anatomopatologicznych, *Warsz. Czasop. Lek.*, 1924, nr 8. 14) Układ siateczkowo-śródbłonkowy a wytwarzanie barwików żółciowych w świetle oceny krytycznej danych doświadczalnych, tamże, 1926, nr 3. 15) Patologia układu siateczkowo-śródbłonkowego, tamże, 1928, nr 3. 16) Życiorys i działalność śp. prof. dr Tadeusza Browicza, tamże, 1928, nr 42. 17) Ostra martwica trzustki, tamże, 1930, nr 11. 18) Serce sportowe w ujęciu E. Kircha, tamże, 1930, nr 45, 46, 47. 19) Zapalne i niezapalne zmiany mięśnia sercowego, *Nowiny Lek.*, 1931, nr 2. 20) Badania nad ostrym żółtym zanikiem wątroby ze specjalnym uwzględnieniem pochodzenia tzw. kanalików rzekomych, *Tow. Nauk. Warsz. 1927*. 21) Rozpoznanie kliniczne w oświetleniu rozpoznawania anatomiczno-patologicznych, I. Kamica i rak pęcherzyka żółciowego i dróg żółciowych, *Medycyna Społ. i Dośw.*, t. XX, 1935, zes. 23/4. 22) Statystyka nowotworów złośliwych i łagodnych w świetle niektórych szpitali warszawskich i klinik UJP, Instytutu Radowego im. M. Skłodowskiej-Curie oraz prosektoriów szpitali warszawskich i *Zakł. Anat. Patol. UJP* w latach 1932—34, *Medycyna Społ. i Dośw.*, t. XXIII, 1938, zes. 5/6. 23) Patologia dla pielęgniarek, 1950. 24) Patofizjologia i patomorfologia. Podręcznik dla średnich szkół medycznych, Warszawa 1956. 25) Wybrane miana lekarskie w/g nazwisk autorów w ujęciu encyklopedycznym, (w druku).

DEMEL KAZIMIERZ urodził się 9 III 1889 r. w Zawodziu pod Katowicami jako syn Bolesława i Marii z Ostrowskich. W r. 1908 otrzymał świadectwo dojrzałości w warszawskim polskim gimnazjum E. Konopczyńskiego. Studia uniwersyteckie rozpoczął w Lwowie, po czym wyjechał do Genewy i wstąpił na *Faculté des Sciences* tamtejszego uniwersytetu. Po czteroletnich studiach uzyskał stopień licencjata nauk przyrodniczych i fizycznych uniwersytetu w Genewie w r. 1912. (Bachelier

ès sciences physiques et naturelles). Swój licencjat szwajcarski nostryfikował na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tam również uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie pracy z dziedziny biologii morza: *Studia nad fauną denną i jej rozszedleniem w polskich wodach Bałtyku*. W r. 1950 habilitował się na UJ jako docent zoologii ze szczególnym uwzględnieniem oceanografii biologicznej i ekologii zwierząt.

Prace naukowe na Stacji Zoologicznej w Villefranche-sur-Mer (1912) i na Murmańskiej Stacji Biologicznej w Aleksandrowsku (obecnie Poliarnoje) nad Morzem Barentsa (1915) pogłębiły jego zainteresowanie się morzem.

W latach 1916—1921 służył w wojsku, z początku w rosyjskim, następnie w polskim jako liniowy oficer piechoty. Brał udział w III powstaniu górnośląskim w r. 1921.

W r. 1922 powrócił do pracy naukowej. Został starszym asystentem-zoologiem na Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach (Tow. Naukowe Warszawskie). W latach 1923—1925 był adiunktem Morskiego Laboratorium Rybackiego na Helu, a w 1925—1932 kierownikiem tegoż laboratorium. Potem, do wojny — kierownikiem działu biologicznego Morskiej Stacji na Helu (1932—1939).

Od kwietnia 1945 r. pracuje nadal w rekreowanym Morskim Laboratorium Rybackim w Gdyni, wcielonym od r. 1949 do Morskiego Instytutu Rybackiego, gdzie obecnie jest kierownikiem działu oceanograficznego. Wykładał oceanografię, biologię morza i przyrodnicze podstawy rybołówstwa morskiego w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie. Ponadto jest profesorem na Wydziale Rybackim Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie i kieruje Zakładem Oceanografii i Biologii Morza.

Był członkiem Komitetu Badań Fizjograficznych i współpracownikiem Komisji Nauk Rolniczo-leśnych PAU, jest przewodniczącym Oddziału Gdynińskiego Polskiego Towarzystwa Zoologicznego.

Posiada następujące odznaczenia: komandorski oraz oficerski krzyż orderu *Polonia Restituta*, złoty krzyż zasługi, krzyż walecznych, górnośląską wstęgę waleczności i zasługi, odznakę honorową za walkę o szkołę polską.

W 1951 r. otrzymał Państwową Nagrodę Naukową za dorobek naukowy w dziedzinie biologii polskiego Bałtyku, w 1953 r. ponownie odznaczony tą nagrodą (zespołową) za badania z dziedziny biologii Bałtyku.

Spis ważniejszych prac: 1) Zwierzę i środowisko, *Wszechświat*, t. 32, 1913, nr. 41, 42. 2) O potworach podwójnych u robaka *Tubifex*, *Sprawozd. TNW*, t. VI, 1913, z. 3—4, s. 265—267. 3) Mięczaki Ojcowa, cz. I *Pulmonata Geophila* (wspólnie z R. Błędowskim) tamże, t. VI, z. 9, s. 918—941. 4) Fauna jaskiń ojcowskich, *Sprawozd. TNW*, t. XI, z. 4, s. 623—659, 5) Notatki z wycieczki zoologicznej na jeziora

kujawskie (wspólnie z Wł. Polińskim). Pamiętnik Fizjograf., t. 26, s. 1—9. 6) Notatki ortopterologiczne, Arch. Nauk Biolog. TNW, t. I, 1922, z. 7, s. 1—4. 7) Fauna zimowa w źródłach wigerskich, Prace Stacji Hydrobiol. na Wigrach, t. I, 1922, nr 2, s. 1—27, il. 19. 8) Notatki faunistyczne: 1. *Planaria alpina* w źródłach wigerskich, Sprawozd. Stacji Hydrobiol. na Wigrach, t. I, 1923 nr 2/3. 9) Notatki faunistyczne: 2. *Pallasea quadrispinosa* Sars. w jeziorze Wigry, tamże. 10) Notatki faunistyczne: 3. Materiały do poznania fauny rzeki Czarnej Hańcicy, tamże, s. 133—137. 11) La faune hivernale des sources de Wigry, Annales de Biol. Lacustr. Bruxelles, t. 11, 1923, s. 187—195. 12) Ugrupowania ekologiczne makrofauny w strefie litoralnej jeziora Wigerskiego, Prace Inst. im. Nenckiego, 1923, nr 29, s. 1—50, il. 9, tab. 4. 13) Nad Wigrami — szkice naturalisty, Bibi. Przyrodnika, t. 2/5, Cieszyn 1924, s. 1—130, il. 63. 14) Ryby Bałtyku polskiego, Przewodnik praktyczny z 37 il. i mapką, Bibl. Przyrody i Techniki, t. 9, 1924, s. 1—48. 15) Próba podziału zoogeograficznego Bałtyku polskiego, Kosmos A, t. 49, 1924, s. 831—841, tabl. 1. 16) Masowy ciąg ważki *Libellula quadrimaculata* przez Hel, tamże, s. 873—875. 17) Narzędzia i metody łowu gatunków użytkowych ryb Bałtyku polskiego, wyd. Liga Morska i Rzeczna, Warszawa 1924, s. 1—24, il. 19. O Bałtyku i o życiu w morzu naszym, Ziemia 1924. 19) Spis zwierząt bezkręgowych Bałtyku naszego, Arch. Ryb. Pol. Bydgoszcz 1925, t. I. 20) Spis ryb Bałtyku naszego, tamże. 21) ABC o Bałtyku, wyd. PTK Warszawa 1925, s. 1—46, il. 16, mapka 1. 22) Stan obecny wiadomości o składzie jakościowym i ugrupowaniu życiowym fauny w morzu naszym, Pam. XII Zjazdu Lekarzy i Przyr. Pol., Warszawa 1925. 23) Rzadki przybysz południowy w morzu naszym (*Xiphias gladius* L.), Arch. Ryb. Pol., t. I. 24) Zbiorowiska zwierzęce na dnie morza polskiego, cz. I Studia jakościowe, Spraw. Kom. Fizjogr. PAU t. LXI, s. 113—146, tabl. 1. 25) Contributions à la connaissance de la faune benthique dans les eaux polonaises de la Baltique, Bulletin PAU. 1925, s. 967—977, tab. 1. 26) Cztery przypadki ciekawe anomalii barwnych u fląder, Kosmos A, t. 51, 1926, s. 1—8, tabl. 4. 27) Bogactwo gospodarcze naszego morza. Spostrzeżenia i uwagi dotyczące warunków życia naszych ryb użytkowych, Arch. Hydrob. i Ryb. t. II Suwałki 1927, nr 1—2, s. 69—118. 28) Granica i podział naturalny Bałtyku, tamże, s. 311—320, mapka 1. 29) Kilka uwag o wpływie Wisły na połowy szprotów i śledzi u naszych brzegów, tamże, s. 175—182. 30) Biologia morza. Rys ogólny z uwzględnieniem życia Bałtyku, Bibl. Biol. nr 4, 1927, s. 1—155, il. 56. 31) Rola głębi gdańskiej w naszych morskich połowach, Arch. Hydrob. i Ryb., t. III 1928, nr 1/2, s. 43—52. 32) Nasze połowy morskie na tle pomiarów termicznych w r. 1927, tamże, s. 123—131, wykresów 5. 33) O okresach minimalnych połowów w naszym morzu, Przegl. Rybacki, t. I, 1928, nr 6. 34) Krab rączyniec (*Carcinus maenas*) w polskich wodach Bałtyku, tamże, nr 12. 35) Wyróżnienie ras śledzi poławianych u naszych wybrzeży, Arch. Hydrob. i Ryb., t. III, 1929, s. 279—294. 36) Z pomiarów termicznych Bałtyku za okres 1926—1928, Kosmos A. t. 54, 1929, s. 171—187. 37) Z hydrograficznych i rybackich badań w pobliżu Helu, Przyr. i Techn. nr. 10, 1929. 38) O zbieraniu fauny morskiej. Podręcznik do zbierania i konserwowania zwierząt, wyd. Państw. Muz. Zool. Warszawa 1921—1929. 39) Polskie nazwy dla fląder, Ryba 1929, nr 3. 40) O prądach przy cyplu półwyspu helskiego, Arch. Hydrob. i Ryb., t. IV, 1929, s. 287—310. 41) Niewyzyskane połowy dorsza przy Helu, Ryba 1930, nr 1. 42) Analiza jesiennych połowów śledzia w 1929 r., tamże, nr 3. 43) O tak zwanych przystępach fląder, tamże nr 4. 44) Połowy fląder przy Helu na tle termicznych wahań wody, tamże, nr 5. 45) Rola Wisły, wiatrów i stanu wody w naszych morskich połowach łososia, tamże, nr 7/8. 46) Najważniejsze czynniki wpływające na zmienność połowów u naszych brzegów, tamże, nr 10. 47) Les variations de temperature des eaux près de Hel et leur concordance avec les vents, III Conf. Hydrol. des Etats Baltiques, Warszawa 1930. 48) Z pomiarów termicznych Bałtyku, cz. II, Kosmos A, t. 55, 1930

s. 383—394, wykresy 3. 49) Z życia ryb Bałtyku, wyd. Tow. Przyr. im. Staszica, Łódź 1930, s. 19, il. 12. 50) Sezonowość połowów i prognoza rybacka, Ryba 1931, nr 1. 51) Kilka uwag o badaniu zespołowego życia zwierząt, Czasop. Przyr., z. 3/4, 1931. 52) Od czego zależą dobre połowy ryb przy Helu, Bibl. Ryby, Bydgoszcz 1931, s. 1—36, il. 11. 53) Z działalności Morskiego Laboratorium Rybackiego w Helu, Przyr. i Tech., t. X, 1931, z. 4. 54) Bliższa kategoryzacja wiatrów ze względu na ich efekty hydrograficzne przy Helu, Arch. Hydrob. i Ryb., t. VI, 1932, s. 101—118, il. 8. 55) Z pomiarów termicznych Bałtyku, cz. III, Kosmos A, t. 57, 1932, s. 97—118, il. 5, wyk. 1. 56) Kilka uwag o wpływie Wisły na stosunki w Zatoce Gdańskiej, tamże, s. 145—158, wyk. 6. 57) Z pomiarów termicznych Bałtyku, cz. IV, tamże, s. 159—176, wyk. 6. 58) Krab welnistoreki przy Helu, Ryba, t. IV, 1932, nr 7—8. 59) Nowe stanowisko jamochłona *Perigonimus cirratus*, polipa meduzy *Halitholus cirratus* Hartlaub, Fragm. Faunistica Mus. Zool. Pol., t. II, 1933, nr 9. 60) Wykaz bezkręgowców i ryb Bałtyku naszego, tamże, nr 13. 61) Z pomiarów termicznych Bałtyku, cz. V. Arch. Hydrob. i Ryb., t. VIII, 1934, s. 27—37. 62) Sprawozdanie z podróży odbytej na statku szkolnym „Dar Pomorza” na południową część Ławicy Środkowej Bałtyku (z St. Dłuskim), tamże, s. 48—74. 63) Wahania morza przy Helu w uzależnieniu od przebiegu wiatrów, Kosmos A, t. 59, 1934, s. 251—262. 64) Fauna i flora Bałtyku, wyd. Polska na morzu, Warszawa 1935. 65) Studia nad fauną denną i jej rozszedleniem w polskich wodach Bałtyku, Arch. Hydrob. i Ryb., t. IX, nr 3—4, s. 239—312, tabl. 21. 66) Uzupełnienie do wykazów bezkręgowców i ryb Bałtyku polskiego, tamże, t. X, s. 197—204. 67) Uzupełnienie do wykazów bezkręgowców i ryb Bałtyku polskiego, Biul. Stacji Morskiej w Helu, 1937, nr 1. 68) Wzmianka o rzadkim okazie prawie symetrycznego skarpia (*Rhombus maximus* L.), tamże, fot. 2. 69) Kilka uwag o naszych połowach szprota w sezonie zimowym 1936—1937, tamże, nr 2. 70) Kilka słów o pojawie i rozrodzie belony (*Belone acus* Risso) w naszym morzu, tamże. 71) Z pomiarów termicznych Bałtyku, cz. VI, Arch. Hydrob. i Ryb., t. XI s. 24—46. 72) Usłonecznienie i termika morza w latach 1932—1936, tamże, s. 83—95, wyk. 4. 73) Ruchy ławic szprota u naszych brzegów w świetle czynników hydrograficznych, tamże, s. 229—253, il. 6. 74) Próba wyjaśnienia czynnikami klimatycznymi katastrofalnego braku połowów szprota w Zatoce Gdańskiej w sezonie zimowym 1937—1938, Biul. Stacji Morskiej 1938, nr 3, wyk. 5. 75) Z pomiarów termicznych Bałtyku przy Helu w latach 1936—1937, tamże, nr 3. 76) Szkice Bałtyckie, Kosmos B, 1938, s. 107—172, il. 22. 77) Roczny cykl życia Bałtyku przy Helu, Kosmos A, t. 64, 1939, z. 2. 78) Z pomiarów termicznych Bałtyku przy Helu w r. 1938, Biul. Stacji Morskiej nr 3. 79) Życie morza. Zarys oceanografii biologicznej, Inst. Bałtycki, 1947, s. 144, il. 285. 80) Zwierzę i jego środowisko. Wstęp do ekologii zwierząt, Bibl. Wiedzy, t. 50 s. 430, il. 165. 81) Naukowe podstawy rybołówstwa morskiego, Przegląd Rybacki 1946. 82) Rybołówstwo morskie ziem odzyskanych (wspólnie z Milanowskim), wyd. Gosp. Wiejskie Terenów Odzyskanych 1947. 83) Flądra, Żeglarz, t. I, nr 4, 1946. 84) Biologia ryb Bałtyku, Gdynia 1947, s. 150, il. 62. 85) Biologia ryb użytkowych Bałtyku, Morski Przewodnik Rybacki, Gdynia 1947. 86) Ryby użytkowe Morza Północnego, tamże. 87) Ekologia ptaków morskich, Wszechświat 1947, z. 10. 88) Słodkowodna gąbka *Ephydatia fluviatilis* w porcie gdyńskim (wspólnie z R. Wojtusiakiem), Biul. Morsk. Labor. Ryb. 1948, nr 4. 89) Druga notatka o rozrodzie i rozwoju belony w naszym morzu, tamże. 90) Biologia Morza, wyd. II, Warszawa 1949, s. 140, il. 104. 91) Morze Północne, geografia, biologia, przejściowy rejon cieśnin, Gdynia 1948, s. 122, il. 64. 92) Typy ekologiczne bentosu morskiego, Wszechświat 1949. 93) W pałacu nauki o morzu. Reportaż z wizyty w Muzeum Ocenograficznym w Monaco, Problemy 1949, nr 6. 94) Muzea morskie różnych typów, Jantar 1949, nr 1/2. 95) Orphie (*Belone acus* Risso). La reproduction et le developpement, Annales Biologiques 1946, vol. III. Cons. Perm.

Intern. Explor. Mer. Copenhagen 1949. 96) On the Biology of *Onos cimbricus* in the Gulf of Gdańsk *ibid.* vol. IV. 97) Studia nad fauną denną Bałtyku południowego (wspólnie z W. Mańkowskim), *Biul. M. I. R.*, 1950, nr 5. 98) Połowy dorsza w Zatoce Gdańskiej w latach 1947—1948 w świetle czynników hydrograficznych, *Prace Roln.-Leśne PAU* 1950, nr 58. 99) Nauka na usługach rybołówstwa morskiego, *Książka i Wiedza* 1950, s. 60, il. 15. 100) Ilościowe studia nad fauną denną Bałtyku południowego (wspólnie z W. Mańkowskim), *Prace M. I. R.* 1951. 101) Życie morza, *Zarys oceanografii biologicznej*, wyd. II, Gdańsk 1951, s. XX, il. 590, il. 362. 102) Przyrodnicze podstawy rybołówstwa morskiego, cz. I. (wspólnie z Kulikowskim), (skrypt) 1951, wyd. II 1952. 103) Studia nad wydajnością biologiczną dna Bałtyku południowego (wspólnie z Z. Mulickim) *Prace M. I. R.* 1953, nr 7. 104) Nowy gatunek w faunie Bałtyku: krab *Rhithropanopeus harrisi subsp. tridentata* (Maitland) w Zalewie Wiślanym, *Kosmos B*, nr 3. 105) Rozwój stadialny u zwierząt na przykładach fauny morskiej i ryb wędrownych, praca zespołowa, 1952. 106) Oceanografia rybicka (wspólnie z Kulikowskim J.), Warszawa 1955, s. 283, il. 164. 107) Zagadnienie wydajności morza, *Kosmos* 1956, nr 1.

GRABOWSKI WITOLD urodzony we Lwowie 30 VI 1902 r. Po złożeniu egzaminu dojrzałości wstępuje na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, który ukończył w listopadzie 1925 r. ze stopniem doktora wszech nauk lekarskich. W czasie studiów pracuje przez rok w Zakładzie Farmakologii Doświadczalnej, przez półtora roku jako koasystent w Klinice Chorób Wewnętrznych. W r. 1924/25 jest demonstratorem, a następnie, po uzyskaniu dyplomu, przez rok starszym asystentem Zakładu Anatomii Patologicznej, będąc równocześnie lekarzem praktykantem w Klinice Chorób Wewnętrznych. W r. 1927 mianowany młodszym asystentem a od kwietnia 1929 starszym asystentem i kierownikiem oddziału rentgenologicznego Kliniki i na tym stanowisku pracuje do września 1939.

W r. 1927/28 przez okres 10 miesięcy odbywa studia specjalistyczne w Paryżu, Strasburgu, Frankfurcie i Berlinie. W r. 1930 wyjeżdża powtórnie do Paryża, gdzie bierze udział w międzynarodowym zjeździe radiologów a następnie przebywa — dla uzupełnienia studiów — w Wiedniu. W r. 1934 zostaje habilitowany na Wydziale Lekarskim UJK z zakresu radiologii lekarskiej.

Od r. 1931 prowadzi na UJK wykłady i ćwiczenia z radiologii oraz jest egzaminatorem tego przedmiotu.

Bierze czynny udział w pracach naukowych towarzystw lekarskich, w szczególności Towarzystwa Radiologicznego, zasiadając w jego Zarządzie i w redakcji *Przeglądu Radiologicznego*.

Od r. 1927 pracuje bez przerwy jako kierownik Oddziału Radiologicznego Kliniki Wewnętrznej oraz Centralnego Oddziału Radiologicznego Klinik. W latach 1939—1941 jest docentem rentgenologii w Medycznym Instytucie we Lwowie.

W okresie okupacji niemieckiej prowadzi oddział onkologiczny i cent-

ralną pracownię Szpitala Powszechnego we Lwowie oraz jest wykładowcą na kursach lekarskich. W r. 1944 po wkroczeniu wojsk radzieckich obejmuje funkcję docenta rentgenologii w Medycznym Instytucie we Lwowie, a w listopadzie 1944 powołany zostaje do czynnej służby wojskowej i mianowany w stopniu majora kierownikiem Pracowni Radiologicznej Szpitala Garnizonowego w Lublinie, następnie w czasie ofensywy przechodzi do Szpitala Ewakuacyjnego nr 66, a w sierpniu 1945 r. obejmuje kierownictwo w Szpitalu Ministerstwa Obrony Narodowej w Warszawie. W dniu 1 XI 1945 r. mianowany podpułkownikiem, zostaje 18 XII 1945 zwolniony z wojska na reklamację Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 18 XII 1945 pełni obowiązki Kierownika Kliniki Radiologicznej we Wrocławiu jako profesor nadzwyczajny. W 1945/46 jest prodziekanem, w 1946/47 dziekanem Wydziału Lekarskiego. We wrześniu 1951 r. przeniesiony zostaje do Akademii Medycznej w Gdańsku, gdzie obejmuje kierownictwo Zakładu Radiologii Oddziału Onkologicznego.

Spis prac: 1) W sprawie pierwotnych nabłonkowych nowotworów złośliwych mózgu, Prace Zakładów Anatomii Patol. Uniwersytetów t. 1. 2) *Angioma Sarcomatodes systemisatum*. Przyczynik do nowotworów układu siateczkowo-śródbłonkowego, tamże, t. II. 3) Rzadki przypadek uchyłka worka osierdziowego. Pol. Gaz. Lek., 1925. 4) Zur Kasuistik der Perikarddivertikel, Zentralbl. f. allgem. Pathol. Bd. 37. 5) Biologia w praktyce lekarskiej, Praktyka Lekarska, 1928. 6) Wpływ naświetlań promieniami Roentgena na równowagę kwasowo-zasadową ustroju, Pol. Gaz. Lek., 1927. 7) W sprawie studium radiologii i rentgenologii, tamże, 1928. 8) Które przypadki wola nadają się do leczenia promieniami Roentgena, Praktyka Lek., 1928. 9) O wartości przedoperacyjnego naświetlania raka szyjki macicy (wspólnie z Seidler—Lenartowskim), Ginekologia Polska, 1927. 10) W sprawie sinistropozycji części odźwiernikowej (wspólnie z H. Hilarowiczem), Pol. Gaz. Lek., 1931. 11) Rentgenoterapia zaburzeń okresu przekwitania, tamże. 12) Ergebnisse der Reihenuntersuchungen an der Universität in Lwów (wspólnie z Czeżowską i Hornungiem), Zeitsch. f. Tuberkulose, 1932. 13) Obowiązkowe badania nowowstępujących na UJK i ich znaczenie dla zwalczania gruźlicy... Pol. Gaz. Lek., 1932. 14) Znaczenie odczynu Biernackiego dla oceny wyniku leczniczego w chorobie Basedowa (wspólnie z Falkiewiczem), Pol. Arch. Med. Wewn., t. X, 1932. 15) Histerosalpingografia w ginekologii (wspólnie z Liehartem), Pol. Gaz. Lek., 1932. 16) Przypadek zatkania wspólnego przewodu żółciowego przez kamień, tamże. 17) Niezwykłego pochodzenia uchyłek dwunastnicy przy równoczesnej wspólnej krezce (wspólnie z H. Hilarowiczem), tamże. 18) O wynikach leczenia włókniaków młodzieńczych jamy noso-gardłowej za pomocą promieni Roentgena i diatermo-koagulacją (wspólnie z Dobrzańskim), Pol. Przegl. Oto-laryngol., 1932. 19) O klinicznej wartości radiodiagnostyki w otiatrii, Pol. Przegl. Radiolog., 1932. 20) Radiodiagnostyka narządu słuchu (wspólnie z Dobrzańskim i Szumowskim), Pol. Przegl. Oto-laryngol., 1933. 21) Samostna odma brzuszna w przebiegu raka żołądka (wspólnie z H. Hilarowiczem), Pol. Gaz. Lek., 1933. 22) O całkowitych naświetleniach promieniami Roentgena w leczeniu białaczek przewlekłych, tamże. 23) W sprawie przerostu zwieracza odźwiernika (wspólnie z H. Hilarowiczem), tamże. 24) Roentgenoterapia nerwobólów, Medycyna, 1934. 25) Le valeur morphologique et fonctionnelle de l'urographie... (wspólnie z Dobrzańskim), Gyneecologie et Obstetrique, t. 29, 1934. 26) Wpływ naświetlań promieniami Roentgena na przebieg zapalenia urazowego i proces gojenia, Prace Zakładu Anatom.

Patol., 1934. 27) O sposobie naświetlenia z małych odległości wedle Chaoulsa, Pol. Stomatologia, 1936. 28) Leczenie choroby Basedowa i stanów pokrewnych, Pol. Gaz. Lek., 1939. 29) Zmiany w układzie kostnym w schorzeniach białaczkowych. 30) Wpływ naświetlań promieniami Roentgena na proces zapalny i gojenie, cz. II, Pol. Przegl. Radiol., 1951. 31) Pylica krzemkowa w obrazie radiologicznym (wspólnie z Mromlińską), tamże. 32) Roentgenoterapia spraw zapalnych, tamże. 33) Diagnostyka radiologiczna, skrypt cz. III, 34) Technika zdjęć rentgenowsskich, (w podręczniku dla asystentek technicznych).

HILLER STANISŁAW urodził się w Łodzi dnia 27 XII 1891 r. jako syn Józefa i Julii z Jarzęckich. W r. 1911 w Łodzi ukończył polskie gimnazjum społeczne, a w r. 1912 złożył drugi egzamin dojrzałości przed rosyjską państwową komisją egzaminacyjną w Tyflisie.

W r. 1912 zapisał się na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Z powodu służby wojskowej przerywał dwukrotnie studia, ukończył je ze stopniem doktora wszech nauk lekarskich 2 VII 1921 r.

W marcu 1918 rozpoczął pracę w charakterze asyenta w Zakładzie Fizjologii UJ pod kierunkiem prof. Napoleona Cybulskiego. Od stycznia 1921 r. do listopada 1929 r. pracował jako asystent w Zakładzie Biologii i Embriologii pod kierunkiem prof. Emila Godlewskiego jun. W roku akademickim 1926/27 korzystał ze stypendium Fundacji Rockefellera i pracował w Zakładzie Cytologii prof. R. Chambersa, Zakładzie Zoologii prof. R. G. Harrisona, w Morskiej Stacji Biologicznej w Woods Hole i Morskiej Stacji w Roscoff. W r. 1928 uzyskał na Wydziale Lekarskim UJ *veniam legendi* z zakresu embriologii.

1 XI 1929 r. objął katedrę histologii i embriologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w charakterze profesora nadzwyczajnego (od 1938 r. — profesora zwyczajnego). W latach 1935 i 1938 wyjeżdżał dwukrotnie dla pracy eksperymentalnej do Morskiej Stacji Biologicznej do Neapolu i raz do Plymouth.

Od lipca 1945 r. jest kierownikiem Zakładu Histologii i Embriologii Akademii Medycznej w Gdańsku w charakterze profesora zwyczajnego. W lipcu 1947 r. brał udział w Międzynarodowym Zjeździe Cytologów Eksperymentalnych w Sztokholmie wygłaszając komunikat z badań nad narkozą komórkową.

W r. 1949 zostaje powołany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności.

Spis prac: 1) Narkoza, Przyroda i Technika 1924. 2) Influence de l'alcool ethylique sur le developpement de *Rana fusca*. Extr. Bull. PAU, 1924. 3) La régénération chez l'Axolotl, tamże 1926. 4) Action of Narcotics on the Amoeba by means of Microinjection and Immersion, Proc. Soc. Exp. Riol. a. Med t. XXIV. 1927. 5) The protoplasmic pH of living Cell (wspólnie z R. Chambersem i H Pollackiem), tamże. 6) L'influence du jeune sur la régénération chez l'Axolotl., Extr. Bul. PAU. 1928. 7)

Wpływ głodu na regenerację u *Aksolotla*, Rozpr. Wydz. Mat. Przyr. PAU t. LXVIII A/B. 1928. 8) Badania zjawisk narkozy u pierwotniaków. Pam. XIII Zjazdu Lek., i Przyr. Pol. 1929. 9) Mikrurgia, Kosmos B 1929 10) Etude experimentale sur la structure et la fonction du Proméphros dans la parabiose, Comp. Rend. As. Anatom. 1931. 11) Głód jako zjawisko biologiczne, Pam. Wil. Twa. Lek. t. VIII 1932. 12) Doświadczalne badania nad rozwojem i funkcją przednerczy u płazów, II Pam. XIV Zjazdu Lek. i Przyr. Pol. 1932. 13) Badania nad regeneracją u *Aksolotla*, (wspólnie z S. Bagińskim), tamże. 14) Beitrag zum Studium über die innere Struktur des Hirnanhanges (*Hypophysis cerebri*) beim Pferde, Bull. PAU 1934. 15) Stanowisko mszywiola *Victorella pavidus* S. Kent. w porcie rybackim w Helu, Biul. Stacji Mors. na Helu 1937. 16) Głód jako zjawisko biologiczne i jego wpływ na przemianę materii, Lek. Wojsk. t. 33, 1939. 17) The so called „Colonial Nervous System” in Bryozoa, Nature 1939, 18) Action of Narcotics on the Amoeba by means of Microinjection and Immersion. II Influence of Alcohols, Proc. VI Internat. Congr. of Exper. Cytology, Stockholm 1947, Exp. Cell. Res. Suppl. 1, 1949. 19) Wczesne stadia rozwoju zarodka ludzkiego, Folia Morph. t. 1, 1950. 20) Sp. prof. dr Emil Godlewski jun., (wspomnienie pośmiertne) tamże. 21) Badania nad histologiczną budową mięśni mszywiolów, I *Cheilostoma* i *Ctenostoma*, Folia Morph. 1952).

Rozdziały w podręcznikach: 1) Rozwój ustroju ludzkiego w okresach zarodkowym i płodowym, rozdział w I tomie podręcznika W. Jasińskiego: Choroby dzieci, Ars Medica 1936. 2) Embriologia zwierząt kręgowych ze szczególnym uwzględnieniem człowieka, opracowanie i uzupełnienie III wyd. podręcznika E. Godlewskiego, część ogólna, Warszawa 1950, II wyd. części szczegółowej 1956. 3) Rozdziały: Rozwój ludzkiego zarodka. — Komórka. — Tkanki. — Rozwój i histologiczna budowa mięśni, w podręczniku Anatomia Człowieka A. Bochenka, red. M. Reicher, 1952. 4) Rozdziały: Rozwój ludzkiego zarodka. — Historia budowy narządów wydaliniczych, w podręczniku Histologia człowieka, red. J. Zweibaum 1955.

LEDÓCHOWSKI ZYGMUNT urodził się 13 listopada 1898 r. jako syn Karola, z zawodu st. felczera i Heleny z Wójcickich w m. Warka woj. warszawskiego. Szkoły średnie ukończył w r. 1918 w Warszawie, po przerwie w nauce spowodowanej działaniami wojennymi. W r. 1921 wstąpił na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie w r. 1931 na podstawie rozprawy: *Studia w dziedzinie organicznych związków złota* — uzyskał stopień doktora filozofii.

W czasie 1918—1928 pracował w charakterze nauczyciela w szkolnictwie w woj. warszawskim i w Warszawie. W okresie 1929—1934 pracował jako chemik w Dziale Chemii Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie, w czasie zaś 1934—1939 również w charakterze chemika w Okręgowej Izbie Kontroli w Warszawie przy kontroli przemysłowych zakładów chemicznych. W latach 1940—1944 pracował ponownie jako chemik-asystent w Dziale Chemii P.Z.H. w Warszawie. W r. 1945 objął funkcję kierownika Oddziału Specyfików Lecznicznych w P.Z.H. w Łodzi, dokąd centrala tego zakładu została przeniesiona po powstaniu warszawskim, w r. 1946 był kierownikiem Działu Chemii P. Z. H., w skład którego wchodził również Oddział Specyfików Lecznicznych, przeniesio-

ny wraz z centralą P.Z.H. do Warszawy — pracował tam do września 1947 r.

Równoległe z pracą w P.Z.H. w latach 1945/46 i 1946/47 prowadził wykłady zleczone z chemii ogólnej na Wydziałach Lekarskim i Stomatologicznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Dnia 1 IX 1947 — na podstawie zaproszenia Rady Wydziału Chemicznego Politechniki Gdańskiej objął kierownictwo katedry technologii środków leczniczych tejże uczelni. W latach 1950—53 kierownik Zespołu Katedr Chemii i Technologii Organicznej.

Jest członkiem Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Chemicznego, a w 1948—49 był jego przewodniczącym. Od 1955 r. jest członkiem Zakładu Głównego Pol. Tow. Chemicznego. W 1950—51 był członkiem Podsekcji Chemii i Technologii Organicznej I Kongresu Nauki Polskiej. W 1951 r. członkiem Kongresu. W 1952 r. członek Komitetu Chemii i Technologii Organicznej PAN. Od 1954 r. kierownik pracowni nr 8 Zakładu Syntezy Organicznej PAN.

Spis prac: 1) Studia w dziedzinie organicznych związków złota, Roczniki Chemii 1931, s. 203; to samo w języku niemieckim, Chem. Zentr. 1931. 2) Synteza naftoizotypny z α - i β -naftyloaminy z zastosowaniem metody Sandmeyera. 3) Złotowe pochodne toochinoliny. 4) Nowe analogie strukturalne kwasu p-amino-salicylowego, (wspólnie z J. Czernikiem i L. Lechowskim), Przemysł Chemiczny 1952, s. 380. 5) Kwas 4-sulfanilamido-2-amino benzoesowy, (wspólnie z A. Ledóchowskim). Skrypty: 1) Zarys chemii nieograniczonej, (wspólnie z J. Justem), wyd. IV Łódź 1947. 2) Zarys chemii analitycznej. Analiza jakościowa, (wspólnie z M. Jankowską) Łódź 1946. 3) Zarys chemii organicznej cz. I i II, (wspólnie z B. Filipowiczem), Łódź 1948. 4) Chemia organiczna dla studentów medycyny i stomatologii cz. I i II, (wspólnie z B. Filipowiczem i J. Skarżyńskim), Łódź 1949, 1952. 5) Cukry proste — dział w podręczniku chemii fizjologicznej S. J. Przyłęckiego, Łódź 1947, Warszawa 1950. 6) Preparatyka organiczna, (jako współautor w zespółowym opracowaniu), Warszawa 1954.

MOZOŁOWSKI WŁODZIMIERZ ANTONI WITOLD urodził się 8 V 1895 r. jako syn Józefa i Antoniny z Fijałków. W r. 1913 złożył egzamin dojrzałości w gimnazjum klasycznym w Sanoku. Od r. 1913 do 1922 odbywa studia lekarskie we Lwowie, Wiedniu oraz Warszawie. Dnia 11 XI 1922 uzyskuje tytuł doktora wszech nauk lekarskich na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

Od r. 1922 do 1934 pracuje w Zakładzie Chemii Lekarskiej UJK jako młodszy, później starszy asystent, następnie adjunkt. Uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego UJK z 25 IV 1929, zatwierdzoną przez Ministra Oświaty 5 VI 1929, uzyskuje *veniam legendi* z chemii fizjologicznej. Od r. 1934 do 1935 profesor nadzwyczajny chemii lekarskiej i patologii ogólnej w Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. Od r. 1935 do 1939 profesor nadzwyczajny chemii fizjologicznej Uniwersytetu Stefana

Batorego w Wilnie. Od r. 1940 do 1945 kierownik laboratorium Szpitala Dziecięcego w Wilnie. Od r. 1945 profesor zwyczajny chemii lekarskiej Akademii Lekarskiej w Gdańsku.

Wyjazdy naukowe za granicę: 1928 — Niemcy, 1938 — Szwajcaria, 1946 — Szwecja, 1948 — Anglia, Irlandia.

Członkostwo towarzystw naukowych: członek przybrany b. Lwowskiego Towarzystwa Naukowego (22 II 1932), członek Biochemical Society (1939), członek korespondent PAU (5 VI 1948), członek honorowy Gdańskiego Towarzystwa Lekarskiego (12 VI 1951), członek zwyczajny b. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (22 VI 1951).

Spis prac: Prace biochemiczne: 1) Sur la nature du sucre sanguin, C.r.d. Soc. Biol. 90, 311, 1924. 2) Ueber das Wesen des sogenannten Serum Antipepsins (wspólnie z dr H. Hilarowiczem), Biochem. Z. 164, 295, 1925; to samo po polsku, Przegląd Chirurgiczny, 1925, zes. III, 27. 3) Ueber das Wesen des sogenannten Antipepsins des Blutes und ueber den diagnostischen Wert der Antipepsinuntersuchungen bei peptischem Magengeschwür (wspólnie z H. Hilarowiczem), Zbl. f. Chirurgie, 2410, 1925. 4) Uber eine neue Form der Chinhydronelektrode (wspólnie z J. K. Parnasem), Biochem. Z., 169, 352, 1926. 5) Zur Antipepsinfrage (wspólnie z H. Hilarowiczem), Zbl. f. Chirurgie, 1649, 1926. 6) Ueber die Ammoniakbildung im physiologisch stragnierendem Blute (wspólnie z A. Klisieckim i M. Tanbenhausem), Biochem. Z., 181, 85, 1927. 7) Hängt die Ammoniakbildung im Blute mit der Anwesenheit von Cyanaten zusammen? (wspólnie z M. Taubenhausem), Biochem. Z., 181, 85, 1927. 8) Ueber den Ammoniakgehalt und die Ammoniakbildung im Muskel und deren Zusammenhang mit Funktion u. Zustandsänderung I (wspólnie z J. K. Parnasem), Biochem. Z., 184, 399, 1927. 9) Ueber die Ammoniakbildung im Muskel u. ihren Zusammenhang mit Tätigkeit u. Zustandsänderung (wspólnie z J. K. Parnasem), Klinische Wochenschr., 6, nr 21, 1927. 10) Ueber Ammoniakbildung im isolierten Muskel u. ihren Zusammenhang mit der Muskelarbeit (wspólnie z J. K. Parnasem i W. Lewińskim), Klin. Wochschr. 6, 1710, 1927. 11) Der Zusammenhang des Blutammoniaks mit der Muskelarbeit (wspólnie z J. K. Parnasem i W. Lewińskim), Biochem. Z., 188, 15, 1927. 12) Ueber den Ammoniakgehalt u. die Ammoniakbildung im Muskel IV Mitteilung (wspólnie z W. Lewińskim), Biochem. Z., 190, 388, 1927. 13) Badania nad wzajemną zależnością powstawania kwasu mlekowego i amoniaku w mięśniach płazów (wspólnie z St. Chrząszczewskim,) Acta Biol. Exp., 2, 47, 1928. 14) Der Verlauf der traumatischen Milchsäure u. Ammoniakbildung u. ihre Abhängigkeit von hemmenden Faktoren (wspólnie z St. Chrząszczewskim), Biochem. Z., 194, 233, 1926. 15) Uwagi o rzekomych własnościach antyseptycznych surowicy krwi (wspólnie z H. Hilarowiczem) Pol. Gar. Lek., 1928, nr 22. 16) O źródle amoniaku krwi (praca habilitacyjna), Lekarz Wojsk., t. 12, 1928, nr 1. 17) Ueber die Quelle des im Blute entstehenden Ammoniaks, Klin. Wochschr., 7, 2202, 1928., 18) Ueber der Ursprung das Blutammoniaks, Biochem. Z., 206, 150, 1929. 19) Die Stellung der Ammoniakbildung in der Reihenfolge der chemischen Vorgänge im tätigen Muskel (wspólnie z T. Mannem i C. Lutwakówną), Biochem. Z., 231, 290, 1931. 20) Die Ammoniakbildung im Schildkrötenblute (wspólnie z T. Mannem), Biochem. Z., 249, 161, 1932. 21) Die Ammoniakbildung im Schildkrötenblute II, Mitteilung (wspólnie z T. Mannem), Biochem. Z., 250, 487, 1932. 22) Ammoniakbildung u. Pyrophosphatzerfall im Muskel (wspólnie z J. Reitem i B. Sobczukiem), Biochem., Z. 249, 157, 1932. 23) O rozmieszczeniu kwasu moczowego pomiędzy krwinki a osocze (wspólnie z J. Hellerem), Wiad. Lek., 1932, nr 32. 24) Ammoniakbildung u. Pyrophosphatzerfall im Muskel II, Mitteilung (wspólnie z B. Sob-

czukiem), *Biochem. Z.*, 265, 41, 1933. 25) Zmiany chemiczne w mięśniach znudzonych w różnych temperaturach (wspólnie z C. Lutwakówną), *Przegl. fizjologii ruchu* 1933. 26) Rozpad kwasu adenozyntroójfosforowego w mięśniu (wspólnie z B. Sobczukiem), tamże, 1934. 27) Die Saccharose im Harn bei einem Fall von Pankreaserkrankung (wspólnie z T. Baranowskim), *Klin. Wochschr.*, 13, 155, 1934. 28) Der Einfluss der Temperatur auf die chemische Zusammensetzung der anaerob ermüdeten Muskeln (wspólnie z C. Lutwakówną), *Biochem. Z.*, 272, 157, 1934. 29) Sprzężone związki kwasu glukuronowego, *Acta Biol. Exp.*, t. XI, 1937, nr 45. 30) Skład ilościowy normalnego moczu, *Pol. Gaz. Lek.*, 1938, nr 9. 31) Ueber die Anwendung der Naphtoresorcinprobe für die quantitative Bestimmung der Glukuronsäure (wspólnie z P. Rogowskim), *Acta Biol. Exp.*, t. XI, 1939, nr 14. 32) The quantitative estimation of glycuronic acid and its conjugated compounds by means of the naphtoresorcinol test of Tollens, *Biochem J.* 34, 823, 1940. 33) Chemical composition of normal urine, *Lancet* 1948, 423. 34) Mechanizm detoksykacji ustrojowych, *Chemia i Technika*, t. II, 1948, 81. 35) Stan równowagi dynamicznej w detoksykacjach ustrojowych, *Acta Biol. Exp.*, t. XV, 1948, nr 14. 36) A characterisation of the blood serum in the newborn child in the parturient woman and in the healthy woman nonpregnant by means of refraction, viscosity a. specific gravity (wspólnie z M. Zydową J. Kalinowskim i Z. Moszczyńską), *Bull. PAU Classe de Medecine*, t. XLIII, 1950. 37) Charakterystyka surowicy krwi przy pomocy zawartości azotu, refrakcji, ciężaru właściwego i lepkości. III. Doniesienie. Próba interpretacji, *Spraw. PAU* 1951, 356. 38) Charakterystyka białek surowicy krwi człowieka przy pomocy zawartości azotu i niektórych właściwości fizycznych, *Acta Biochim. Pol.* t. I. 1954.

Prace z historii medycyny: 1) Jędrzej Śniadecki, chemik, fizjolog i lekarz. *Polska Gazeta Lek.* 1938, nr 47. 2) Jędrzej Śniadecki jako fizjolog, *Acta Biol. Exp.*, t. XII, 1938. 3) Jędrzej Śniadecki on the cure of rickets, *Nature*, t. 143, 121. 4) Sylwetki lekarzy polskich, Jędrzej Śniadecki. *Pol. Tyg. Lek.*, 1946, nr 41/2. 5) Działalność naukowa Ernesta A. Syma, tamże, 1950, nr 47/8.

Podręczniki i rozdziały podręcznikowe: 1) Podstawy chemiczne i fizjologiczne dietyki (wspólnie z prof. dr J. K. Parnasem) rozdział w: *Dietyka*, Warszawa 1934. 2) Mocz, rozdział w *Chemii Fizjologicznej* pod red. J. K. Parnasa, t. II Warszawa 1937, s. 99—144. 3) Fizjologia ilościowa przemiany i odżywiania, rozdz. tamże, s. 481—503. 4) Ćwiczenia z chemii nieorganicznej, wyd. I, Gdańsk 1946 wyd. II Warszawa 1949. 5) Mocz, rozdz. w *Chemii Fizjologicznej* St. Przyłęckiego, Łódź 1948, s. 535—560. 6) Wstępne wiadomości z chemii fizycznej dla studentów medycyny, Warszawa 1948.

Prace przeglądowe i popularyzatorskie, wykłady i artykuły dyskusyjne: 1) Insulina, *Przyroda i Technika* 1925, 114. 2) O stężeniu jonów wodorowych, tamże, 1926, 411. 3) O zaczynach, tamże, 1927, 4) O budowie chemicznej hormonów, tamże, 1929. 5) W sprawie udziału lekarzy w zawodach sportowych ze szczególnym uwzględnieniem roli lekarza-chemika, *Przegląd Sport. Lek.*, 1929. 6) O zaczynach protelitycznych ustroju zwierzęcego (wykład habilitacyjny), *Lek. Wojsk.*, 1929. 7) Fizjologia zmęczenia przemysłowego, *Wiad. Lek.*, 1950, nr 10/11. 8) Uwagi w sprawie wykrywania cukru w moczu, *Praktyka Lekarska*. 9) Nowe badania doświadczalne nad wydzieleniem moczu w nerce, *Pol. Gaz. Lek.*, 1952, nr 50. 10) Przemiany chemiczne w mięśniu pracującym *Lek. Wojsk.*, 1933. 11) Ogólne wiadomości o chemii gazów bojowych, *Praktyka Lekarska* 1934. 12) Chemia hormonów płciowych i substancji rakotwórczych, *Wszechświat* 1951. 13) O fizjologicznych podstawach odżywiania, wyd.: *Druskieniki w setną rocznicę założenia*, 1938. 14) Budowa chemiczna fermentów, *Wszechświat*. 1938. 15) Stan dynamiczny żywej substancji, *Pol. Tyg. Lek.*, 1947, nr 42. 16) Znaczenie nauk teoretycznych w wykształceniu lekarza, tamże. 17) Pochodzenie człowieka w poglądach

biochemika, Tyg. Powsz., 1947, nr 102. 18) Program nauczania chemii lekarskiej, Pol. Tyg. Lek., 1943, nr. 1. 19) Zdobycze naukowe i organizacyjne w dziedzinie chemii fizjologicznej w Polsce w okresie powojennym, Pol. Tyg. Lek., 1949, nr 29/30. 20) Chemia białek osocza, Pam. II Ogólnopolskiego Zjazdu Hematologów w Gdańsku, 1952. 21) Ogólny pogląd na przemianę pośrednią żywych ustrojów, Wiad. Chem. 1953, nr 9. 22) Pojęcie normy i liczbowe ujęcie wyników w biochemii klinicznej, Postępy biochemii, t. 2, 1954, nr 8. 23) Powstanie kwasu askorbinowego w żywych ustrojach, Wiad. Chem. 1955.

PAZDRO ZDZISŁAW urodził się 13 X 1903 r. we Lwowie jako syn Zbigniewa, profesora uniwersytetu. Do szkół średnich uczęszczał we Lwowie, gdzie w r. 1921 złożył egzamin dojrzałości. Studia akademickie odbywał w latach 1921—1925 na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, specjalizując się w zakresie geologii, paleontologii i geomorfologii. Uzupełniające studia odbył na uniwersytecie w Lozannie oraz w Paryżu, w Musée d'Histoire Naturelle, w 1927 r. Stopień doktora filozofii w zakresie geologii i paleontologii otrzymał w r. 1926 na UJK we Lwowie. W r. 1934 złożył egzamin nauczycielski dla szkół średnich z geografii. W tymże roku habilitował się na UJK jako docent geologii. W 1947 r. habilitacja ta przeniesiona została na Uniwersytet Warszawski, na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy — obecnie Wydział Geologii.

Pracę zawodową rozpoczął w r. 1923 jako demonstrator przy katedrze geologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza. W r. 1925 został asystentem młodszym, a w r. 1926 starszym. W r. 1935 został asystentem-docentem i na tym stanowisku pozostawał aż do wybuchu wojny w 1939 r. Od r. 1934 prowadził wykłady zleczone z zakresu kartografii geologicznej. W okresie przedwojennym pracował również w kilku instytucjach jako współpracownik naukowy. W r. 1933 był tymczasowym współpracownikiem Państwowego Instytutu Geologicznego, w r. 1935—36 Spółki Akcyjnej „Pionier” — dla poszukiwania i wydobywania minerałów bitumicznych, w r. 1937 Państwowego Przedsiębiorstwa „Polmin”, w latach 1937—39 był pracownikiem Wspólnoty Interesów Górniczo-Hutniczych.

W czasie wojny przebywał we Lwowie. Od r. 1940 był pracownikiem naukowym przy katedrze technologii krzemianów i mineralogii Instytutu Politechnicznego. W tym czasie wykonywał naukowe prace zleczone dla Białoruskiej Akademii Nauk w Mińsku i dla Akademii Nauk w Kijowie.

W kwietniu 1942 objął stanowisko asystenta przy kursach technicznych we Lwowie, mianowicie w laboratorium badania materiałów skalnych. W maju r. 1943 został aresztowany przez Gestapo jako zakładnik i przebywał w więzieniu przez trzy miesiące.

Po uwolnieniu Lwowa przez wojska radzieckie pracował początkowo

przy organizacji uniwersytetu, doprowadzając do porządku zbiory i urządzenia katedry paleontologii. Następnie przeszedł do Ukrnieftrazwiedki Naftowego Kombinatoru, gdzie pracował jako starszy geolog. We wrześniu 1946 r. objął katedrę geologii na Politechnice Gdańskiej jako profesor nadzwyczajny. Zorganizował katedrę geologii a zarazem utworzył przy niej Zakład Geologii Inżynierskiej i Hydrogeologii. W r. 1951 został mianowany organizatorem oddziału geologicznego Politechniki Gdańskiej. W latach 1947—1955 pełnił kolejno funkcję prodziekana, dziekana oraz prorektora do spraw nauczania. W latach 1947—1952 był również wykładowcą geologii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku.

Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Jest członkiem Komitetu Geologicznego PAN, członkiem Rad Naukowych Centralnego Urzędu Geologii, Instytutu Geologicznego oraz Instytutu Budownictwa Wodnego PAN.

Spis prac: 1) Szkic geologiczny Liwocza, Kosmos 1926. 2) Z badań geologicznych w okolicach Brzostka, Kosmos 1929. 3) Stosunki geologiczne okolic Brzostka Sprawozd. Tow. Nauk, we Lwowie 1929. 4) Mszywioly z łupków menolitowych w Skalniku i ich znaczenie stratygraficzne, Kosmos 1929. 5) Tektonika Europy i jej geneza, tamże. 6) Sposzczenia geologiczne z Karpat środkowych, tamże 1930. 7) Budowa geologiczna Gór Czywczyńskich, Sprawozd. Tow. Nauk. we Lwowie 1932. 8) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1933 na arkuszu Strzyżów, Sprawozd. z posiedzeń Państw. Inst. Geolog. 1934. 9) Pasma Gór Czywczyńskich, Roczn. Pol. Tow. Geolog. 1934. 10) W sprawie wieku warstw szypockich, Sprawozd. z posiedzeń naukowych Państw. Inst. Geolog. 1935. 11) Warstwy szypockie w Hryniawie nad Czeremoszem, Kosmos 1935. 12) O strukturze tektonicznej Opola Małego, Przemysł Naftowy 1936. 13) Geologiczne perspektywy wydobywania żelaznych w Polsce, Hutnik 1938. 14) Rudy żelazne Karpat i możliwości ich wydobywania, Katowice 1939. 15) Półwysep Hel i jego geneza, Technika Morza 1948. 16) Łupki bitumiczne Karpat, Nafta 1948. 17) Brzeg i jego pochodne, Technika Morza 1950. 18) Geologia morza i jej zadania, tamże, 1952. 19) Geologia Polski, Warszawa 1952. 20) Jednostki tektoniczne w budowie Opola Małego i fazy ich rozwoju, Biul. Państw. Inst. Geolog. 1954. 21) Podłoże czwartorzędu delty Wisły i krain sąsiednich, Biul. Geolog. 1953, nr 3. 22) Przeglądowa Mapa Geologiczna arkusz Gdańsk. wyd. B. bez utworów czwartorzędowych, Państw. Inst. Geolog. 1955. 23) Archiwum wierzeń, t. VI, Gdańsk, Państw. Inst. Geolog. (w druku). 24) Polskie Słownictwo Geologiczne, Biul. Geolog. 1953. 25) Mapa hydrologiczna, jej treść i znaczenie, Przegląd Geolog. 1955. 26) Geologia Żuław (w druku). 27) Podstawy hydrologii (w druku).

Poza tym 13 prac popularno-naukowych, umieszczonych w różnych czasopismach przyrodniczych i geograficznych, referaty, recenzje itp.

REICHER MICHAŁ urodził się w Sosnowcu 17 XI 1888 r. W r. 1904 wydalony ze szkoły za udział w strajku szkolnym. W r. 1907 uzyskał maturę w korpusie kadeckim w Warszawie (kiedy został zniesiony za-

kaz składania matur w szkołach rosyjskich). — Studia uniwersyteckie z zakresu przyrody odbywał w Zurychu, specjalizując się w antropologii pod kierunkiem prof. Martina, w r. 1912 otrzymał doktorat *summa cum laude*.

W latach 1911—1913 był asystentem w zakładzie antropologicznym Uniwersytetu Zurychskiego, od lutego 1914 r. został naukowym pracownikiem w Carnegie Institution of Washington, Department of Embryology przy John Hopkins Medical School w Baltimore USA.

Wybuch wojny światowej przerwał pracę w Ameryce i sprowadził go z powrotem do kraju, gdzie w latach 1915—1920 pracował w Zakładzie Anatomii Opisowej Uniwersytetu Warszawskiego, najpierw jako asystent, następnie jako prosektor, prowadząc równocześnie (1917—18) wykłady z anatomii człowieka dla przyrodników na Wydziale Filozoficznym UW, a w roku następnym z antropologii na Wolnej Wszechnicy.

W 1921 objął katedrę Anatomii Opisowej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie jako zastępca profesora, w r. 1934 otrzymał nominację na profesora zwyczajnego i na tym stanowisku pracował aż do zamknięcia USB przez władze litewskie 15 XII 1939 r., prowadząc również wykłady zlecone z antropologii i anatomii plastycznej.

W czasie wojny przebywał w Wilnie, gdzie mimo trudnych warunków życiowych (w czasie okupacji niemieckiej pracował dwa lata jako robotnik budowlany) wiele czasu i energii poświęcał pracy naukowej i dydaktycznej. Tajne nauczanie uniwersyteckie zorganizowane na szerszą skalę ustało z chwilą przyłączenia tych terenów do ZSRR, gdyż polscy studenci mieli możliwość studiowania na uniwersytecie. Zostało ono podjęte podczas okupacji niemieckiej i przetrwało aż do r. 1944. Brał w nim żywy i wydatny udział jako organizator wydziału lekarskiego i jako wykładowca.

Równocześnie pracował intensywnie ściśle naukowo, zwłaszcza, iż był wtedy jeszcze w posiadaniu licznych materiałów naukowych, notatek, opracowań; cały ten obfity dorobek trzydziestu lat pracy uległ niestety zupełnemu zniszczeniu.

W r. 1946 objął katedrę Anatomii Prawidłowej w Akademii Medycznej w Gdańsku. Wiosną 1947 r. wybrany oraz powołany na rektora tejże uczelni przez Prezydenta Rzeczypospolitej na lata 1947—1950; z powodu zawału serca po roku urzędowania zmuszony był do rezygnacji z tej godności.

Jest członkiem towarzystw naukowych: Polskiego Tow. Anatomicznego, Société de Morphologie de Paris, Schweizerische Gesellschaft für Anthropologie und Ethnologie i innych. Po wojnie został wybrany na członka-korespondenta Société d'Anthropologie de Paris w r. 1946 i Polskiej Akademii Umiejętności w r. 1949 oraz powołany do Komitetu Wy-

dawniczego nowego międzynarodowego pisma Acta Anatomica. W r. 1951 został członkiem czynnym Tow. Naukowego Warszawskiego.

Spis ważniejszych prac: 1) Zur Charakteristik einiger brachycephaler Schädelformen, Z. f. Morphologie und Anthropologie, t. XV, 1912. 2) Vergleich der Alpenländischen brachycephalen Schädel mit den Mongoloiden, tamże, t. XVI, 1913. 3) Beiträge zur Anthropologie des Calcaneus, A. f. Anthropologie, t. XII, 1913. 4) Rozwój wzrostu i proporcji ciała płodów ludzkich, Archiwum Nauk Antropologicznych TNW, t. II, 1923. 5) Wzrost kończyn człowieka przed urodzeniem, Prace Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, t. II, 1925 (praca ta w jęz. niemieckim umieszczona w Księdze Jubileuszowej prof. R. Martina). 6) Proporcje kończyn płodów ludzkich, Pam. XII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich 1926. 7) Plan budowy gmachu anatomii, tamże. 8) Croissance des membres de l'homme avant la naissance, Institut Inter. d'Anthropologie, II session. Prague 1926. 9) O wzroście twarzy człowieka przed urodzeniem, I Zjazd Anatomiczno-Zoologiczny w Warszawie, 1927. 10) Croissance de la face chez le fœtus humain, Institut Inter. d'Anthropologie. III session, Amsterdam 1928. 11) Contribution à l'étude anatomotopographique du système de l'aorte, Comptes rendus de l'Association des Anatomistes 26-ème Reunion, 1931. 12) Sur les groupes sanguins des Caraimes de Wilno et Troki, Anthropologie (Księga Jubileuszowa prof. Matiegki w Pradze), 1932. 13) Grupy krwi u Karaimów trockich i wileńskich, Pam. I Zjazdu Antropologów Polskich w Poznaniu, 1933. 14) Topografia aorty i początków jej wielkiej gałęzi brzusznej u dorosłego i u noworodka, Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, Wydz. Mat.-Przyr., t. VII, 1933. 15) Niektóre charakterystyczne cechy anatomiczne szczątków królewskich, 1934. 16) Typy konstytucyjne i ich charakterystyczne cechy morfologiczne (wspólnie z H. Murza-Murzicz i W. Sylwanowiczem), Folia Morphologica, t. VII, 1937. 17) Anatomia prawidłowa w Planie 6-letnim, tamże 1952, nr 4. 18) Bochenek A., Anatomia człowieka. Podręcznik dla studentów i lekarzy (Przerobił i uzupełnił M. Reicher), wyd. 5, t. I, 1952; wyd. 6, t. I, II, 1954, t. III, 1955.

SZABUNIEWICZ BOŻYDAR urodził się w wiosce Giże 3 IX 1901 r. Do szkół uczęszczał w Warszawie, potem — podczas I wojny światowej w Moskwie, Poltawie i znowu w Warszawie, gdzie skończył szkołę realną w r. 1919. W jesieni tegoż roku wzięty został do wojska, w którym przebywał jako specjalista meteorolog i kierownik wojskowej stacji meteorologicznej do czerwca 1921 r.

Na początku r. 1921, będąc jeszcze w służbie wojskowej, zapisał się na Wydział Lekarski UJ w Krakowie. Wydział ten ukończył w r. 1926 otrzymując tytuł doktora wszech nauk lekarskich. W czasie studiów lekarskich pracował początkowo jako asystent w Zakładzie dr Onufrowicza dla nerwowo chorych, potem w Zakładzie Antropologii UJ i wreszcie w Zakładzie Fizjologii UJ. W r. 1933 habilitował się na UJ z zakresu fizjologii na podstawie pracy: *Dodatnie spolaryzowanie mięśnia a skurcz mechaniczny*. Po wojnie otrzymał w r. 1945 stanowisko docenta etatowego, a w r. 1947 został mianowany dekretem Prezydenta profesorem tytularnym fizjologii. W lipcu 1951 został profesorem nadzwyczajnym fizjologii Akademii Medycznej w Gdańsku.

Prowadził wykłady z zakresu fizjologii gruczołów dokrewnych, czynności centralnego układu nerwowego i ogólnej fizjologii dla medyków, studentów stomatologii, wychowania fizycznego, dla szkół techników laboratoryjnych i dla szkół dietetyczek.

Odbudował i zorganizował — po zniszczeniu wojennym — Zakład Fizjologii UJ w Krakowie oraz Studium Wychowania Fizycznego, którego był przez szereg lat dyrektorem, następnie zajął się zorganizowaniem Zakładu Fizjologii w Akademii Medycznej w Gdańsku.

Pracę naukową rozpoczął w r. 1925, początkowo w dziedzinie morfologii krwi, potem w elektrofizjologii, dziedziczeniu cech nabytych, fizjologii mięśni, krzepnięcia krwi, pracy fizycznej i utrzymania postaw. Do chwili obecnej ma w swym dorobku naukowym około 180 publikacji lub będących jeszcze w druku prac, nie licząc licznych streszczeń i recenzji. Prace te ukazały się w wielu pismach naukowych krajowych i zagranicznych. Z powyższych publikacji 61 pozycji stanowią oryginalne przyczynki naukowe z różnych dziedzin.

Spis prac: Prace monograficzne: 1) O prawie rozmieszczenia hemoglobiny, Pol. Gaz. Lek., t. 8, 1929, nr 5. 2) O doświadczalnym wywoływaniu schorzeń ośrodkowego układu nerwowego, tamże, nr 48. 3) O nowej teorii działania układu nerwowego, Przyroda i Technika, t. 10, 1931, zes. 7, 8. 4) Z badań nad przyczyną powstawania ruchów serca, Pol. Gaz. Lek., t. 11, 1932, nr 5 i Przyr. i Techn., t. 11, 1932. 5) Dzieło Sherringtona i Adriana, tamże, t. 12, nr 1. 6) O roli fizjologicznej i składzie krwi, tamże. 7) O mechanizmie wędrówki plemników w drogach rodnych żeńskich, Pol. Gaz. Lek., t. 14, 1935, nr 22. 8) Życie półkul mózgowych (zaginęło w drukarni w 1939), s. 450. 9) Naukowe zdobycze I. P. Pawłowa, Dziennik Pol., 1946, nr 3. 10) Opuszkowy ośrodek oddychania u ssaków, Wszechświat, 1948, nr 3. 11) Czy mięśnie w skurczu są lepiej ukrwione niż spoczywające, Wych. Fiz. 1950, s. 87—91. 12) Łożysko krwionośne w zmęczeniu, tamże, s. 161—164. 13) *Paramecia* — zabijacze, Wszechświat, 1950, s. 229—231. 14) Żywność sportowca, Wych. Fiz., 1951.

Prace eksperymentalne: (Z zakresu leukocytozy trawiennej): 1) O liczeniu białych ciałek krwi, Nowiny Lek., 1927, s. 39. 2) Badania nad przebiegiem leukocytozy pokarmowej, Medyc. Dośw. i Społ., t. 8, 1928, s. 354—371 (to samo w jęz. niemieckim, Pflügers Arch., t. 220, 1928, s. 35—43). 3) Oddechowe powstawanie leukocytozy trawiennej, tamże, t. 9, s. 361—363 (to samo w języku niemieckim, *ibid.*, s. 366—370). 4) Śledziona a leukocytoza trawienna, tamże, s. 364. 5) Leukocytoza trawienna po przecięciu nerwów błędnych (wspólnie z Janickim), tamże, t. 11, s. 198—208 (to samo w jęz. niemieckim, *Fiola Haematol.*, t. 38, 1929, s. 385—390). 6) O wpływie podawania kwasu solnego do żołądka na liczbę ciałek białych krwi (wspólnie z Gworkówną), tamże, s. 183—189 (to samo w jęz. niemieckim, *ibid.*, t. 39, s. 58—62). 7) Weitere Studien über die Verdauungsleukocytose, Pflügers Arch., t. 221, 1928, s. 431—434. 8) Badania nad powstawaniem leukocytozy trawiennej, Pol. Gaz. Lek., t. 10, 1931, nr 3. 9) Ueber die Leukocytose nach Zuführung von Pepton in den Darm nud über den sogen. aminoneutrophilen Koeffizienten, Pflügers Arch., t. 224, 1930, s. 535—538. (Z zakresu elektrofizjologii): 10) O wstępującym prądzie Cybulskiego w mięśniach, Pol. Gaz. Lek., t. 8, 1929, nr 43—46. 11) Ueber das Potential des Muskels, Pflügers

Arch., t. 223, 1930, s. 744—774. 12) Dodatnie spolaryzowanie a skurcz mechaniczny, Rozprawy PAU 1930. s. 121—181. 13) Positive Polarisation des Muskels in Tätigkeitszuständen. Bulletin PAU 1930. s. 195—209. 14) Nowe zasady elektrofizjologii mięśni. Medyc. Dośw. i Społ., t. 15, 1932, s. 107—140. 15) Untersuchungen über Polarisierung der Muskeln, Bulletin PAU, 1933, s. 445—480. 16) Die Polarisations-Aufstellung der Muskeln des Wasserfrosches, Acta Biol. Exper., t. 12, 1938, s. 211—228. 17) Untersuchungen über die Elektronegativität der verletzten Stelle im Muskel, tamże, s. 277—296. 18) Researches on the excretion of the muscle polarising substance (the polarine) by the skin of the frog (wspólnie z Gibińskim), Bulletin PAU, t. 49, 1948, s. 440. 19) Electric phenomena in muscle contracture, Pamiętnik Zjazdu Fizjol. w Cambridge 1948. 20) The electronegativity wave and the electrical phenomena in muscle, Bulletin PAU, 1949, s. 201—210. 21) Electrical longitudinal polarisation in working muscle and nerve, tamże, 1950, s. 9—29. 22) Nowe drogi elektrofizjologii, Pol. Tyg. Lek., t. 7, 1951 s. 65—77. 23) Elektroujemność przekroju a stan przykurczu polaryzacyjnego (wspólnie z Grudowską), Acta Physiol. Pol. (numer zjazdowy) 1951, s. 281. (Z zakresu metodyki badań czasu krzepnięcia): 24) Nowa metoda oznaczania czasu krzepnięcia oraz rejestracji przebiegu krzepnięcia, Pol. Gaz. Lek., t. 11, 1932, nr 14. 25) Eine neue Methode zur Blutgerinnungszeitmessung, Folia Haematol., t. 47, 1932, s. 357—364. 26) Ueber die Messung der Blutgerinnungszeit, Arch. Exper. Pathol. u. Pharmacol., t. 187, 1937, s. 497—500. (Z zakresu skurczu mięśnia i pobudliwości): 27) Ueber die Zuckungsformen der normalen und polarisierten Muskeln, Pflügers Arch., t. 223, 1930, s. 775—786. 28) Badania nad niepobudliwością mięśni występującą po grupowym drażnieniu, Medyc. Dośw. i Społ., t. 22, 1937, nr 3/4. 29) A note on the recovery heat of frog muscle at high temperature, Journ. of Physiol., t. 82, 1934, s. 278—281. 30) Zur Methodik der Reizung mit Sättigungsströmen, Pflügers Arch., t. 235, 1935, 737—741. 31) Unexcitability of isolated muscles after group stimulation, Bulletin PAU, 1949, s. 1—12. 32) The tetanic state of the skeletal muscle, tamże, s. 67—86. 33) The economy of muscular tensions, tamże, 1951, 81—90. 34) Stany czynnościowe mięśni szkieletowych, Pol. Tyg. Lek., t. 6, 1951, s. 462. (Z zakresu odruchów warunkowych): 35) O pewnych analogiach między stanem anafilaktycznym a stanem zwiczenia równowagi procesów korowych, Przegl. Lek., t. 6. 1950, s. 527—529. 36) Nauka I. P. Pawłowa o wyższej czynności nerwowej, tamże, t. 7, 65—77. 37) Emocja startowa z punktu widzenia obiektywnej fizjologii Pawłowa, tamże, s. 90—94. 38) Społeczne nastawienie człowieka w świetle obiektywnej fizjologii I. P. Pawłowa, tamże, t. 8, s. 33—38. 39) Głos w dyskusji na Konferencji Pawłowowskiej w Krynicy. Pamiętnik Zjazdu, s. 281—284. 40) Stany czynnościowe mięśni w świetle nauki Pawłowa, Acta Physiol. Pol. (numer zjazdowy), 1952, s. 45—55. (Z dziedziny organizacji ustrojowej): 41) Bioaktywne białka, Przegl. Lek., t. 2, 1946, s. 298. 42) Powstawanie białka w komórkach ustrojowych, tamże, s. 497—499. 43) Przemiana pośrednia materii na tle badań przy pomocy izotopów, tamże, t. 3, nr 4. 44) Każdy gen molekułą białkową, tamże, t. 6. s. 497—503. 45) Z pogranicza symbiozy i pasożytnictwa, tamże, t. 7, s. 1—3. 46) Dynamiczno-rozwojowy rzut oka na korelacyjne układy ustrojowe, tamże, t. 8, s. 312—319. (Z innych dziedzin fizjologii): 47) The angular acceleration perception, Bulletin PAU, 1950, s. 87—91. 48) Postrzeganie przyśpieszenia kątownego, Pamiętnik Zjazdu Pol. Tow. Fizjol., 1950. 49) Ueber die Anpassung des Paramaecium caudatum an höhere Temperatur und über Vererbung dieser Anpassung, Zeitschr. f. d. induktive Abstammung u. Vererbunglehre, t. 52, 1929, s. 414—432.

Podręczniki: 1) Przewodnik do ćwiczeń z fizjologii, 1925, s. 163, il. 40. 2) Zarys Fizjologii Człowieka (skrypt), s. 465, rys. 183, wyd. I. 1944 (podręcznik), wyd. II 1945,

s. 516, rys. 182, wyd. III 1947, s. 679, rys. 188, wyd. IV 1947, s. 697, rys. 189, wyd. V 1949, s. 784, rys. 195. 3) Fizjologia aparatu ruchowego człowieka, 1947, s. 168, rys. 54. 4) Tablice i normy odżywiania, 1948, s. 64. 5) Fizjologia (skrypt), 1948, s. 40. 6) Krótka fizjologia sportowa, 1951, s. 152, rys. 49. 7) Pomoce do ćwiczeń i kolokwiów z fizjologii (na prawie rękopisu), 1952, s. 750, rys. 100.

Poza powyższymi, do prac drukowanych należy jeszcze około 100 różnych publikacji dotyczących różnych spraw społecznych, rozwoju nauki, bardzo liczne recenzje i krytyki oraz streszczenia obcych prac naukowych.

IV

WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

WŁADYSŁAW KONOPCZYŃSKI

(1880—1952)

Dr filozofii, emerytowany profesor historii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, członek korespondent Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Urodził się 26 listopada 1880 r. w Warszawie, gdzie ukończył IV gimnazjum a następnie Wydział Prawny Uniwersytetu uzyskując tytuł kandydata praw w r. 1903 na podstawie rozprawy: *Geneza „Liberum veto”*. Wtedy też przetłumaczył wraz z K. Lutostańskim i ogłosił drukiem w r. 1914 A. E s m e i n a: *Prawo konstytucyjne*.

Dalsze studia w zakresie historii odbywał na uniwersytecie we Lwowie, głównie u prof. Askenazego. Tam też otrzymał doktorat filozofii w r. 1908. Następnie przez pewien czas wykładał w Warszawie na kursach naukowych, ale głównie podejmował szereg podróży zagranicznych do Rosji, Niemiec, Francji, Anglii i Danii w celu dalszych studiów i badań archiwalnych. Pierwszym ich owocem była duża, dwutomowa praca: *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, która ukazała się w wydawnictwie Monografie w zakresie dziejów nowożytnych, pod redakcją Sz. Askenazego. Na jej podstawie habilitował się w r. 1911 na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w roku następnym zaczyna, jako docent, wykłady z historii Polski; jednocześnie też wykładał na kursach Baranieckiego.

Ponadto pisał wiele artykułów, w których część ogłosił: *Mrok i Świt, Studya historyczne*, Warszawa 1911. W tym czasie wydał dwa *Dyaryjusze Sejmu z r. 1748 i 1746*, Warszawa 1911 i 1912. Opublikował też: *Z pamiętnika konfederatki ks. Teofili z Jabłonowskich Sapieżyny (1771—3)*, Kraków 1914 i fragment *Pamiętników króla Stanisława Augusta Poniatowskiego 1732—1758*, Warszawa 1915.

W r. 1917 został mianowany profesorem historii Polski na Uniwersytecie Jagiellońskim. Odtąd rozwija profesor Konopczyński ożywioną działalność na różnych polach. Prócz swych normalnych zajęć dydaktycznych na uniwersytecie podejmuje szeroką inicjatywę organiza-

cyjną, głównie w łonie Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiego Towarzystwa Historycznego, zwłaszcza w jego nowoutworzonym oddziale krakowskim; bierze czynny udział we wszystkich zjazdach historyków tak w kraju, jak i za granicą, wreszcie zbiera z niezwykłą pracowitością w archiwach i bibliotekach krajowych i zagranicznych materiały do swych dalszych publikacji; pisze i ogłasza coraz nowe dzieła, jak np: *Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej*, Kraków 1917; *Liberum Veto*, Warszawa 1918; zbiór szkiców: *Od Sobieskiego do Kościuszki*, Kraków 1921, *Historia polityczna Polski 1648—1775* ogłoszona w Encyklopedii Polskiej Akademii Umiejętności t. V, Kraków 1923, *Polska a Szwecja od pokoju oliwskiego do upadku Rzeczypospolitej 1660—1795*, Warszawa 1924; *Pamiętniki ks. Stanisława Lubomirskiego*, Lwów 1925; *Stanisław Konarski*, Warszawa 1926.

W następnych latach twórczość prof. Konopczyńskiego maleje, gdyż ogranicza się do ogłoszenia kilku drobniejszych rozprawek np. *Prusy Królewskie i Polska polityka bałtycka*, natomiast koncentruje się on na przygotowaniach do dwu dzieł, mianowicie do pomyślanej na bardzo szeroką skalę pracy zespołowej, tj. do Polskiego Słownika Biograficznego, którego był wraz z prof. Kutrzebą głównym inicjatorem a później naczelnym redaktorem, (Tom I Słownika ukazał się w r. 1935), oraz do dziejów konfederacji barskiej. W r. 1931 wychodzi życiorys Kazimierza Pułaskiego, stanowiący niejako wstęp do właściwych dziejów tej konfederacji, które ukazują się pt. *Konfederacja Barska*, t. I w r. 1936, a t. II w r. 1938. Jest to praca oparta na olbrzymim materiale źródłowym. Aczkolwiek można mieć różne zastrzeżenia co do tendencji i oświetlenia tego ruchu, to jednak należy przyznać, że jest to pierwsze, możliwie dokładne i wszechstronne opracowanie dziejów tego okresu.

Następne rozprawy tego, odznaczającego się niezmordowaną pracowitością Autora, to m. in.: *Polska a Turcja 1683—1792*, wydana w 1936 r. w Warszawie; *Czasy absolutyzmu*, ogłoszone w t. V Wielkiej Historii Powszechnej, wyd. Trzaski, Everta i Michalskiego, Warszawa 1936; wreszcie dwutomowy podręcznik: *Dzieje Polski Nowożytnej (1506—1795)*, Warszawa 1936.

Wybuchła wojna. Wraz z innymi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego został wywieziony do Sachsenhausen. Do Krakowa powrócił z nadwątlonym zdrowiem, mimo to podjął zaraz na nowo swe prace twórcze i pedagogiczne na tajnym uniwersytecie.

Po wyzwoleniu Krakowa w styczniu 1945 r. rozpoczyna znowu bardzo ożywioną działalność. Zajmuje się gorliwie redagowaniem i wydawaniem dalszych zeszytów Polskiego Słownika Biograficznego. Ogłasza monografię: *Fryderyk Wielki a Polska*, Poznań 1947, dalej rozprawę: *Kwestia bałtycka do XX w.*, Gdańsk 1947 i *Chronologię sejmów polskich*

1493—1793, Kraków 1948, wreszcie wydał wybór źródeł: *Reforma elekcji czy naprawa Rzeczypospolitej (1630—32)*, Kraków 1949.

W maju 1952 obchodził 50-lecie swej pracy. Choć ciężka choroba serca czyniła coraz większe spustoszenia w Jego organizmie, do ostatniej chwili pracował naukowo. Zmarł 13 lipca w Młyniku pod Krakowem.

EUGENIUSZ KUCHARSKI (1880—1952)

Dnia 12 sierpnia 1952 r. zmarł w Toruniu po długiej, ciężkiej chorobie Eugeniusz Kucharski, profesor zwyczajny teorii literatury i literatury porównawczej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W kolei niepowetowanych strat, jakie w ostatnich latach i miesiącach poniosła młoda uczelnia toruńska, zgon Eugeniusza Kućharskiego jest ciosem szczególnie dotkliwym. Kiedy przed siedmiu z górą laty, w lipcu 1946 r. przybywał Kucharski do Torunia, aby objąć świeżo kreowaną, ale *de facto* wówczas jeszcze nie istniejącą katedrę teorii, wiadomo było, że Toruń zdobywa siłę naukową wyborną, że przybywa na tę pionierską placówkę uczony o nazwisku głośnym, mającym ustaloną pozycję w nauce polskiej.

Eugeniusz Kucharski przybywał ze Lwowa, gdzie jeszcze przed I wojną światową rozpoczął działalność naukową, a od zarania drugiej niepodległości, w latach międzywojennych był jednym z czołowych przedstawicieli humanistyki lwowskiej, zrazu jako docent, a później jako profesor komparystyki na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza.

W nauce polskiej zapisał się Kucharski trwale jako uczony odznaczający się rzadko spotykaną rozległością zainteresowań i umysłowością niezwykle oryginalną, twórczą, śmiałą w stawaniu nowych, pomysłowych koncepcji i hipotez. Jako historyk literatury polskiej wyrobił sobie nazwisko dzięki studiom nad komedią Fredry. Był może najznakomitszym w swoim czasie znawcą twórczości tego pisarza. Opublikował z tego zakresu ponad 12 obszerniejszych studiów nie licząc pomniejszych drobniaków, artykułów i notatek, a w r. 1926 wydał w 6 tomach *Komedia Fredry*, które to wydanie jest jak dotąd bez wątpienia najlepszą edycją arcydzieła autora *Ślubów panięńskich*. Drugim obok Fredry ósrodkiem zainteresowań historyczno-literackich Zmarłego było wczesne średniowiecze, początki polsko-łacińskiej literatury z X w. Pociągała go żywo zawikłana kwestia pierwszych żywotów Wojciechowych i postać najznakomitszego niewątpliwie pisarza owych czasów Brunona z Kwerfurtu, któremu poświęcił gruntowne studia przygotowawcze wyprzedzające zamierzoną, od lat projektowaną monografię. Badania te, oparte o dro-

biazgową, krytyczną analizę źródeł i zabytków, wspomagane poszukiwaniami terenowymi (bo Kucharski podejmował kilkakrotnie naukowe podróże i badał okolice pracy misyjnej Brunona), przynoszące nowe, rewelacyjne oświetlenia, były wymierzone w pierwszym rzędzie przeciw fałszom nauki niemieckiej, która w tych zagadnieniach wyprzedzała poważnie badania polskie. Prace Kucharskiego znajdowały też żywy rezonans nie tylko w kraju, ale i za granicą, gdzie były omawiane i dyskutowane.

Studia nad konkretnymi dziełami i autorami, trudności, z jakimi przychodziło się łamać badaczowi, bardzo wrażliwemu na wszelkie niedokształcenia myśli, na wszelkie uchybienia i pomyłki w procesie naukowego dochodzenia prawdy, wymagającego w pracy badawczej precyzji i filologicznej gruntowności, odsłoniły Kucharskiemu ogrom metodologicznych zaniedbań w dziedzinie humanistyki. W ścisłym więc związku z konkretnymi badaniami literackimi wpłynęły i narzuciły się zainteresowaniom uczonego jako zagadnienia równorzędne i doniosłego znaczenia problemy teoretyczne i metodologiczne, którym poświęcił szereg ważkich i rewelacyjnych studiów o charakterze bądź ogólnym (*O metodę estetycznego rozbioru dzieł literackich, Teoria literatury a metoda badań literackich*), czy też poświęconych zagadnieniom szczegółowym (*Kompozycja literacka, Poetyka noweli* i inne). I w tej dziedzinie zdobył sobie rychło nazwisko jako twórca oryginalnych koncepcji czy to w zakresie poglądów na istotę sztuki i dzieła literackiego, czy w zakresie metod, jakimi w jego pojęciu należało je badać.

Historia i teoria literatury nie zdołały Go jednak zagarnąć całkowicie. Kucharski bardzo wcześnie wyszedł poza nie wiedziony zainteresowaniami, co niepokoiły Go już niemal od studiów uniwersyteckich. Interesowały Go zagadnienia *par excellence* historyczne. Pogłębiały się one stale, aby w ostatnim dwudziestolecu życia wyraźnie nad innymi dominować. I tu znowuż nęciła Kucharskiego-historyka epoka najwięcej dla badacza przedstawiająca zagadek, ale zarazem właśnie dlatego szczególnie fascynująca: polskie wczesne średniowiecze, prehistoria ziem naszych i początki naszej organizacji państwowej. Pisał więc o *Mazowszu pierwotnym i zagadnieniu szczepów polskich*, o *Etnicznym obliczu ziem polskich przed przyjściem Słowian*, o *Rzeszy pieczyńskiej i stosunkach polsko-ruskich w X i XI w.*, o *Wczesnohistorycznych nazwach romańskich* i o *Żywiolu głańskim (jaskim) w Karpatach wschodnich*.

Główną jednakże uwagę skupił na ruskim latopisie. Poświęcił mu 30 z górą lat żmudnych, krytycznych dociekań, które miały rzucić nowe, rewelacyjne światło na to niewątpliwie najpoważniejsze źródło do dziejów polsko-ruskich stosunków. W badaniach tych był Kucharski pod

wieloma względami pionierem. Opanował nie tylko wszechstronnie metodę historyczną, ale starał się korzystać w swych dociekaniach poznawczych z wyników zarówno innych dyscyplin humanistycznych, jak też zdobyczy nauk przyrodniczych. W uzasadnionej nieufności do źródeł dotąd wyłącznie prawie uwzględnianych, których sugestie wciąż okazywały się nadzwyczaj żywotne na gruncie historiografii polskiej, przeorywał się samotnie przez źródła bizantyńskie i orientalne, a gdzie sam rady sobie dać nie mógł, uciekał się do pomocy specjalistów, współpracował najściślej z mongolista prof. Marianem Lewickim. Świadomy znaczenia, jakie mieć może dla interpretacji faktów historycznych materiał zawarty w nazwach rodowych, a szczególnie miejscowych, podejmował samodzielne studia toponomastyczne, które wiodły Go do bardzo ciekawych, godnych uwagi wyników. Wychodząc z oczywistego założenia, że sytuacja geograficzna i w ogóle tzw. klimatyczno-przyrodnicze warunki są bardzo istotnym, aktywnym faktorem procesów historycznych, sięgał Kucharski do stwierdzeń ustalonych przez nauki przyrodnicze, geografię, geologię, botanikę, nauki rolnicze, klimatologię. Uzupelnieniem zaś tych wieloletnich studiów były podróże terenowe, z których przywoził sporządzane własnoręcznie wykresy, mapy, plany, mające stanowić materiał ilustracyjny do zamierzonych wydawnictw.

Uderzał w tym wszystkim niebywały rozmach energii twórczej i niezwykła ekspansywność intelektualna a zarazem śmiałość myśli. W pracach Kucharskiego nie było ani krzty jałowego przyczynkarstwa; nawet w najdrobniejszych rozmiarach studiach sięgał po tematy kluczowe, merytorycznie ważne, a rozwiązywał je oryginalnie. Była w Nim twórcza pasja do rewidowania zastarzałych, siłą inercji trwających, niekontrolowanych nigdy ustaleń i poddawania ich sprawdzającej, przenikliwej, docierającej aż do samego dna rzeczy analizie.

Jako wieloletni nauczyciel uniwersytecki odznaczał się niepospolitym talentem dydaktycznym. Lubił uczyć. Skupiał w swym seminarium w najlepszych lwowskich latach profesury liczne rzesze polonistycznej młodzieży. Jego nauczycielska metoda była wzorem celowości i naukowej precyzji. Ktokolwiek zetknął się z Eugeniuszem Kucharskim i miał możliwość poznać Go bliżej, zapamięta na zawsze człowieka niezwyklej prawości i osobistego uroku, umysłowość oryginalną, prawdziwie fascynującą, niezrównanego nauczyciela.

Artur Hutnikiewicz

Daty biograficzne i bibliograficzne zestawienie prac naukowych Eugeniusza Kucharskiego mieszczą się w Sprawozdaniach Towarzystwa Naukowego w Toruniu, tom I za rok 1949, str. 60—62.

TADEUSZ MAKOWIECKI

(1900—1952)

Dorobek naukowy Makowieckiego posiada charakter wyjątkowo odrębny i specjalny dzięki Jego zainteresowaniom literaturą i sztuką. Prace Jego, szkice literackie, recenzje, utwory poetyckie ukazują się w Pamiętniku Literackim, Pamiętniku Warszawskim, Roczniku Literackim, Ruchu Literackim, Marcholcie, Drodze i Glossach. Żywy udział bierze również Makowiecki w zebraniach naukowych Klubu Literackiego i Naukowego, gdzie wygłasza odczyty o Norwidzie, Wyspiańskim, Karolu Brzozowskim, Berencie, Szaniawskim, jak też o pewnych zagadnieniach historii sztuki. Zainteresowania Makowieckiego skierowują jego uwagę głównie na indywidualności takich twórców, którzy byli jednocześnie poetami i artystami-plastykami, jak Norwid i Wyspiański. Poprzez tych pisarzy doszedł Makowiecki do ogarnięcia problematyki Młodej Polski, okresu który znakomicie opanował, podobnie jak literaturę krajową lat 1830—1860, która go interesowała zarówno ze względu na twórczość Norwida, jak i na całą tradycję kulturalną życia Warszawy w XIX w. Poznanie Młodej Polski skierowało go znowu z jednej strony do twórczości Berenta, jako jednego z najgłębszych wyrazicieli problematyki kulturalnej i artystycznej tego okresu, a z drugiej do poety romantycznego, który za naczelnego inspiratora Młodej Polski uchodził, tzn. do Słowackiego. Cofnięcie się wstecz do prekursorów romantyzmu w literaturze i plastyce zwróciło go do baroku. Tak więc w wyborze zagadnień, którym poświęcona jest twórczość naukowa Makowieckiego, nie było przypadkowości. Była organiczna całość, jako wynik rozszerzania się problematyki zaatakowanej u samego startu. Wyniki tego drążenia w głąb spraw, które go tak mocno pociągały swoim bogactwem, stały na najwyższym poziomie. Obfita lista studiów o Norwidzie predestynowała go do napisania w przyszłości jakiejś syntetycznej monografii o tym poecie. Znakomita zaś praca o Wyspiańskim: *Poeta-Malarz* (1935) zdobyła od pierwszej chwili powszechne uznanie świata naukowego, czego wyrazem było udzielenie autorowi przez Polską Akademię Umiejętności nagrody im. Barczewskiego; uznanie dla tej książki było wymownym dowodem, jak wiele nowego to dzieło wniosło. Była to niewątpliwie jedna z najlepszych pozycji z zakresu historii literatury polskiej w dobie dwudziestolecia, najlepsza z dotychczasowych monografia o Wyspiańskim jako poecie i jako malarzu. Pisana w ostatnich latach życia Makowieckiego nowa praca o Wyspiańskim, tym razem o stosunku jego twórczości poetyckiej do muzyki, czyniła Autora jedynym u nas, konsekwentnym przedstawicielem badań nad literaturą w jej stosunku do innych sztuk i nad współzależnością ich sztuki w danej epoce. Na wskroś nowatorskie ujęcie, zgoła nieoczeki-

wane po monumentalnej monografii Kleinera, przyniosły też pisane po wojnie studia o Słowackim (o *Kordianie*, *Anhellim* i *Beniowskim*), były one zapowiedzią wolno dojrzewającej, nowej monografii o autorze *Beniowskiego*.

Jako historyk sztuki Makowiecki, poza monografią o Wyspiańskim pozostawił sporo drobnych studiów do dziejów architektury warszawskiej. Zwłaszcza interesował go architekt z epoki Sobieskiego, Tylman z Gameren i jego wkład do budownictwa Warszawy oraz jej okolic.

Wszystkie prace Makowieckiego cechuje ogromna trzeźwość i ostrożność sądu, nie zamglonego żadnym subiektywizmem ani estetyzującym impresjonizmem. Wielka i wszechstronna wrażliwość artystyczna była podporządkowana surowej dyscyplinie myślenia naukowego. Stąd już w pierwszej pracy Makowieckiego o Norwidzie można była zauważyć ogromną ostrożność przy wszelkich uogólnieniach, krytycyzm i niezależność sądu, a więc zalety dojrzałego, wyrobionego pracownika naukowego.

Gdy zestawić wyjątkowe wartości, jakie wnosił Makowiecki do naszego życia naukowego, z niepospolitymi zaletami Jego charakteru i nieodpartym urokiem osobistym, którym promieniował na otoczenie, można będzie sobie zdać sprawę, że Jego odejście jest jedną z najdotkliwszych strat, jakie ponieśliśmy.

Nadmiar pracy ostatnich lat wycieńczył organizm osłabiony przeżyciami i wysiłkami okresu wojny. Ciężkie lata 1939—1945 spędzone w Warszawie, gdzie prowadził tajne komplety UW i z bohaterskim poświęceniem ratował zbiory biblioteczne BUW w czasie oblężenia miasta w 1939 r. a potem w okresie powstania nadwyrężyły poważnie stan Jego zdrowia. Przedwczesna skleroza serca nie dała się opanować żadnymi dostępnymi środkami lekarskimi i spowodowała zgon dnia 6 maja 1952 r.

JAN SZCZANIECKI

(1872—1952)

Odszedł od nas człowiek cichy i skromny, którego zgon okrył żałobą Pomorze, zwłaszcza starszą jego generację.

Dnia 19 listopada 1952 r. zmarł w Chełmży, w 80 roku życia Jan Szczaniecki, długoletni członek Zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu, wieloletni — przed wojną — sekretarz, później prezes Pomorskiego Towarzystwa Pomocy Naukowej i członek szeregu stowarzyszeń i zrzeszeń kulturalnych, gospodarczych i charytatywnych ziemi toruńskiej i chełmińskiej. Zgaśł człowiek dużych zasług społecznych, o niezwyklej ofiarności, gorący patriota.

Urodzony w Nawrze (pow. toruński) 27 lutego 1873 r., syn Michała, znanego na Pomorzu działacza społecznego, wybitnie zasłużonego obywatela, wychowany był w atmosferze poważnego traktowania życia, rozumienia ważkości spraw publicznych i społecznych oraz obowiązków ciężących na nim jako Polaku wobec Ojczyzny, przeżywającej ciężki- okres niewoli. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w Chełmnie w 1894 r. rozpoczął studia na Wydziale Budowy Maszyn i Matematyki w Politechnice berlińskiej. W celu pogłębienia praktycznych wiadomości z zakresu swych studiów wstąpił w Berlinie jako robotnik-praktykant do jednej z tamtejszych fabryk odlewów żelaznych. Przebywając tam — w fabryce pracowało wówczas wielu Polaków — skwapliwie skorzystał ze sposobności zbliżenia się i poznania życia ludzi ciężkiej pracy fizycznej; wyciągnięte stąd nauki i obserwacje ukształtowały już na całe życie Jego stosunek do świata pracy.

Właściwe mu zrozumienie drugich i ofiarność osobista zaznaczyły się już w życiu koleżeńskim: bardzo skromny i oszczędny dla siebie, był zawsze pomocny dla drugich.

Przerzuciwszy się z wydziału mechaniki na prawo studiował jakiś czas w Monachium, zakończył zaś studia we Wrocławiu w 1900 r. W latach 1901—1902 studiował rolnictwo na uniwersytecie w Lipsku. Po odbyciu praktyki rolniczej wrócił do domu, by pracować na ziemi rodzinnej.

Widząc wyzysk rolników polskich przez kapitał niemiecko-żydowski (Żydzi byli jedynymi w tym czasie kupcami zbożowymi) założył wraz z innymi światłymi ludźmi spółdzielnię „Rolnik”, dostarczając jej bezinteresownie potrzebnych funduszy obrotowych. Gospodarując wzorowo na ziemi uważał za swój obowiązek oddawać kapitały stąd płynące na cele społeczne i charytatywne. Kolonie letnie dla dzieci, kuchnie ludowe, Towarzystwo Opieki nad dziećmi, a w czasie wojny światowej akcje pomocy dla bezdomnych i ofiar wojny w szerokiej mierze korzystały z jego ofiarności obywatelskiej. W 1920 r. założył pierwszą na Pomorzu ochronkę — dla dzieci pracowników nawrzyńskich. Przysłowiowa jego hojność, wypływająca z osobistej i społecznej postawy, często przerażała Jego możliwości i uszczuplała konieczne inwestycje gospodarskie. Poza tym brał Sczaniecki żywy udział w życiu kulturalno-naukowym, stale równocześnie pogłębiając swą wiedzę, starannie uzupełniał poważną — bo ponad 15 000 tomów liczącą — bibliotekę nawrzyńską. Los nie oszczędził tego jednego z największych prywatnych księgozbiorów polskich na Pomorzu; wywieziony przez Niemców został rozgrabiony, część tylko ocalała i weszła w skład zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu.

Sczaniecki, będąc długoletnim członkiem Towarzystwa Naukowego, sam nie pracował naukowo, ale był rzeczywistym miłośnikiem nauki

i kultury polskiej na Pomorzu. Służył jej gorliwie tym, czym dysponował — środkami finansowymi, ułatwiając na tej drodze Towarzystwu Naukowemu publikowanie osiągnięć nauki polskiej na tych ziemiach. Natomiast w Towarzystwie Pomocy Naukowej dopomagał biedniejszej młodzieży kształcić się w szkołach średnich i wyższych; niejeden też z owych stypendystów włączał się z kolei do grupy autorów prac naukowych wydawanych przez Towarzystwo Naukowe.

Od 1945 r. pracował w szkolnictwie jako nauczyciel obcych języków i matematyki — mimo 70 roku życia — oddając swą wiedzę młodemu pokoleniu i zyskując jego uznanie i szacunek.

Przeszedł przez życie dobrze czyniąc i pozostawiając po sobie pamięć prawego i zacnego obywatela.

V

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

Posiedzenie naukowe dnia 23 I 1953 r.

Członek Wydziału Bożena Stelmachowska przedstawia referat: *Wyniki prac naukowo-badawczych Zakładu Etnografii UMK w latach 1945—1952. (Résultats des travaux et recherches de l'Institut d'Ethnographie de l'Université Nicolas Copernic 1945—1952).*

Posiedzenie naukowe dnia 10 II 1953 r.

Prof. dr Stefan Kuczyński (Wrocław) przedstawia pracę własną: *Pierwszy pokój toruński (1 lutego 1411). (Le premier traité de Toruń (1411)).*

(Praca została wydana w ZAPISKACH TNT t. XX).

Posiedzenie naukowe dnia 24 II 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Mariana Biskupa: *Mapa rozmieszczenia wielkiej własności ziemskiej w województwie pomorskim oraz w okręgach: bytowskim i lęborskim w drugiej połowie XVI w. (Carte de la grande propriété foncière dans le palatinat de Pomeranie et dans les districts de Bytów et de Lębork dans la deuxième moitié du XVIe s.).*

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę ^{Adama} Tomczaka: *Sieć parafialna w województwie pomorskim oraz w okręgach: bytowskim i lęborskim w drugiej połowie XVI w. (Le réseau de paroisses dans le palatinat de Pomeranie et dans les districts de Bytów et de Lębork dans la deuxième moitié du XVIe s.).*

(Prace zostały wydane pt. *Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w. I. Rozmieszczenie własności ziemskiej. II. Sieć parafialna* w ROCZNIKACH TNT, R. 58, zes. 1).

Członek Wydziału Ludwik Kolankowski przedstawia pracę Henryka Baranowskiego: *Bibliografia kopernikowska 1509—1953. (Bibliographie de Copernic 1509—1953)*.

Potrzeba opracowania niniejszej bibliografii wynika stąd, że dotychczasowe bibliografie kopernikowskie były zbyt dalekie od kompletności i wymagały prócz krytycznego scalenia także poważnych uzupełnień oraz kontynuacji po rok 1953 — Rok Kopernikowski. Punkt wyjścia stanowiły bibliografie: W. Bruchnałskiego z książki zbiorowej *Mikołaj Kopernik*, Lwów 1924, liczącej 588 pozycji z okresu 1509—1923; Fr. Kubacha, zamieszczonej również w księdze zbiorowej *Nicolaus Copernicus...* München 1943, a zawierającej 222 pozycji piśmiennictwa niemieckiego; wreszcie L. Brożka, ogłoszonej w *Przeglądzie Zach.* 1949 dod. do nr. 7/8 o 308 pozycjach z lat 1923—1948. Są to w związku z osobą Kopernika bibliografie zasadnicze, które po scaleniu przyniosły w sumie ok. 960 pozycji.

Przy zbieraniu dalszych materiałów uwzględniono następujące ważniejsze źródła: Żebrański T.: *Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działów matematyki i fizyki...*, Kraków 1873; Houzeau-Lancaster: *Bibliographie générale de l'astronomie*, 1882—9, La Lande J.: *Bibliographie astronomique*, 1803; *Astronomischer Jahresbericht* Bd. 1—49; *Intern. Bibliographie der Zeitschriftenliteratur*; Bersano Begey: *La Polonia in Italia*, Torino 1949; Zinner E.: *Einleitung und Ausbreitung der Copernicanischen Lehre*, Erlangen 1943; wykorzystano też rękopiśmienną kartotekę Copernicanów A. Wołyńskiego (rkp. Bibl. Jag. nr. 5858) oraz kartoteki pracowni bibliograficznych Inst. Badań Literackich w Krakowie i Poznaniu.

Bibliografia obejmuje pisma Kopernika oraz piśmiennictwo o nim. Uwzględniono też i takie utwory, w których udział jego był częściowy. Rejestruje ona jedynie druki, pomija natomiast z kilkoma wyjątkami rękopisy, ryciny, mapy.

Zasięg chronologiczny wyznaczają lata 1509 (druk „Listów” Theophylacta Simocatty w tłumaczeniu Kopernika) i 1953 — Rok Kopernikowski, zasięg zaś terytorialny jest międzynarodowy. Zasięg formalno-wydawniczy obejmuje wydawnictwa (druki zwarte), utwory (artykuły z czasopism, rozprawy z dzieł i wydawnictw zbiorowych) oraz fragmenty (rozdziały i ustępy tekstów Kopernika bądź dotyczących go opracowań z wydawnictw czy też utworów o tematyce szerszej).

Opis bibliograficzny jest w zasadzie rejestracyjny. Adnotacje sporządzono jedynie tam, gdzie zachodziła tego potrzeba (uzupełnienie nie-

jasnego tytułu, podanie treści dzieła, wykazanie jego związków bibliograficznych).

Układ bibliografii w części podmiotowej (pisma Kopernika) jest chronologiczny według lat wydań; spisem pomocniczym do tej części jest alfabetyczny wykaz tytułów pism Kopernika. W części przedmiotowej (piśmiennictwo o Koperniku) zastosowano układ rzeczowy, systematyczny, w obrębie zaś poszczególnych poddziałów — w zależności od potrzeby — alfabetyczny, logiczny czy też chronologiczny. Główne działy bibliografii są następujące: 1. pisma Kopernika, 2. bibliografie, 3. monografie i opracowania ogólne oraz dzieła zbiorowe, 4. biografia (z 10 poddziałami), 5. twórczość i działalność Kopernika (z 13 poddziałami), 6. znaczenie Kopernika, 7. Kopernik w literaturze pięknej, 8. Kopernik w sztuce (5 poddziałów), 9. muzea, wystawy oraz inne formy uczczenia pamięci Kopernika, 10. obchody rocznic oraz piśmiennictwo okolicznościowe. Bibliografię uzupełniają: wykaz nazw bibliotek, wykaz cytowanych wydawnictw ciągłych, indeks tytułów pism Kopernika, indeks nazw osobowych oraz spis ilustracji.

Jest rzeczą zrozumiałą, że w praktyce nie podobna zestawić bibliografii absolutnie kompletnej. Autor zdaje więc sobie sprawę z tego, iż jego bibliografia posiada luki, lecz przypuszcza, że mimo usterek nowa bibliografia kopernikowska potrafi być przydatna i chciałby, żeby praca ta była wyrazem hołdu złożonego naszemu wielkiemu astronomowi w Jego mieście i w Jego Roku.

Po ostatecznym opracowaniu zasięg chronologiczny rozszerzono po rok 1955. Ilość pozycji numerowanych wyniosła 3740.

(Praca w druku).

Posiedzenie naukowe dnia 14 IV 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia wydawnictwo źródłowe opracowane wraz z Marianem Biskupem: *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. I (1479—1488). (*Actes des Etats de la Prusse Royale*, vol. I, 1479—1488).

(Źródło zostało wydane w FONTES TNT t. 41).

Członek Wydziału Ryszard Mienicki przedstawia wydawnictwo źródłowe: *Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego* (1646 i 1676). (*Inventaires des biens-fonds du diocèse de Chełmno* (1646 et 1676).

(Źródło zostało wydane w FONTES TNT t. 40).

Posiedzenie naukowe dnia 28 IV 1953 r.

Członek Wydziału Marian Gumowski przedstawia pracę własną: *Kopernik o monecie*. (*Copernic et ses études sur la monnaie*).

Członek Wydziału Bronisław Włodarski przedstawia pracę Janusza Bieniaka: *Ze studiów nad państwem Mieclawa. (Etudes sur l'état de Mieclaw).*

W naszej literaturze historycznej efemeryczne państwo Mieclawa nie doczekało się dotąd jeszcze specjalnej monografii. Do tematu tego nawiązywano dość często — bardziej szczegółowo lub ogólnikowo — na marginesie innych zagadnień, co przyniosło już (zwłaszcza w pracach powojennych, np. J. Jodkowskiego, H. Łowmiańskiego, Z. Wojciechowskiego, a ostatnio T. Grudzińskiego, z dawniejszych zaś przede wszystkim St. Kętrzyńskiego) znaczny postęp w rozwoju poglądów; nie wyjaśniło jednak dostatecznie wielu spraw węzłowych, których rozwiązanie byłoby niezbędne do stworzenia syntezy. Nie mamy jeszcze jasnego obrazu genezy państwa Mieclawa w konkretnej sytuacji społeczno-politycznej na ziemiach polskich ok. r. 1037, związków Mazowsza z innymi dzielnicami, polityki zagranicznej na szerszym tle geograficznym, przebiegu walki z państwem Kazimierza I; zamieszanie panuje również w chronologii wydarzeń. Celem autora jest opracowanie monografii państwa Mieclawa; istnienie kwestii spornych lub niejasnych nasuwa konieczność wyjaśnienia ich przez polemikę, którą chciałby wywołać autor szeregiem opracowań o charakterze dyskusyjnym. Pierwszą taką próbą jest praca referowana, której punktem wyjścia jest problem, zdaniem autora pierwszoplanowy, a mianowicie stosunek państwa Mieclawa do wczesno-feudalnego państwa polskiego jako całości. Sprzeczne z wymową źródeł przekonanie identyfikujące wystąpienie Mieclawa z ruchem ludowym, zwanym w swoim czasie „reakcją pogańską”, nie ma już dziś zwolenników w nauce. Powszechny natomiast (mimo nielicznych zdań odmiennych) jest pogląd, przypisujący to wystąpienie zamiarom oderwania Mazowsza od państwa polskiego, co umożliwić miały ówczesne wydarzenia. Podstawę takich zamiarów widziano bądź w wyjątkowo silnej na Mazowszu świadomości separatystycznej, nawiązującej do pierwotnej niezależności politycznej tej ziemi, bądź w tendencjach odśrodkowych klasy feudalnej na całym obszarze Polski, zmierzających do ograniczenia centralnej władzy książęcej i przygotowujących grunt pod rozdrobnienie feudalne kraju; pojawienie się i siłę tych tendencji wyrażać miały wydarzenia lat trzydziestych, jak obalenie Mieszka II, Ryczezy, Kazimierza i, oczywiście, powstanie państwa na Mazowszu.

Problem świadomości separatystycznej na Mazowszu rozwiązuje autor negatywnie, stwierdzając brak społeczno-ustrojowych, historycznych i geograficznych przesłanek do wytworzenia takiej świadomości, w przeciwieństwie do Pomorza, gdzie różnice w stosunku do pozostałych ziem

polskich zaznaczają się wyraźnie; zgodnie z tym, przedstawienie epizodu z Mieclawem jako próby oderwania Mazowsza od państwa polskiego nie znajduje poparcia w ewentualnych dalszych próbach tego rodzaju, o których źródła nic nie mówią. Równie negatywnie zapatruje się autor na rozwój tendencji decentralistycznych wśród polskiej klasy feudalnej w drugiej ćwierci XI w.; pozorne pasmo sukcesów tych tendencji w latach 1031—1037 nie daje się zupełnie pogodzić z wydarzeniami lat 1032—1034, które nie tylko podają w wątpliwość przyjmowany w nauce, choć nie oparty na żadnym przekazie, bunt przeciw Mieszkowi II, lecz także budzą zastrzeżenia wobec dotychczasowej interpretacji obalenia władzy Kazimierza I, skłaniając do szukania innych uzasadnień. Zagadnienie jest zresztą na tyle szerokie i trudne, że autor chciałby zająć się nim szczególnie w następnym opracowaniu.

Uwagi powyższe skłaniają autora do zakwestionowania poglądu o odśrodkowej genezie państwa Mieclawa; jego wystąpienie było najprawdopodobniej próbą objęcia władzy w całym państwie polskim przy poparciu części feudałów, które znalazł głównie na Mazowszu ale częściowo także w Wielkopolsce. Dowody na to znajduje autor w szerokich rozmiarach ułchodźstwa wielkopolskiego (określenie geograficzne: *ultra fluvium Wysła*) na Mazowsze, obejmujących zapewne i feudałów, i ludność chłopską (z Galla), w możliwości walk Kazimierza z Mieclawem w okolicach Poznania (z przekazu Kroniki Polskiej, zaczerpniętego z wcześniejszego źródła) oraz w danych historycznych i numizmatycznych, zarejestrowanych przez naukę, o zachowaniu organizacji państwowej i kościelnej w Kruszwicy. W świetle powyższych danych przynależność części Wielkopolski do państwa Mieclawa oraz przychylne mu tendencje w pozostałej części tej dzielnicy (możni wielkopolscy zbiegli na Mazowsze musieli z organizacją państwa Mieclawa wiązać nadzieje powrotu do swych własności) uważa autor za niewątpliwie. Przeciwno odseparowaniu Mieclawa od spraw ogólnopolskich świadczy również jego poprzednie stanowisko w centralnych organach władzy państwowej w Polsce, na dworze monarchy. Terytorialne ograniczenie państwa Mieclawa znajduje swe wyjaśnienie początkowo w rozbiciu orientacji politycznej feudałów polskich po usunięciu Kazimierza, a następnie w powstaniu ludowym i najeździe Brzetysława; wydarzenia te uniemożliwiły, przynajmniej do r. 1038 lub 1039, jakąkolwiek skuteczną akcję Mieclawa z jego bazy mazowieckiej w głąb ziem polskich. Po tej dacie wystarczającą przeszkodą byłoby przyjęcie przez możnych na południu Polski powracającego Kazimierza; autor jednak nie może zgodzić się z chronologią O. Balzera i przyjmuje datę powrotu Mieszkowica dopiero na lata 1040—1041. Niewykorzystanie okresu poprzedzającego powrót tłumaczyć się musi wciągnięciem Mieclawa w wydarzenia na innym terenie. Dla ich

wykazania konieczna jest analiza stosunków Miećława z Rusią, do której autor kolejno przechodzi.

Porównanie przekazów Galla i *Powiesti wriemiennych let* co do ostatniej wyprawy na Miećława wykazuje dominującą w niej rolę Rusi i słabość wojsk Kazimierzowych. Przyczyny układu Rusi z jej piastowskim kontrahentem (datę układu określa autor ostrożnie na lata 1040—1043, raczej jednak po 1041 r.) tkwić musiały w aktualnej sytuacji politycznej, przy czym interesująca jest geneza stanowiska strony ruskiej. Na podstawie szeregu wcześniejszych wypraw ruskich (1038—1041) na Mazowsze, Litwę i Jaćwież autor, zgodnie zresztą z niedawnymi uwagami J. Jodkowskiego, H. Łowmiańskiego i S. Kuczyńskiego, przyjmuje istnienie wojny mazowiecko-bałtycko-ruskiej, trwającej przynajmniej od r. 1038, a więc rozpoczętej na długo przed powrotem Kazimierza i tym samym bez związku z nim. Wojna ta, a nie jedynie węzły powinowactwa książąt, stała się przyczyną poparcia Kazimierza przez Ruś i ona właśnie uniemożliwiła Miećławowi skuteczną działalność w Polsce w okresie bezkrólewia. Charakter tej wojny precyzuje autor nieco odmiennie od zapatrywań H. Łowmiańskiego, kwestionując pojęcie „pogańskiego bloku plemiennego” (Pomorze, Mazowsze, Prusy i Litwa) oraz jego zaczepność w stosunku do Rusi. Państwo Miećława było monarchią wczesnofeudalną, nie różniącą się ustrojowo od dotychczasowego państwa polskiego, natomiast jakościowo różną od Bałtów; nie ma również śladów rzekomo pogańskiego charakteru. Ekspansja Bałtów na osłabioną Polskę musiałaby zagrozić przede wszystkim Mazowszu, tymczasem tu spotykamy się z wojskową współpracą. Zaostrzenie stosunków bałto-ruskich w latach 1038—1058, znane z jedynej na przestrzeni XI w. wzmianek latopisu o wyprawach na Bałtów (należałoby doliczyć tu wyprawę na Estów z r. 1030), zbiega się z okresem potęgi Kijowa; tym samym zaś świadczy raczej o tendencjach ekspansywnych ruskich, nie bałtyckich, które nie miałyby wytłumaczenia w ówczesnej konfiguracji sił. Wyprawy ruskie z tego czasu znajdują swą paralelę w polskiej działalności w Prusach (misje chrystianizacyjne) na przełomie X i XI w., a więc tym razem w okresie potęgi monarchii piastowskiej. Dane te świadczą o aktywnej roli wczesnofeudalnych państw słowiańskich na ich granicy północnej w ciągu XI w. Wyłącznie łupieska ekspansywność społeczeństwa feudalizującego się, rozbitego na szereg plemion, mogła być użyta w służbie skrytalizowanych ośrodków państwowych i ich polityki terytorialnej; tego rodzaju stosunek przypisuje autor związkom Miećława z Bałtami, podczas gdy jego sojusz z Pomorzem tłumaczy się wspólnością interesów wyłącznie na gruncie polityki polskiej. Późniejsze źródła polskie wspominają o znacznym autorytecie Miećława u Bałtów oraz o udziale Prusów w jego wojskach przeciw ziemiom Kazimierza, z czego Bałtowie odnosili

niewątpliwie korzyści gospodarcze; politycznie jednak i terytorialnie zyskiwać mogła tylko feudalna monarchia Miećława (w dążeniach do objęcia możliwie całej Polski). Bezpośrednim udziałem Bałtów w szeregach mazowieckich tłumaczy autor milczenie o nich w przekazie kroniki Galla, dotyczącym wyprawy z r. 1047 (w przeciwieństwie do oddzielnie wówczas walczących Pomorzan). W konsekwencji przyjmuje autor luźny stosunek zwierzchnictwa Miećława nad Jaćwieżą, który musiał być odziedziczony przezeń po dotychczasowym państwie polskim. Autor uwzględnia możliwość udziału Prusów w wyprawach Mieszka II na Niemcy (kwestionując udział Wioletów jako sprzeczny z wymową źródeł) i nawiązuje do zainteresowań Polski terenami pruskimi w czasach Bolesława I, znanych z przekazów źródeł hagiograficznych oraz wzmianek Adama bremeńskiego i Galla. Za H. Łowmiańskim przyjmuje autor istnienie przyjaznego nastawienia do Polski wśród niektórych plemion pruskich; nastawienie to wykorzystywało również państwo Miećława. Wojna z lat 1038—1047 była więc wojną Rusi z państwem Miećława o ziemie bałtyckie i miała swą genezę we wcześniejszych stosunkach polsko-ruskich na tym odcinku.

Podłożem „orientacji bałtyckiej” w Polsce w pierwszej połowie XI w. są specyficzne warunki, związane z kurczeniem się możliwości ekspansywnych państwa. Polityka zdobywcza była potrzebą rozbudowującej się monarchii wczesnofeudalnej, poważnym czynnikiem konsolidującym klasę feudałów i warunkującym potrzebę silnej władzy centralnej. Wykorzystywanie przez wielką własność brańców wojennych (częściowo na warunkach zbliżonych do zależnych chłopów) oraz rola zdobyczy obok handlu dla tezauryzacji bogactw są zjawiskami przyjętymi w nauce. Możliwości rozwoju potęgi możnych, płynące z siły wojskowej państwa (uwzględniając gwarancję panowania nad ludnością zależną i rozszerzenie terytorium), wpływają na kooperację poważnej części klasy feudalnej z władzą książęcą, mimo liczenia się tej ostatniej (Gall) także z masą wolnych dziedziców chłopskich, używanych w razie potrzeby do walk, zwłaszcza obronnych. Zapewne w interesie polityki ekspansywnej decydują możni o wyborze księcia, udzielając poparcia jej realizatorom (Chrobremu w 992 r.; Mieszkowi II w latach 1032—1033, a także na początku panowania), strącając natomiast władców uległych wobec obcych (Bezprym, Rycheza); na prawidłowość tego zjawiska w pierwszej połowie w. XI autor zwraca uwagę.

Naturalnym przedmiotem ekspansji nowopowstałych ośrodków państwowych są tereny słabiej rozwinięte ustrojowo i militarnie; w ciągu w. IX i X zostały one przeważnie wchłonięte przez państwa. W pierwszej połowie XI w. terytoria te są już nieliczne, a ich opanowanie utrudnione z powodu narastającej konkurencji sąsiadów, hamujących wzajemnie

swe postępy. Okoliczności te uniemożliwiają Polsce odegranie tej roli dla Słowian zachodnich, jaka stała się udziałem państwa kijowskiego wśród plemion wschodnio-słowiańskich. Od chwili załamania się ekspansji na południowym zachodzie, które wykazało trwałość rozdziału Słowian zachodnich na przynajmniej dwa państwa narodowościowe, naturalnym kierunkiem terytorialnego rozwoju Polski są ziemie Połabian i Bałtów; na innych odcinkach graniczy monarchia piastowska już z ustabilizowanymi państwami.

Najszerze stosunkowo wiadomości o polskiej działalności na północnym wschodzie spotykamy w źródłach dotyczących wyprawy arcybiskupa Brunona z Kwerfurtu w r. 1009; źródła te autor pokrótce charakteryzuje, przyznając niektórym z nich znaczny stopień wiarygodności. Teren akcji Brunona ma charakter niewielkiego państewka słowiańskiego pod władzą jednej rodziny książęcej, której senior Niecimierz walczy z opozycją, skupiającą się dokoła juniorów — jego braci (jeden z nich posiada własną dzielnicę). Walka ta wpływa na chrześcijańskie sympatie Niecimierza i pogańskie jego przeciwników; kończy się mimo śmierci Brunona zwycięstwem przychylnego mu seniora. Z dwóch możliwości lokalizacyjnych tego księstwa (źródła umiejscawiają je na pograniczu Prus, Litwy i Rusi), tj. Grodna lub Rajgrodu, autor, oczywiście tylko hipotetycznie, opowiada się za Grodnem. Przesłankami tej hipotezy są m. in. dane archologiczne, słowiańskie imię księcia oraz późniejszy charakter Grodna jako ruskiej stolicy dzielnicowej.

Autor przyjmuje polityczne znaczenie wyprawy Brunona (poparcie ze strony Chrobrego) jako części akcji polskiej w kierunku opanowania Prus, właściwego celu ekspansji w tych okolicach. O zainteresowaniach Prusami w r. 1009 świadczą: list Brunona do Henryka II, Wibert, Thietmar i inni. Wybór Grodna jako pierwszego etapu akcji może mieć przyczyny geograficzne i polityczne, utrudniające bezpośrednią działalność z południowego zachodu (przede wszystkim nieprzyjaźń pruskich plemion pogranicznych — za H. Łowmiańskim.) Ekspansja polska zetknęła się na linii Niemna (Jaćwież) z analogiczną ekspansją Rusi wzdłuż rzek Dźwiny i Niemna ku morzu, przypuszczalnie opanowującą i zabezpieczającą ważny naddziwiński szlak handlowy. O ekspansji tej świadczą dane latopisu (wzmianki o daninach ludów nadbałtyckich, terytorialny charakter wypraw w r. 983 na Jaćwież i r. 1030 na Estów) i późniejszy stan posiadania Rusi nad Dźwiną; chronologia wypraw wskazuje na połowę XI w. jako okres poważnego jej nasilenia.

W oparciu o wnioski zebrane powyżej, autor dokonuje następnie przeglądu stosunków polsko-ruskich pod kątem polityki północnej w czasie od końca X w. do wojny z lat 1038—1047. Pierwsze wiadomości (poza niezbyt jasną wzmianką Ibrahima) odnoszące się do terytorialnej

ekspansji ruskiej dotyczą tu zajęcia Jaćwieży (983); zwierzchnictwo to musiało upaść przed 1009 r. Aktywna postawa Polski wobec Prus zarysowuje się już ok. r. 997, a w każdym razie w r. 1000, o czym świadczy jeden z punktów układu z Ottonem III, dający Bolesławowi Chrobremu wolną rękę w obsadzie biskupstw na terytoriach pogańskich, zdobytych w przyszłości (zgoda cesarza na taką cesję w stosunku do ziem Wioletów jest raczej wątpliwa). Plany pruskie Chrobrego miały być zabezpieczone protekcją cesarską, zapewne ze względu na przewidywaną rywalizację ze strony Rusi. W związku z wypadkami r. 1002 układ stracił rychło swe znaczenie; plany pruskie ustąpiły w polityce polskiej daleko sięgającym planom zachodnim, pojawiły się jednak znowu w latach 1005—1009 jako wynik przegranej „pierwszej wojny” z Niemcami. Złamanie pokoju przez Henryka II postawiło je pod poważnym znakiem zapytania, jednakże wewnętrzne trudności króla niemieckiego (przy równoczesnej chwilowej niechęci Chrobrego do prowadzenia wojny niemieckiej, czego wyrazem był list Brunona) pozwoliły na ponowną aktywizację „orientacji pruskiej”, budowanej teraz na nowych podstawach. Miejsce złudnego oparcia cesarskiego zastąpił sojusz z Pieczyngami, który umożliwił wspólne zaszachowanie Włodzimierza kijowskiego i zawarcie z nim korzystnego układu, dającego państwu polskiemu wolną rękę na zachodnich terenach Bałtów. Jest to efekt podróży Brunona na wschód w r. 1008; widoczny w źródłach autorytet arcybiskupa wśród starszyny plemiennej Pieczyngów może być zrozumiany tylko przy uwzględnieniu ich dobrych stosunków z Polską i przy uznaniu Brunona jako mediatora sporu rusko-pieczyńskiego z ramienia Bolesława, który wyciągnął z tego korzyści. Chwilowe osłabienie Rusi kijowskiej może być wynikiem jakichś niesnasek wewnętrznych (widocznych w źródłach już parę lat później), a w każdym razie znamieną jest ówczesna siła Pieczyngów. Bezpośrednim następstwem nowej sytuacji jest omówiona już wyprawa z r. 1009, poddająca wpływowi polskim księstwo Niecimierza. Dalsza akcja w tym kierunku nie jest już oświetlona źródłowo (śmierć Brunona przerywa obfitość źródeł hagiograficznych), ustępując zresztą miejsca żywej w latach najbliższych antyniemieckiej polityce zachodniej. Dopiero po r. 1018 istnieją możliwości wznowienia tej akcji; zapewne w tym czasie mógł być osiągnięty stan posiadania Polski w Prusach, jaki obserwujemy za czasów Miećława (Jaćwież). O podboju Prus przez Chrobrego mówią wzmianki Adama bremeńskiego i Galla, nie można ich jednak odnosić do całości tego kraju. Lata 1018—1031 są okresem nowego zaostrożenia stosunków z Rusią, zakończonym klęską Polski. Autor kreśli obraz realistycznej polityki Chrobrego, wykorzystującej koniunkturalne osłabienie obu wielkich sąsiadów Polski i nie dopuszczającej nigdy do równoczesnej walki na dwa fronty. Wzrost potęgi tych sąsia-

dów i ich koalicja, której nie zdołano tym razem uniknąć, kładą kres możliwościom ekspansywnym państwa polskiego, co stanowi przesłankę przyszłego kryzysu dotychczasowej względnej konsolidacji klasy feudalnej w Polsce.

Panowanie Mieszka II wiąże się nadal z wpływami poważnej grupy wielmożów, gospodarczo zainteresowanej w prowadzeniu polityki ekspansji. Zarówno ideologia tej grupy, jak jej pozycja w kraju nie mogły zmienić się nagle w sposób radykalny, co zresztą wynika ze źródeł (usunięcie Bezpryma, powrót Mieszka i zjednoczenie państwa). Po r. 1034 grupa ta pozostaje w opozycji wobec polityki zagranicznej Rychezy i Kazimierza, jak można sądzić, uległej w stosunku do Niemiec, a więc odmiennej od dotychczasowej. Interpretacja tego rodzaju wyjaśnia ewolucję Mieciaława z roli przedstawiciela kół feudalnych bliskich Mieszkowi II do roli antagonisty Kazimierza ok. r. 1037. Usuwanie w cień reprezentantów wspomnianej grupy na rzecz innych feudałów, w tym Niemców, wywołuje dwa kolejne przewroty, dające w konsekwencji niezamierzoną początkowo (utrzymanie Kazimierza przy władzy po usunięciu Rychezy) likwidację dynastii. Zewnętrzne i wewnętrzne niepokoje lat trzydziestych powodują odpływ ludności i bogactw z Polski, kompensowany zapewne przez wielką własność kosztem ludności pozostałej. Pogorszenie bytu mas chłopskich, potęgujące się w miarę zaostrzenia walk międzyfeudalnych (prowadzonych przy udziale wojsk Kazimierza, Mieciaława i prawdopodobnie innych jeszcze możliwych pretendentów), staje się bezpośrednią przyczyną powstania ludowego przeciwko wszelkim formom wielkiej własności. Powstanie a zwłaszcza najazdy obce doprowadzają z kolei do dalszego odpływu ludności; stąd odbudowa własności feudalnej po restauracji monarchii odbywać się musiała kosztem części chłopów wolnych, uzależnianych z pomocą państwa. Autor przyjmuje ilościowe zmiany w stanie ludności wolnej (zmniejszenie), a równocześnie znaczne ograniczenie siły militarnej w państwie Kazimierza w stosunku do czasów jego poprzedników. Przemiany te nie dotknęły w tym stopniu państwa Mieciaława, które wydaje się być epigoniczną kontynuacją ogólnopolskich form państwowych sprzed r. 1038. Znamienna jest siła militarna państwa Mieciaława, znana z Galla i poświadczona długim oporem przeciw Rusi i wojskom Kazimierza. Jej podstawy widzi autor w większej niż gdzie indziej w Polsce liczbie ludności wolnej, włączając w to uchodźców z Wielkopolski. Do takiego wniosku upoważnia przekaz Galla, przeciwstawiający dużą liczebność sił mazowieckich niewielkim, lecz „wprawionym w bojach” (a więc głównie feudalnym) wojskom Kazimierza. Już od r. 1038, a więc zaledwie w rok po objęciu władzy książęcej przez Mieciaława, siły jego zaangażowane zostały w wojnę ruską, która oprócz ziem jaćwiesko-litewskich objęła także granicę nad Bugiem,

(różnica w polskim stanie posiadania na wschodzie Mazowsza między pierwszą a drugą połową XI w.). W wojnie tej Miecław nie mógł być stroną zaczepną; była ona zbyt ryzykowna i sprzeczna z jego dążeniami w Polsce. Przyczyną jej była odrodzona ekspansja potężnej pod rządami Jarosława Mądrego Rusi na całej jej granicy zachodniej od Estonii do Karpat. Szybka konsolidacja państwa Miecława stanowiła tamę działalności państwa kijowskiego nad Bugiem i Niemnem, ułatwionej uprzednimi wydarzeniami w Polsce. Lata 1038—1041 nie przyniosły rozstrzygnięcia w wojnie, przesądziły jednak o powrocie Kazimierza do Polski. Następstwem wytworzonej sytuacji był układ Jarosława z Kazimierzem, korzystny dla strony ruskiej. Polska rezygnowała w nim z pretensji do ziem Bałtów i wschodnich skrawków Mazowsza, zapewne zdobytych przez Ruś w czasie wojny, w zamian za pomoc w odzyskaniu reszty Mazowsza. Warunki traktatu zostały wykonane w wyniku wyprawy z r. 1047. O zwierzchnictwie Rusi nad Litwą i Jaćwieżą w latach najbliższych świadczy zniknięcie z kart latopisu ekspedycji wojennych na te ziemie w połączeniu ze wzmianką o wyprawie (1058) na dalej siedzących Galindów. W zamian za ustępstwa na północnym wschodzie zyskuje Polska oparcie potężnego sąsiada w swej walce o odzyskanie naturalnych granic na zachodzie. Ostatecznym wynikiem wzajemnego zneutralizowania ekspansji państw słowiańskich w XI w. jest ich wyeliminowanie z Bałtyku w czasach ich rozbitcia na korzyść nowego układu sił, w którym główną rolę przez prawie dwa wieki grać będzie Zakon Krzyżacki.

Posiedzenie naukowe dnia 2 X 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawił pracę własną: *Ewolucja urzędu gubernatora w krajach nadbałtyckich. (La fonction de „gubernator“ dans les pays baltiques et son évolution).*

Referent przedstawił na podstawie przykładów z dziejów Szwecji, Czech, Węgier i Prus znaczenie terminu „gubernator“. Fakt używania tej nazwy a nie innej (namiestnik itp.) wskazuje, przy późnośredniowiecznym zamiłowaniu do precyzyjnej definicji, że chodzi o namiestnika w szczególnym znaczeniu. Nie był to dostojnik reprezentujący politykę królewską, a namiestnik o kompetencjach regenta (Węgry) wysunięty przez stany i uznany, choć nie zawsze, przez monarchę.

W Prusach gubernatorem na czas wojny został w r. 1454 w wyniku rokowań z królem Jan Bażyński. Sprawował on władzę najwyższą, dowodził wojskami, zawierał rozejm, pozwalał na wydzierżawienie zastawionych dóbr królewskich i nawet zatwierdzał nadania królewskie. Po

jego śmierci w r. 1459 stany wybrały następcę w osobie brata jego, Ścibora, którego król zatwierdził. W r. 1467 król zniósł urząd gubernatora i rządził przez komisarzy. Stany pruskie sprzeciwiały się temu i nadal tytułowały Ścibora gubernatorem.

W r. 1472 król mianował Ścibora starostą generalnym Prus. W ten sposób, zamiast namiestnika obieranego przez stany, naczelnikiem administracji miał być namiestnik mianowany przez króla. Tacy namiestnicy rządzili jako starostowie generalni Wielkopolską, Rusią, Małopolską. Ale Ścibor nie uznał nominacji i tytułowano go nadal gubernatorem, on zaś prosił o zwolnienie z urzędu, czego Kazimierz nie chciał uczynić. Wobec powikłań z Zakonem i Tungenem, które groziły wojną, król nie chciał mianować nowego starosty spośród możliwych z Prus Królewskich, a w razie przyjęcia dymisji Ścibora byłby zmuszony to uczynić. Wyznaaczył tylko pomocnika starosty w osobie Zbigniewa Oleśnickiego, biskupa kujawskiego.

W r. 1478 Oleśnicki złożył urząd. Wobec zbliżającego się konfliktu zbrojnego (wojny księżej) król mianował starostą Malborka Piotra Dunina. Nie był on jednak starostą generalnym, a jedynie zarządcą zamku i wodzem naczelnym. W r. 1480 zmarł Ścibor Bażyński, a stany dopominały się o nominację gubernatora w osobie jego syna Mikołaja. Król mianował go tylko wojewodą malborskim i swoim *Anwalde*. *Anwalde*, czyli *Haupt des landes*, był to przewodniczący rady pruskiej i zjazdu stanów. Zwoływał on te zjazdy i przekazywał im wolę królewską, o ile monarcha nie wysłał osobnego posła (funkcje te sprawował później, w XVI—XVIII w., „prezes” ziem pruskich). W ten sposób znikł chwilowo w Prusach namiestnik królewski, ale władza jego nie przeszła na *Anwalde*. Każdy ze starostów podlegał wprost królowi.

W r. 1485 stany pruskie zawiązały konfederację przeciw królowi. Kazimierz kazał senatorom złożyć przysięgę, której odmówili Mikołaj Bażyński i Hubert Reyman. Król wyznaczył na *Haupt des landes* wojewodę chełmińskiego i całą radę pruską, a równocześnie powierzył starostwo malborskie Zbigniewowi Tęczyńskiemu. Nowy starosta został zwierzchnikiem wszystkich starostów w Prusach Królewskich, a wraz z wojewodą pomorskim miał być najwyższym sędzią. Mimo, że kompetencje sądowe nowego starosty nie zostały uznane w Prusach, władza jego dzięki poparciu i zaufaniu króla była ogromna. W ten sposób powstał podział administracji na stanową i królewską, przy czym Zbigniew Tęczyński, choć tytułu starosty generalnego nie nosił, posiadał faktyczną władzę prawie równą innym starostom generalnym (z wyjątkiem kompetencji sądowych). Urząd ten był obsadzony przez radę koronną podobnie, jak innych starostów generalnych. Po śmierci Kazimierza stanowisko Zbigniewa Tęczyńskiego zostało zachwiane. Prusy opowiedziały się za

Olbrachtem, który był mu nieprzychylny. Ale nadmierne żądania stanów pruskich zraziły do nich nowego króla i Zbigniew Tęczyński rządził wszechwładnie jeszcze trzy lata. Zwrot polityki Jana Olbrachta latem 1495 r. (decyzja wojny z Turcją) doprowadził do upadku potężnego starosty. Aby pozyskać poparcie finansowe Gdańska i Prus Królewskich, Olbracht poświęcił wiernego sługę monarchii.

Upadek Zbigniewa Tęczyńskiego stał się momentem upadku urzędu. Na zamku rządzili dowódcy wojskowi; dobrami starostwa przez kilka lat zarządzał Mikołaj Bażyński, wojewoda malborski. Następcy Tęczyńskiego — Maciej z Służewa, Piotr Szafraniec albo byli ludźmi bez znaczenia, albo bez taktu i zręczności. Partyzantka Maternów przeciw Gdańskowi, popierana przez część szlachty a także przez Krzyżaków, groziła anarchią.

Łukasz Watzenrode, biskup warmiński, wystąpił za Aleksandra z projektem wskrzeszenia urzędu gubernatora, którym miał być on sam. Dwór myślał o osadzeniu na gubernatorstwie królewicza Zygmunta. Na skutek opozycji przeciw Łukaszowi, zarówno w Prusach, jak i w Koronie, król mianował „starostą Prus” Ambrożego Pampowskiego, który miał zostać członkiem rady pruskiej. Nie godząc się na wskrzeszenie urzędu gubernatora, król chciał wprowadzić zespolenie urzędu starosty generalnego z członkostwem rady pruskiej. Dwoistość administracji miała ustąpić miejsca zespoleniu.

Opór stanów pruskich, które nie dopuściły do rady Pampowskiego, udaremnił te zamiary. Starosta Prus miał tylko cień władzy. Nawet po r. 1509, kiedy Pampowski mianowany przez króla najwyższym sędzią przybiera tytuł starosty generalnego, nic się nie zmienia. Stany nie uznają jego nowych uprawnień.

Po śmierci Pampowskiego w r. 1510 i Łukasza Watzenrodego w r. 1512 Zygmunt I skasował urząd starosty malborskiego. Dobra zamieniono na ekonomię, zarząd zamku objął *praefectus castris*, czyli dowódca załogi. Reprezentantem polityki królewskiej stał się na lat kilkadziesiąt podskarbi pruski. Nie mogąc wobec oporu stanów pruskich ustanowić starosty generalnego, król przez położenie ręki na skarbie pruskim uzyskać chciał rzeczywistą władzę. Znaczenie podskarbiego maleje z chwilą, gdy królowie, przełamawszy opór kapituły warmińskiej i stanów Prus Królewskich, zaczynają osadzać swych mężów zaufania na stolicy warmińskiej (od Hozjusza poczynając). Biskup warmiński, jako prezes stanów pruskich, jest odtąd równocześnie mężem zaufania władzy centralnej. W ten sposób, w innej formie niż w XV w., doprowadzono do zespolenia władz administracji lokalnej z reprezentacją władzy centralnej.

Myśl o wprowadzeniu urzędu gubernatora pojawi się jeszcze po

śmierci księcia Albrechta w Prusach Książęcych, kiedy szlachta będzie wysuwała na to stanowisko Polaka Kostkę, byle nie dopuścić do rządów Jerzego Fryderyka Hohenzollerna.

Urząd gubernatora w Prusach powstał na innym tle społeczno-politycznym niż urząd starosty generalnego w poszczególnych ziemiach Korony. W Prusach ustanowienie gubernatora było ustępstwem wobec stanów, a on sam uważał się za ich reprezentanta (jak to miało miejsce np. w Szwecji). W Koronie starostowie generalni byli do początku XVI w. reprezentantami władzy królewskiej. Rozwój urzędu starosty malborskiego nie poszedł po linii rozwoju urzędu starostów generalnych. Kilkaset listów urzędowych oraz akta stanów wskazują, że nie został on dopuszczony do obrad stanów ani do sprawowania władzy sądowej w stosunku do przedstawicieli stanów. Z drugiej strony brak materiałów, które pozwoliłyby oświetlić ustrój administracji starościńskiej w Koronie w tym czasie w sposób równie szczegółowy, jak w Prusach Królewskich. Również upadek urzędu starosty malborskiego, zakończony jego kasatą, miał inne przyczyny i inny przebieg, niż przemiana starostów generalnych w urzędników ziemskich, faktycznie nieusuwalnych od początku XVI w. Zarówno tło społeczno-polityczne rozwoju i upadku urzędu gubernatora, jak i starosty malborskiego przedstawione są obszerniej w samej pracy.

Posiedzenie naukowe dnia 24 XI 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Jana Obłąka: *Sprawa polska w diecezji warmińskiej w latach 1800—1873. (La question polonaise dans le diocèse de Varmie entre 1800 et 1873).*

Posiedzenie naukowe dnia 15 XII 1953 r.

Członek Wydziału Bożena Stelmachowska przedstawia referat: *Badania nad rolnictwem i hodowlą dla Atlasu Etnograficznego IHKM PAN. (Recherches sur l'agriculture et l'élevage laites pour l'Atlas Ethnographique).*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORYCZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 22 VI 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę własną: *O domu rodzinnym Kopernika.*

Posiedzenie naukowe dnia 20 X 1953 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę własną: *Zestosunków rodzinnych Mikołaja Kopernika*.

Posiedzenie naukowe dnia 11 XI 1953 r.

Członek Wydziału Witold Lis-Olszewski przedstawia pracę własną: *Reminiscencje Klasycznego Prawa Rzymskiego w A. Frycza Modrzewskiego „De Rei Publicae Emendanda”*.

WYDZIAŁ II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 23 IV 1953 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O nazwach okazjonalnych oraz imionach własnych. (Noms occasionnels et noms propres)*.

Nazwy okazjonalne (*wesentlich okkasionelle Ausdrücke* u Husserla, *egocentric particulars* u Russella, *token-reflexive worde* u Reichenbacha), jak zaimki osobowe lub wskazujące, oznaczenia czasu lub miejsca „teraźniejszy”, „tutejszy” itp., są to nazwy, które zmieniają znaczenie w zależności od tego, kto je wypowiada i w jakich okolicznościach. Nazwa okazjonalna, pozbawiana znaczenia trwale z nią związanego, nabywa go chwilowo i wtórnie przez wskazanie desygnatu.

Imiona własne (np. Gałuch) są podobnie pozbawione znaczenia stałego i nabywają go wtórnie przez przywiązanie od pewnego desygnatu, tym różniąc się od terminów jednostkowych (np. najwyższy szczyt Tatr). Związanie imienia własnego z desygnatem dzieje się poprzez nazwę okazjonalną, wskazującą ów desygnat w zdaniu stwierdzającym identyczność desygnatu nazwy okazjonalnej oraz desygnatu imienia własnego („to jest Gałuch”).

(1) Nazwa okazjonalna określa swój desygnat przez stosunek do tego indywidualnego zdania, które wypowiedzianemu posługując się nazwą okazjonalną.

Np. „to jest czarne” określa przedmiot oznaczony zaimkiem „to” jako przedmiot, o którym w zdaniu mowa. Z tego powodu jest ważne dla analizy nazwy okazjonalnej rozróżnienie między znakiem indywidualnym

jakiegoś wyrażenia językowego a samym tym wyrażeniem. Wprowadzam termin „sygnant” (jako odpowiednik ang. *token*) na oznaczenie znaku indywidualnego (napisu lub dźwięku) dla jakiegoś wyrażenia (słowa lub zdania), które nazywam *s y m b o l e m*; symbol jest zbiorem sygnantów równokształtnych.

Analiza nazwy okazjonalnej ma za cel przekształcenie zdania zawierającego taką nazwę na zdanie równoważne, w którym została ona zastąpiona przez zwrot nieokazjonalny. W tej analizie wychodzimy od twierdzenia (1) i opierając się na nim powiadamy:

(2) Każde indywidualne zdanie, zawierające nazwę okazjonalną, daje się równoważnie zastąpić przez zdanie zawierające zwrot: „przedmiot, do którego odnosi się ten sygnant”.

Np. zdanie: „to jest czarne” daje się równoważnie zastąpić przez zdanie: „przedmiot, do którego odnosi się ten sygnant, jest czarny”, przy czym słowa „ten sygnant” wskazują na ten właśnie napis, do którego należą.

Każdy sygnant, jak w ogóle każdy przedmiot indywidualny, może być oznaczony nazwą, która już nie jest sygnantem, tylko symbolem. Służy temu definicja, która ustala równoznaczność między nim a każdym sygnantem owej nazwy. Mając teraz ową nazwę *n*, potrafimy w myśl (2) opisać przedmiot, wskazany przez wyrażenie okazjonalne, za pośrednictwem stosunku „odnosi się” (*S*) i nazwy *n*, tak iż opis ten nie zawiera już wyrażenia okazjonalnego lecz tylko jego nazwę *n*. Na tej podstawie rozkłada się zdanie jednostkowe z nazwą okazjonalną na koniunkcję trzech zdań składowych: pierwsze z nich stwierdza, że istnieje przedmiot, o którym w zdaniu mowa, drugie, że jest to przedmiot indywidualnie określony, trzecie — że posiada on cechę, którą się o nim orzeka. Weźmy jako przykład zdanie: „to jest takie a takie”, niech *n* będzie nazwą sygnanta w cydzystowie, zmienna *x* niech reprezentuje przedmiot indywidualny. Przykład jest równoważny koniunkcji trzech zdań: a) istnieje jakieś *x*, do którego odnosi się *n*, b) jest ono jedyne, c) jest ono takie a takie. Jeżeli podmiotem zdania jest nie nazwa okazjonalna, lecz imię własne, to do powyższych trzech składników dołącza się jeszcze czwarty, stwierdzający, że *x* jest identyczne z desygnatem tej nazwy.

W powyższych rozważaniach posługiwaliśmy się metodą, którą wskazał H. R e i c h e n b a c h (*Elements of Symbolic Logic*, 1948, s. 284 nn.). Prowadzą one do wyników o znaczeniu ogólniejszym. Zdania jednostkowe, które poddaliśmy analizie, były uważane aż do chwili obecnej za zdania proste o przedmiotach indywidualnych, pojętych jako jakieś monady czy atomy rzeczywistości. Analiza, którą przeprowadziliśmy, wykazała, że zdanie jednostkowe nie jest zdaniem prostym, lecz składa się z elementów, które są zdaniami o jakimś *x*, wyróżnionym w świecie

zewnątrznym przez akt poznawczy, sformułowany w owym zdaniu. Ten rezultat może być interpretowany ontologicznie. Przedmioty jednostkowe — to substancje. Chodzi zatem o pewien sposób pojmowania substancji.

Spór o substancję w filozofii nowożytnej wynikał z określenia substancji przyjętego przez Descartesa. Określenie to stawia w sposób skrajny przeciwieństwo substancji i własności. Substancja jest abstraktem, otrzymanym przez odrzucenie wszystkich przysługujących jej własności. Substancja tak pojęta jest bytem absolutnym, bo wszelkie zależności są własnościami, i transcendentnym, bo poznanie ma za przedmiot jedynie własności. Takie pojęcie substancji zostało poddane skutecznej krytyce przez przedstawicieli XVIII-wiecznego empiryzmu, którzy wprowadzili w jego miejsce inne określenia, twierdząc, że substancja to zespół własności, stosunkowo trwałe i dlatego wyróżniający się jako jednostka. Ale także takie pojęcie substancji nie utrzymało się wobec krytyki, wskazującej na okoliczność, że własności są czymś empirycznie wtórnym w stosunku do przedmiotów indywidualnych, że zatem nie własności, lecz rzeczy należy uważać za byty indywidualne.

Współczesna metafizyka inaczej stawia zagadnienie. Odrzuca oba stanowiska, pojmujące świat jako zbiór substancji czy własności. Według tego trzeciego stanowiska obrazem świata jest nie góra piasku, składająca się z poszczególnych ziarenek, lecz jednolity strumień rzeki, nieustannie w ruchu, mieniający się wszelkimi własnościami jakby barwami. Substancją indywidualną jest według tego poglądu jakikolwiek wyróżniony szczegół owego procesu światowego. Przy takim, pozostającym całkowicie w granicach empirycznych, rozumieniu pojęcia substancji jest ono zrelatywizowane do aktu, który wyróżnia daną substancję w całości procesu światowego. Takie właśnie akty znajdują swoje sformułowanie w zdaniach jednostkowych.¹

Posiedzenie naukowe dnia 7 V 1953 r.

Członek Wydziału W a l e r i a n P r e i s n e r przedstawia pracę własną: *Stan badań nad Dantem w Polsce. (Gli studi danteschi in Polonia)*.

Celem pracy jest krytyczne ujęcie całokształtu dotychczasowego

¹ Por. Lenin W. I. *Materializm a empiriokrytycyzm*, Książka i Wiedza, Warszawa 1949, s. 290: „Niezmienne ze stanowiska Engelsa jest tylko jedno, mianowicie odbijanie przez świadomość ludzką (gdy istnieje świadomość ludzka) niezależnie od niej istniejącego i rozwijającego się świata zewnętrznego. Żadnej innej „niezmienności“, żadnej innej „istoty“, żadnej „substancji absolutnej“ w tym sensie, w jakim rozodzi się nad tymi pojęciami czczą profesorska filozofia, Marks i Engels nie uznają”.

piśmiennictwa polskiego dotyczącego Dantego od najdawniejszych początków, tj. od XV w. do chwili obecnej.

Praca składa się z dwu głównych części:

I. Stan badań nad Dantem w Polsce

II. Próba całkowitej polskiej bibliografii dantejskiej.

W części pierwszej przedstawione są w zarysowym skrócie historycznym losy Dantego i jego dzieł z uwzględnieniem czasów obecnych oraz przytoczone są poglądy i wypowiedzi pisarzy postępowych. Następnie autor wymienia polskie źródła bibliograficzne, rejestrujące wszystkie znane dotychczas drukowane prace polskie o Dantem oraz przekłady jego dzieł na język polski a także znane opracowania i przekłady rękopiśmienne. Źródła te poddaje autor szczegółowej analizie, wykazując błędy, nieścisłości, opuszczenia oraz wymienia szereg nowych, mało lub wcale nieznanych dotychczas wzmianek o Dantem w polskim piśmiennictwie, pochodzących z XVII, XVIII i początków XIX w., odkrytych w starodrukach. Wykazuje także autor, czego dotychczas nie uwzględniono w badaniach polskich nad Dantem, że pierwsza wzmianka polska o nim nie jest późniejsza od niemieckiej, i że pod tym względem piśmiennictwo polskie nie stoi zbyt w tyle, także i w stosunku do innych narodów. W dalszym ciągu autor ocenia krytycznie wszystkie prace i artykuły o Dantem, jedne obszerniej, drugie krócej, zależnie od ciężaru gatunkowego danej publikacji, oraz drukowane przekłady dzieł Dantego, całkowite i częściowe. Ten przegląd krytyczny ujęty jest w porządek chronologiczny i daje obraz linii rozwojowej polskiego piśmiennictwa o Dantem.

Część druga zawiera zestawienie bibliograficzne wszystkich pozycji dotyczących Dantego, zebranych z dotychczasowych źródeł polskich, skontrolowanych i poprawionych przez autora oraz uzupełnionych nowymi pozycjami zaczerpniętymi z czasopism, bibliografii bieżących i retrospektywnych a także z innych źródeł informacji, jak ankiety, kwerendy skierowane do bibliotek i instytucji, kontakty osobiste itp. Ta część związana jest z częścią pierwszą o tyle, że jest ona dla tamtej dokumencją bardzo szczegółową. Układ tej części jest następujący 1. Przekłady: a) *Boska Komedia*, przekłady całkowite i częściowe w porządku chronologicznym, b) przekłady całkowite i częściowe innych dzieł Dantego, w porządku alfabetycznym dzieł, a w ich obrębie w porządku chronologicznym; 2. Prace o Dantem w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów i haseł rzeczowych. Jest to bibliografia rozumowana (adnotowana, *bibliographie raisonnée*), gdzie pod każdą pozycją zamieszczone są uwagi krytyczne, krótko ujęta treść i ocena. Następnie podana jest „Tablica chronologiczna“, czyli „kalendarz“, co daje przejrzysty przegląd polskiego piśmiennictwa o Dantem, tj. prac

i przekładów od r. 1415 do r. 1955. Kalendarz ten jest zarazem ilustracją fazy rozwoju zainteresowania się Dantem w Polsce. Pracę kończy wykaz cenniejszych danteanów znajdujących się w większych bibliotekach w Polsce oraz indeks osobowy i rzeczowy.

W ogólnym ujęciu liczbowym ilość dantejskich pozycji polskich wynosi dotychczas około 700 haseł, w tym ponad 20 rękopiśmiennych, nie licząc drobnych recenzji.

Rezultatem niniejszej pracy jest stwierdzenie, że polska literatura dotycząca Dantego przedstawia się na tle tego zakresu badań w innych krajach wprawdzie stosunkowo skromniej, lecz na tyle pokaźnie, iż zaznacza się w skali międzynarodowej, szczególnie dzięki trzem najwybitniejszym z polskich dantologów, jak Julian Klaczko, J. I. Kraszewski i Edward Porębowicz. Znaczną rolę gra tutaj także pionierska bibliografia St. P. Koczorowskiego.

Prace o Dantem, choć dość różnorodne pod względem tematów, co świadczy o pogłębieniu zagadnień dantejskich w Polsce, posiadają — prócz obszerniejszych studiów J. Klaczki, J. I. Kraszewskiego, krótszych monografii N. Hirschbanda (C. Jellenty) i E. Porębowicza — charakter krótszych lub dłuższych rozpraw i szkiców; brak natomiast opracowań większych rozmiarów w postaci kilkusetstronicowych dzieł, jakie notuje bibliografia w Niemczech, Francji, Anglii itd.

Jeśli idzie o przekłady, to poza *Divina Commedia*, mamy w języku polskim cztery całkowite tłumaczenia *Vita Nuova*: G. Ehrenberga, T. Husarskiego, A. Górskiego i E. Porębowicza; ten ostatni o tyle jest niekompletny, że pewne ustępy prozaiczne tego utworu są w przekładzie pominięte; *Canzoniere* w tłumaczeniu J. Feldhorna również bardzo niekompletne; poza tym mnóstwo poszczególnych wierszy rozsianych po czasopiśmie. Tłumaczenie Sochaniewicza *De Monarchia*, wymieniane jako drukowane przez Koczorowskiego i Łempickiego — jak się okazało — nie wyszło nigdy drukiem. Co do przekładów *Divina Commedia*, których mamy pięć całkowitych, J. Korsaka, A. Stanisławskiego, E. Porębowicza, J. M. Kowalskiego i A. Świdorskiej, ogłoszonych drukiem — niedrukowanych cztery: F. Wigury, J. I. Kraszewskiego, S. Dembińskiego i W. Krzyżanowskiego, z których dwa, Wigury i Kraszewskiego do chwili obecnej należy uważać za zaginione — na pierwszym miejscu, jak dotychczas, należy stawiać przekład E. Porębowicza; trzeba jednak zaznaczyć, że szczegółowa analiza tego tłumaczenia wykazała wiele braków, z których zasadniczym jest jego nieprzystępność dla szerszego ogółu czytelników (nadużywanie archaizmów, neologizmów przy braku koniecznych objaśnień, w wielu miejscach sztuczność i zawilgość stylu). Na drugim miejscu można postawić przekład A. Świdorskiej, którego zaletą jest wprawdzie dostępność, lecz brak mu

wyższego polotu poetyckiego oraz dobrego komentarza i ponadto brak zwięzłości w stosunku do oryginału (tłumaczka rozszerza dość często rozmiary tekstu). Na trzecim miejscu umieścić można tłumaczenie A. Stanisławskiego, przy podkreśleniu jego niezrównanej wierności, lecz niepoetyckość jego może odstręczyć czytelnika. Przekład J. Korsaka jest już bardzo przestarzały (pierwszy całkowity) i, jak to stwierdza szereg krytyków, zawiera wiele chropowatości. Najgorszy jest przekład J. M. Kowalskiego, który poza okazałą szatą typograficzną i dobrymi ilustracjami, wykazuje brak poczucia estetyki literackiej, co w pracy stwierdzono na wielu przekładach. Wszystkie te tłumaczenia grzeszą brakiem wystarczających objaśnień; komentarz Kowalskiego jest wprawdzie obszerny, lecz często zbędny lub niecelowy, albo też błędny.

Wśród licznych tłumaczeń częściowych zasługują na wyróżnienie: Mickiewicza, Norwida, Asnyka, Faleńskiego, Kamińskiego i do pewnego stopnia mimo zastrzeżeń także Kraszewskiego.

Co do nielicznych przekładów *Canzoniere* i *Vita Nuova*, to na pierwszym miejscu postawić można tłumaczenie *Vita Nuova* E. Porębowicza (choć z pewnymi opuszczeniami) i A. Górskiego, na ostatnim G. Ehrenberga (najstarsze): w pośrodku mieści się tłum. Husarskiego. Przekład *Canzoniere* J. Feldhorna, poza niekompletnością, nie stoi — zdaniem krytyki — na zbyt wysokim poziomie: tłumacz nie potrafił zbliżyć się do polotu oryginału. Na wzmiankę zasługuje także T. Ziemia (jeden ze starszych), który zostawił liczne przekłady poszczególnych wierszy z *Canzoniere*, choć nie najlepsze, oraz jedyne polskie tłumaczenie *Professione di fede*.

Na podstawie zbadania stanu piśmiennictwa polskiego o Dantem, autor wysuwa kilka postulatów jako dezyderaty do spełnienia w związku z niedaleką już stosunkowo rocznicą 700-lecia urodzin Dantego, przypadającą w 1965 r. Ważniejsze z nich są następujące:

1) Nowe wydanie jednego z istniejących przekładów całkowitych Boskiej Komedii, przejrzone i poprawione lub nowy przekład dokonany przez zdolnego poetę współczesnego, opatrzony obszernym komentarzem na wzór oryginałów włoskich; powinien on uwzględnić najnowsze wyniki badań zgodnie z duchem czasu i postępu. Jako przykład do naśladowania może posłużyć niezwykle piękny przekład na język rosyjski, dokonany przez M. Łozińskiego, opublikowany w Moskwie w 1950 r. Najlepsze byłoby wydanie dwujęzyczne, zapewniające czytelnikowi i badaczowi szybką orientację we właściwej treści utworu.

2) Opracowanie obszernej monografii Dantego, ze szczególnym uwzględnieniem roli poety i jego dzieła w polskim piśmiennictwie i w polskiej kulturze, ukazującej go w świetle nowych metod badań

i wydobywającej na głębokim tle historycznym nieznanie dotychczas rysy tej olbrzymiej postaci.

3) Dokonanie przekładu *De Monarchia* i *Convivio* jako szczególnie ważnych dla poznania umysłowości i osobistości genialnego poety.

Ewentualne wydanie popularnej antologii z dzieł Dantego w przekładach wraz z odpowiednimi objaśnieniami.

Praca autora jest scaleniem, uzupełnieniem i ujęciem krytycznym dotychczasowego dorobku piśmienniczego polskiego w dziedzinie badań nad Dantem, czyli jest próbą, aczkolwiek niedoskonałą jeszcze, napisania „Księgi polskiej dantologii”.

Praca w druku pt. *Dante i jego dzieła w Polsce* w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO.

Posiedzenie naukowe dnia 7 V 1953 r.

Członek Wydziału Kazimierz Sośnicki przedstawia pracę Jadwigi Zaleskiej: „Dobry nauczyciel” w świetle wypowiedzi młodzieży szkolnej. (*Le „bon maitre” dans l'opinion des élèves*).

Przedmiotem niniejszej pracy jest zestawienie i ocena wypowiedzi młodzieży szkół podstawowych (klasy VI i VII) celem zebrania materiału dla skreślenia sylwetki dobrego nauczyciela, takiego, jakiego pragnie mieć młodzież szkolna (w wieku 12—15 lat). W dyskusji nad osobowością nauczyciela dopuszczani byli do głosu uczeni, reprezentanci władz szkolnych i bezpośrednio zainteresowani, tj. nauczyciele. Materiał do dyskusji był różnego pochodzenia: osobiste bogate doświadczenia na polu teorii i praktyki pedagogicznej oraz odwoływanie się do doświadczenia innych. Do wypowiedzi powoływani byli dorośli, przeważnie nauczyciele. Problem „jakim powinien być nauczyciel” — omawiali ci, którzy wychowują, względnie ci, którzy ustalają zasady dydaktyczne i wychowawcze. Zagadnienie osobowości nauczyciela można rozpatrywać także na tle wzajemnych stosunków ucznia i nauczyciela, wychowawcy i wychowanka, w grupie społecznej, jaką jest klasa i szkoła. Stąd postawienie problemu: Jakiego nauczyciela chciałby mieć uczeń.

Prace badawcze na ten temat datują się od r. 1896, ale na ogół są nieliczne. Metoda przeważnie stosowana to metoda ankiety, przeprowadzanie badań w formie pisemnego wypracowania przez uczniów na temat: „Jakiego pragną mieć nauczyciela?” Badaniami objęto młodzież różnych typów szkół i różnych klas szkolnych. Praca niniejsza jest pierwszą tego typu, podjętą po 1945 r. w Polsce Ludowej, z inicjatywy Zakładu Pedagogiki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Zbieranie materiału do niniejszej pracy odbyło się w trzech fazach, poprzedzonych badaniami wstępnymi, które miały na celu sformułowanie tematu wypracowania pisemnego uczniów oraz sprecyzowanie instrukcji dla osób mających przeprowadzić badania właściwe. W fazie pierwszej badań właściwych (marzec 1947 r.) młodzież klas VI i VII w 7-klasowych szkołach podstawowych Torunia, Bydgoszczy, Inowrocławia i Chełmży napisała w ciągu jednej godziny lekcyjnej, w normalnych warunkach zespołu klasowego pisemne wypracowanie na temat:

„Jakiego chciałbym mieć nauczyciela” (uczniów 51)

„Jestem nauczycielem” (uczniów 364)

„Co mi się podoba w nauczycielu i dlaczego” (uczniów 316).

Na podstawie wypracowań młodzieży ustalono rejestr cech dobrego nauczyciela, przy czym w sformułowaniu listy cech zachowano celowo stylizację wypowiedzi uczniów z 1-ej fazy badań. W drugiej fazie badań (styczeń i luty 1948 r.) młodzież tych samych klas uszeregowała (także w ciągu jednej godziny lekcyjnej) cechy dobrego nauczyciela według uznanego przez siebie stopnia ich ważności. (Uczniom rozdano kartki z wydrukowanym wyżej wspomnianym rejestrem cech dobrego nauczyciela). Badania przeprowadzili zgodnie z instrukcją nauczyciele nie uczący w danej szkole, co wpłynęło korzystnie na swobodę wypowiedzi młodzieży, przy czym wyjaśniono jej na wstępie, że wypracowania nie podlegają ocenie szkolnej, że piszą je dla celów naukowo-badawczych. W wyniku przeprowadzonych badań uzyskano 731 wypracowań na wyżej wymienione tematy oraz 697 rejestrów cech dobrego nauczyciela, uszeregowanych według stopnia ważności uznanego przez uczniów.

W podsumowaniu zebranego materiału otrzymano tabele przedstawiające wartościowanie cech dobrego nauczyciela przez ogół młodzieży, przez poszczególne grupy wieku i przez poszczególne klasy szkolne z uwzględnieniem płci. Na podstawie tabel wykreślono profile dobrego nauczyciela. Uzyskało się w ten sposób, w oparciu o liczbowe ujęcie wypowiedzi uczniów, sylwetkę dobrego nauczyciela, takiego, jakiego pragnie mieć młodzież szkolna, jakkolwiek nasuwa się wątpliwość, czy szczyły zakres terminologii charakterologicznej, jakim dysponuje młodzież w tym wieku, nie redukuje bogactwa i wszechstronności obrazu nauczyciela. Młodzież wymieniła szereg cech, uzdolnień, umiejętności i konkretnych sposobów postępowania nauczyciela, na przykładach z życia szkolnego wyjaśniła jak je rozumie i uzasadniła swój pogląd. Można przypuszczać, że cechy nauczyciela, na które padło najwięcej wypowiedzi, które młodzież szczególnie podkreśliła, są pożądanym zrębem osobowości prawdziwego nauczyciela-wychowawcy. Na pozycję czołową wysunęła młodzież zdolności i umiejętności dydaktyczne, a zwłaszcza jasność wykładu (79% wypowiedzi). Dalej: sprawiedliwość (55%),

zdolności i zamiłowania organizatorskie (38^{0/0}), umiejętność utrzymania karności, jako warunku powodzenia i skuteczności zabiegów dydaktyczno-wychowawczych (24^{0/0}), duży zasób wiedzy (24^{0/0}), zamiłowanie do zawodu nauczycielskiego (19^{0/0}) i wiele innych. Zróżnicowane opinie obu płci zaznaczają się w odniesieniu do kilku cech. Dziewczęta mówią z wiekiem coraz częściej o stosunku opiekuńczym, o pracowitości, cierpliwości i o wyglądzie zewnętrznym, chłopcy o energii, dyscyplinie, egzekutywie i o humorze nauczyciela.

Wartościowanie cech dobrego nauczyciela przez młodzież danej klasy pozostaje bezsprzecznie pod silnym wpływem grona nauczycielskiego danej klasy, a zwłaszcza wychowawcy. Na podstawie rejestru cech, wartościowanych przez ucznia, można określić z dużym prawdopodobieństwem, jacy nauczyciele uczą, względnie uczyli go poprzednio, przy czym aktualne grono nauczycielskie będzie na pierwszym planie i tam szukać będzie uczeń materiału do określenia sylwetki dobrego nauczyciela. Charakterystyczne jest to, że postulaty w obrębie poszczególnych klas koncentrują się dokoła pewnej, jakby specjalnie dla danej klasy ważnej zalety, względnie wady nauczyciela. Młodzież przegląda w myśli galerię swych nauczycieli, to gani, to chwali ich postępowanie, z trudem odrywa cechy od osób, nawraca do nich często, choć już cechę wyodrębniła. Stąd często sformułowanie negatywne tam, gdzie spodziewalibyśmy się sformułowania pozytywnego, względnie spotykamy jakby zestawienie postępowania danego swego nauczyciela z ideałem, z normą, z tym, co być powinno. Wyrazi się to na przykład w sformułowaniu: „Powinien mieć więcej zamiłowania do uczenia”.

Badanie, zwłaszcza w fazie pierwszej, było równocześnie badaniem uczuć i pojęć moralnych młodzieży metodą formułowania ideału dobrego nauczyciela, względnie metodą oceny jego postępowania. Sądy młodzieży wartościującej cechy dobrego nauczyciela są silnie zabarwione uczucio-wo. Sąd taki jest empiryczny, oparty na bezpośrednim doświadczeniu. Uprzednie doświadczenie ucznia z życia szkolnego i pozaszkolnego, bezpośredni kontakt z różnego typu nauczycielami, sugestie dorosłych, wreszcie indywidualne potrzeby ucznia — cała historia dotychczasowego jego życia wpływa decydująco na wartościowanie. Młodzież daje wypowiedzi zgodnie z wymaganiami jej światopoglądu. Takie wypowiedzi stają się odbiciem prądów nurtujących młodzież danej epoki, danych warunków społeczno-ekonomicznych. Sądy i przekonania, wyrażone w takich badaniach, nabierają w pewnym sensie charakteru historycznego.

Młodzież, analizując różne sytuacje z życia szkolnego, nie ogranicza się do stwierdzenia faktów. Widać dążność do szukania środków zaradczych, do rozwiązywania sytuacji trudnych pod względem dydaktycznym

czy wychowawczym. Młodzież szkolna staje się jakby współtwórcą w konstruowaniu metod dydaktycznych i wychowawczych.

Zestawienie wymagań, jakie stawia pedagogika dobremu nauczycielowi, z zaletami, jakie pragnie widzieć młodzież u nauczyciela, bądź z wadami, które zrażają młodzież do niego, wykazują na ogół zgodność.

Czy za punkt wyjścia do badań nad osobowością nauczyciela-wychowawcy uznamy cechy wydedukowane z ideału wychowawczego, czy też konkretną, efektywną działalność dobrych, wybitnych nauczycieli — głosy młodzieży uzupełnią i wzbogacą badania materiałem tym cenniejszym, że czerpanym wprost z życia szkolnego, gdzie się kształtuje osobowość dziecka.

Praca niniejsza w zestawieniu z wynikami wcześniejszych badań innych autorów wprowadza, poza spotykanym często rejestrem cech dobrego nauczyciela, jako nowość: hierarchię cech dobrego nauczyciela, cech szeregowanych według uznanego przez młodzież stopnia ich ważności. Praca ta jest pierwszą częścią badań podjętych dla rozwiązania postawionego na wstępie zagadnienia. Dalsze badania winny objąć:

1. Młodzież klas VI i VII szkół podstawowych celem zbadania zmian światopoglądowych młodzieży po upływie 6 lat (1947—1953) oraz młodzież szkół wiejskich.

2. Młodzież starszą, klas VIII—IX, a zwłaszcza liceów pedagogicznych dla dokładniejszego ujęcia związku między wiekiem młodzieży a formułowanym przez młodzież ideałem nauczyciela. Ideał ten bowiem nie jest niezmienny, nie jest i nie może być ważny raz na zawsze i dla wszystkich, niezależnie od wieku i indywidualnych potrzeb młodzieży, niezależnie od warunków społeczno-ekonomicznych, w jakich kształtuje się światopogląd młodzieży. Kontynuacja rozpoczętych badań dałaby może w wyniku także udoskonalenie metodyki badawczej przez zastosowanie, poza metodą analizy wypowiedzi młodzieży, także metod kontrolnych, uzupełniających celem dokonania weryfikacji wniosków wysnutych z całości zebranego materiału.

Posiedzenie naukowe dnia 7 V 1953 r.

Członek Wydziału Kazimierz Sośnicki przedstawia pracę Marii Lipowskiej: *Probleme talentu pedagogicznego. (Le problème du talent pédagogique)*.

Praca przedstawia historyczny proces kształtowania się poglądów dotyczących uzdolnień do zawodu nauczycielskiego, poglądów związanych z kształtowaniem się roli społecznej nauczyciela.

W ciągu dziejów, w łączności ze zmieniającymi się formacjami gospo-

darczo-społecznymi wytworzyły się dwie funkcje społeczne nauczyciela. (Wyodrębnienie ich stanie się kryterium podziału talentu w dalszym ciągu pracy). Funkcje te kształtowały psychikę nauczyciela a z nią i jego zdolności pedagogiczne.

Starsza historycznie jest rola pośrednika przekazującego młodzieży najpierw tradycje plemienne, później wiedzę. Działalność ta oparta jest na autorytecie, w którym w miarę rozwoju ludzkości coraz bardziej podkreśla się stronę intelektualną nauczyciela i coraz większe stawia się wymagania w stosunku do jego funkcji nauczania.

Drugi skrajny typ nauczyciela, nastawiony raczej na funkcje wychowawcze, historycznie późniejszy, nawiązuje do tradycji Rousseau'a. Wśród właściwości psychicznych dominuje u niego uczuciowe nastawienie do dziecka.

Te dwa typy nauczyciela uwarunkowane są podwójną genezą wychowania. Z jednej strony mamy biopsychiczne fakty oddziaływania typu wychowania macierzyńskiego, do czego nawiązał Rousseau i pedagogika pajdocentryczna — a z drugiej strony wychowanie jako fakt społeczny jest wyznaczone każdorazowo przez historycznie istniejącą społeczność i służy celom zapewnienia trwałości społeczeństwa i jego rozwojowi.

Zagadnienie roli społecznej, typu psychicznego nauczyciela jest ściśle związane z zagadnieniem uzdolnień do pracy pedagogicznej, gdyż zdolności te kształtowały się w toku działalności pedagogicznej człowieka.

Celem nadania większej jasności dalszym wywodom należy wyjaśnić takie pojęcie psychologiczne, jak zdolność, uzdolnienie, talent.

Zdolność jest właściwością psychiczną, intelektualną, emocjonalną czy wolicjonalną, będącą warunkiem pomyślnego wykonania jednej lub wielu czynności. Natomiast swoiste zespolenie zdolności, które zapewnia człowiekowi powodzenie w określonej pracy, nazywamy uzdolnieniem do tej pracy. Talent zaś jest wysokim stopniem uzdolnienia. Zatem zdolności są to proste właściwości psychiczne i można by powiedzieć „ogólne”, tzn. do wszystkiego, np. pamięć słów, spostrzegawczość itp., a uzdolnienia — to kompleksy zdolności, mające określoną przydatność, np. matematyczne, muzyczne itp.

Analiza struktury uzdolnienia wykazuje, że składa się ono z dwóch elementów: biologicznego i empirycznego czy historycznego. Składnik biologiczny określa potencjalne możliwości powstania i rozwoju uzdolnienia a zawarty jest w fizjologiczno-anatomicznej budowie systemu nerwowego, chemizmie organizmu itd.; czynnik historyczny określa aktualny poziom uzdolnienia, uzyskany przez człowieka w spełnianej pracy, wskazuje jakość i ilość włożonego wysiłku. Na genezę i strukturę uzdolnienia inaczej patrzyli natywiści, a inaczej empiryści, ujmując to zagad-

nienie jednostronnie, statycznie i metafizycznie. Pełne ujęcie tego zagadnienia daje nam pedagogika socjalistyczna, która wykazuje wzajemne związki najróżnorodniejszych czynników kształtujących poziom i rodzaj uzdolnienia w zależności od warunków życia człowieka. Z tej racji możemy mówić o indywidualizmie uzdolnień nazywanych identycznie i o tej samej możliwości działania w określonym kierunku. Indywidualizm ten dotyczy może nie tyle składników, ile raczej ich poziomu i związków między nimi; i tak jedno uzdolnienie matematyczne może być o takiej strukturze, że przeważać w nim będzie np. pamięć, w innym zaś łatwość rozumowania. Obydwa uzdolnienia są matematyczne, jednak dominująca zdolność nadaje im rys indywidualizmu. Wśród składników uzdolnienia najważniejsze są skłonność i zdolność do pracy, gdyż od nich zależy samo powstanie i rozwój uzdolnienia.

Talent pedagogiczny jest złożoną właściwością psychiczną człowieka. Przejawia się on w trafności działania wychowawczego w nieprzewidywanych warunkach. Od strony obserwatora działanie to przedstawia się jako proste, naturalne i zawsze skuteczne. Od strony działającego uzdolnienie to daje poczucie łatwości doboru właściwych środków wychowawczych. Nie można mówić (jak wynika z poprzednich rozważań) o jednakowości talentu pedagogicznego, gdyż nie ma abstrakcyjnego talentu, natomiast istnieją utalentowani pedagodzy. Pewne wnioski ogólne można formułować na gruncie zagadnienia „istoty talentu”, tj. tych składników, które są konieczne, które są zasadniczym zrębem talentu. Stąd można spotkać dwojakie pojmowanie talentu pedagogicznego — węższe i szersze.

Szersze pojęcie talentu obejmuje treść całej psychiki człowieka z założeniem u podstawy, że nauczyciel wychowuje całą swoją osobowością. Wyróżnić tu można 2 składniki talentu pedagogicznego: 1) składnik treści talentu i 2) składnik tzw. realizacyjny. Treści talentu to bogactwo kultury wewnętrznej, to zalety moralne, estetyczne, umysłowe; składnik „realizacyjny” zaś to technika pracy, sposób realizowania treści wychowania.

Inne pojmowanie talentu — węższe — ogranicza się do realizacyjnej strony poprzedniego pojęcia. Wśród cech tak pojmowanego talentu pedagogicznego wysuwa się łatwość nawiązywania psychicznej łączności z innymi ludźmi. Niezależnie od tego, czy talent pojmujemy „szerzej” czy „wężej”, obydwie te składniki treści i formy działania występują zawsze razem i one decydują o wartości pracy wychowawczej.

W związku z innym podejściem do rozwiązania problemu występują jeszcze nowe strony zagadnienia talentu pedagogicznego — możemy tu mówić o normatywnym, względnie opisowym rozwiązywaniu problemu.

Stanowisko normatywne może być racjonalistyczne lub empiryczne. Racjonalistycznie postępujemy wtedy, gdy metodą dedukcyjną wyciągamy wnioski z analizy celów wychowania. Tak ujmowany talent jest spekulatywnie utworzonym „ideałem nauczyciela”, nie mającym empirycznego odpowiednika w rzeczywistości, ale będącym wyrazem pedagogicznych poglądów autorów i systemów pedagogicznych przez nich reprezentowanych. Normatywne podejście będzie też wtedy — ale już o charakterze empirycznym — gdy z analizy działalności pedagogicznej nauczycieli będziemy drogą uogólnienia tworzyć „ideał nauczyciela”. Tak więc u podstawy tego podejścia empirycznego znajduje się analiza problemu osiągnięta przez stanowisko opisowe. Stanowisko zaś opisowe bada, analizuje pracę i psychikę dobrych nauczycieli i daje odpowiedź na pytanie: jakim jest dobry nauczyciel?

Obydwie strony problemu — normatywna i opisowa razem połączone w ten sposób, że opisowa stanowi podstawę dla normatywnej, jak to mamy w stanowisku normatywnym empirycznym, z drugiej zaś strony uzgodnienie ich z naczelnym celem wychowania dają pełne możliwości rozwiązania badania problemu uzdolnień pedagogicznych.

Idzie bowiem o to, aby norma pedagogiczna nie była idealistyczną koncepcją myślową, lecz przeciwnie, by ideał nauczyciela był wyprowadzony z realnej rzeczywistości i przez to był możliwy do urzeczywistnienia — tak jak to właśnie postuluje pedagogika radziecka.

Analiza wypowiedzi autorów, którzy zajmują stanowisko normatywne wobec zagadnienia osobowości nauczyciela, wykazuje, że uznają oni wielość właściwości psychicznych koniecznych w pracy nauczyciela, ale różnią się w tym, które uznać za najważniejsze. Stanowiska starsze historycznie kładą raczej nacisk na charakter jako najważniejszy warunek wpływu wychowawczego (Piramowicz, Estkowski), późniejsze wypowiedzi podkreślają technikę pracy (Danysz, Szcówna) lub łączą te stanowiska razem, ale przechylają się ku „miłości dusz” (Dawid) pedagogiki pajdocentrycznej. Na gruncie wypowiedzi pierwszej grupy można mówić o talencie w szerszym znaczeniu, w drugiej grupie raczej mówi się o talencie pojmowanym wężiej, a w trzeciej można mówić o talencie w szerszym lub węższym znaczeniu.

Analizując wyniki badań stanowiska opisowego odpowiadającego na pytanie: jakim jest uzdolniony nauczyciel?, stwierdzamy, że nie znajdujemy wyczerpującej odpowiedzi (Dzierzbicka), niemniej wyniki potwierdzają teoretyczne stanowisko poprzednich wypowiedzi.

Na zagadnienie uzdolnień pedagogicznych można popatrzeć jeszcze inaczej — można wyjść od postawy nauczyciela wobec ucznia. Stąd, zgodnie z historycznym kryterium dwóch ról społecznych nauczyciela, możemy rozpatrywać talent o charakterze autorytatywnym i talent

o charakterze „erosa pedagogicznego”. Stanowisko autorytatywne jest historycznie wcześniejsze, jest wyrazem pedagogiki urabiania, natomiast stanowisko „erosa pedagogicznego” jest wyrazem pajdocentrycznej pedagogiki rozwoju „od wewnątrz”.

Przy stanowisku autorytatywnym akcentowany jest cel społeczny szkoły, dobrego przygotowania młodzieży do życia społecznego, wobec czego stawia się wysokie żądania w stosunku do nauczyciela. Na stanowisku „erosa pedagogicznego” podkreślane są opiekuńcze funkcje wychowania domowego, na plan pierwszy wysuwa się uczeń, on decyduje o treściach i formach wychowania — nauczyciel staje się tylko „nianką psychologiczną”. W tych warunkach często wychowuje się indywidualistycznych, miękkich, niezdiscyplinowanych „anarchistów”.

Wnioski końcowe stwierdzają, że, zgodnie z wynikami analizy psychologicznej talentu, w rzeczywistości istnieją najróżnorodniejsze zespoły uzdolnień pedagogicznych, które mogą być bardzo pożyteczne w pracy szkolnej. Dlatego mówiąc o praktycznym rozwiązaniu problemu talentu pedagogicznego należy zgodnie z Makarenką uznać, że utworzenie „kolektywów nauczycielskich” z nauczycieli o różnorodnych uzdolnieniach zapewni uczniom pełnię wszechstronnego oddziaływania wychowawczego i będzie sensownym rozwiązaniem problemu talentu pedagogicznego.

Posiedzenie naukowe dnia 16 VI 1953 r.

Członek Wydziału Izidora Dąmbaska przedstawia pracę własną: *Ze studiów nad sceptycyzmem francuskim : Pascal.*¹ (*Contribution à l'étude du scepticisme français : Pascal*).

Sceptycyzm epistemologiczny jest ważnym czynnikiem rozwoju filozofii i nauki, zarówno dlatego, że krytyką swą odsłania słabe strony teorii i metod naukowych, jak i dlatego, że stojąc w sprzeczności z potrzebą umysłu ludzkiego do posiadania, a nie tylko do poszukiwania prawdy, staje się nieraz punktem wyjścia nowych systemów i stanowisk filozoficznych, usiłujących sceptycyzm przewyciężyć. Tę doniosłą rolę sceptycyzmu zauważyć można śledząc rozwój myśli filozoficznej francuskiej w XVI i XVII w. System filozoficzny Descartesa zrodził się z prób przewyciężenia sceptycyzmu nurtującego filozofię francuską pod wpływem Sancheza, Montaigne'a i Charrona. Sceptycyzm pyrrońców XVII w.: de La Mothe Le Vayera, Hueta i Bayle'a torował drogę filozofii wieku Oświecenia.

¹ Pozwalam sobie podziękować w tym miejscu Panu Profesorowi Henrykowi Elzenbergowi za przesłane mi uwagi krytyczne, z których skorzystałam przy opracowaniu komunikatu.

Sceptycyzm francuski XVI i XVII w. nie jest jednolitym jakimś kierunkiem. Wyrastał i rozwijał się na gruncie rozmaitych założeń i odnosił się do różnych dziedzin poznania. Rozpiętość między sceptycyzmem Sancheza a Pascala, Charrona a Bayle'a, Montaigne'a a Hueta jest ogromna. Wspólna jest im tylko metoda argumentowania i świadomość niepewności podstaw racjonalnego poznania. Wśród różnych odmian sceptycyzmu francuskiego, których przegląd podałam na innym miejscu², na plan pierwszy wybija się, zwłaszcza w XVII w., częściowy sceptycyzm gnozeologiczny, pojmowany przez swych przedstawicieli jako analiza krytyczna rozumu ludzkiego, wiodąca do wykazania zasadniczej niemożności przekonania się o prawdzie lub fałszu podstaw naszego racjonalnego poznania, w konsekwencji do wykazania zasadniczej tego poznania niepewności. Ten kierunek, wznawiający sceptycyzm mistyków francuskich z klasztoru św. Wiktora pod Paryżem w XII w. (Hugon i Ryszard od św. Wiktora), reprezentują m. in. Charron, Huet i Pascal. U dwóch pierwszych łączy się częściowy sceptycyzm z dogmatyzmem religijnym, opartym na woluntarystycznej koncepcji wiary; u Pascala z nową koncepcją intuicjonistycznego poznania.

Czy jednak Pascal był sceptykiem? Na to pytanie padały nieraz niezgodne odpowiedzi. Odpowiedź zależy tu oczywiście w znacznej mierze od znaczenia, w jakim się używa słowa „sceptycyzm”. Jeśli przez „sceptycyzm” rozumie się sceptycyzm teoretyczny totalny, tj. pogląd, iż nie mamy zadowalającej metody rozstrzygnięcia o prawdzie i fałszu *z a d n y c h* sądów dotyczących rzeczywistości transcendentnej (tj. sądów dotyczących wszystkiego, co istnieje poza treścią immanentną naszej świadomości), to Pascal w tym sensie sceptykiem nie był. Jeśli się przez sceptycyzm rozumie tylko radykalny sceptycyzm normatywny, tj. regułę postępowania, w myśl której, wobec braku wspomnianej metody, należy stale zawieszać swój sąd, to i takiego sceptycyzmu Pascal nie głosił. Natomiast wyznawał i głosił częściowy sceptycyzm teoretyczny, podkreślając niedostateczność stosowanych w poznaniu racjonalnym kryteriów prawdy a w związku z tym niepewność i niesprawdzalność sądów w ten sposób uzasadnianych. Była mu też właściwa psychologiczna postawa sceptyków, wprawdzie nie ta zawieszająca stale sąd, ale nie mniej charakterystyczna, pełna wątpienia, krytyki i stałego poszukiwania prawdy, postawa zetetyczna — jak ją określał Sextus Empiryk. Dlatego, zajmując się francuskim sceptycyzmem, Pascala pominąć nie można. Jest zbyt ważnym ogniwem w rozwoju tego kierunku.

Podobnie jak Montaigne'a i Charrona interesuje Pascala natura umy-

² Dąmbska I., *Meditationes Descartes'a na tle sceptycyzmu francuskiego XVIII w.*, Kwart. Filoz., t. XIX, 1950, zesz. 1—2.

słu ludzkiego, ale nie rozpatrywana sama w sobie. Niepokoi go człowiek zagubiony w kosmosie w obliczu czasu, wieczności, śmierci i Boga, „zawieszony między dwiema otchłaniami: nieskończonością i nicością”, „niezdolny i do wiedzy pewnej i do zupełnej niewiedzy”, „przeczuwający obraz prawdy, a posiadający jeno kłamstwa”³.

Jednym ze źródeł rozterki człowieka jest to, że będąc stworzony do poznania prawdy, prawdy tej szuka, ale gdy ma ją uchwycić, nie znajduje sposobu rozstrzygnięcia, czy ją posiadał. Brak mu do tego bowiem należycie uzasadnionego racjonalnego kryterium prawdy.

Stając w zakresie poznania wobec całego splotu antynomii rozum ludzki metodami dyskursywnymi nie może dojść do ich rozwiązania. Dowodzenie, którego najpiękniejszą postacią jest wedle Pascala rozumowanie matematyczne, o wiele doskonalsze od tradycyjnych form sylogizmu, oprzeć się musi ostatecznie na niesprawdzalnych założeniach. Nie można w dowodach cofać się w nieskończoność, a przyjęcie wspólnych, dla każdego jednakowo oczywistych, założeń nie wytrzymuje krytyki⁴. Wszak nie wiemy nawet, czy inni w tych samych okolicznościach tych samych, co my, używają słów, zgodne z naszymi przeżywają pojęcia i sądy⁵. Dowodzenie nasze zresztą często jest pozorne. Chcąc bowiem dowieść „przykładów, za pomocą których dowodzi się innych rzeczy, wzięłoby się znowu te inne rzeczy, aby służyły za przykłady”⁶.

Niemożność rozstrzygnięcia o prawdzie i fałszu założeń wiedzy o rzeczywistości transcendentnej wynika — zdaniem Pascala — z miejsca człowieka w świecie. Człowiek, będąc częścią nieskończonego wszechświata, nie może ogarnąć całości, której jest elementem. A jeśli nie ogarnia całości, to i części, a więc siebie znać nie może, gdyż wszystkie rzeczy związane są z innymi stosunkami zależności i mogą być zrozumiane, i poznane tylko na podstawie poznania całości; ta zaś jako nieskończona poznana być nie może. Oprócz tej zasadniczej ontologicznej przeszkody w poznaniu, wynikającej z miejsca człowieka we wszechświecie, istnieją i liczne inne.

Jedną z nich stwarza dwoistość naszej natury: duchowej i cielesnej zarazem, dwoistość ta bowiem nie pozwala nam „poznać do gruntu rzeczy prostych cielesnych czy duchowych... Zamiast odbierać czyste pojęcie tych rzeczy... nasycamy naszą złożoną istotą wszystkie rzeczy proste, które rozważamy”⁷. Inne przeszkody w poznaniu płyną z właściwości przyrodzonych i nabytych naszego umysłu. Tu powtarza Pascal za

³ Pascal B., *Myśli*, przełożył T. Zelenki-Boy, Warszawa 1952, II 72; VII, 434.

⁴ *Ibid.*, VII, 432.

⁵ *Ibid.*, VI, 392.

⁶ *Ibid.*, I, 46.

⁷ *Ibid.*, II, 72.

Montaigne'em znane już na ogół i starożytnym argumenty sceptyczne. A więc przede wszystkim dwie zasadnicze podstawy naszego poznania: rozum i zmysły, „poza tym, że każdej z nich brak szczerości, oszukują się wzajem. Zmysły oszukują rozum przez fałszywe pozory i same padają znowuż ofiarą tegoż oszukaństwa”⁸. Wyobraźnia, napełniająca duszę ludzką niepokojem, strachem i pożądaniem, wyolbrzymiająca dočasność a pomniejszająca wieczność, miłość własna, która sprawia, że człowiek lęka się prawdy sobie niemiłej i staje się „jeno maską, jeno kłamstwem i obłudą”, skłonność do naśladownictwa i przyzwyczajenie, dzięki którym nawyki przejęte od drugich bierzemy za „naturalne zasady” — oto „siły zwodnicze” naszego umysłu, zakłócające możliwość trafnego odróżnienia prawdy od fałszu⁹.

A jeśli zważymy, że brak nam dostatecznego kryterium odróżnienia jawy od snów i że „życie jest snem nieco mniej niestałym”¹⁰, nic dziwnego, że nauka i filozofia, stworzone przez rozum ludzki narażony na te i tyle innych źródeł błędów, dalekie są od pewności i nie dają na najistotniejsze pytania zgodnych i należyte uzasadnionych odpowiedzi.

Oto droga wiodąca Pascala do teoretycznego częściowego sceptycyzmu, tj. sceptycyzmu wykazującego bezpodstawność uznawania sądów pewnego typu o rzeczywistości transcendentnej. Ten sceptycyzm Pascal usiłuje przewyciężyć na drodze modyfikacji pojęcia poznania. Argumenty sceptyczne są — zdaniem jego — nieprzewyciężone, jeśli idzie o poznanie racjonalne, tj. o poznanie oparte na doświadczeniu i na rozumie. Temu, przez sceptycyzm zakładanemu pojęciu poznania, które jest niesprawdzalne i zawodne, przeciwstawia jednak Pascal poznanie inne: intuicyjne i instynktowne, podyktowane przez nieznaną rozumowi „rację serca”. Dzięki niemu „znamy pierwsze zasady i na próżno rozumowanie, które nie ma w tym udziału, sili się je zwalczać”¹¹. Ale to wyjście z trudności jest co najwyżej przewyciężeniem sceptycyzmu normatywnego, tj. stanowiska zalecającego powstrzymywanie się od wydawania sądów. Nie jest jednak drogą obalenia sceptycyzmu teoretycznego. Nie wykazuje bowiem niesłuszności jego argumentów. Jest raczej próbą ominięcia go przez modyfikację samego pojęcia poznania i usunięcia w ten sposób dylematu zasadniczego, który napełnia Pascala rozterką i skłania do sceptycyzmu psychologicznego: „Cierpimy na niemoc dowiedzenia się czegoś, niezwalczoną dla całego dogmatyzmu. Mamy poczucie prawdy niezwalczone dla całego pyrrhonizmu”¹². „Pożądamy

⁹ Ibid., I, 82—92, 100—195.

⁸ Ibid., II, 83.

¹⁰ Ibid., VI, 386; VII, 434.

¹¹ Ibid., IV, 282.

¹² Ibid., VI, 395.

prawdy a znajdujemy w sobie jedynie niepewność. Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć. Jesteśmy niezdolni nie pragnąć prawdy i szczęścia, a nie jesteśmy zdolni ani do pewności, ani do szczęścia" ¹³. Ta tragiczna rozterka ma — zdaniem Pascala — swój metafizyczny sens. Wyjaśnić go potrafi Pascal-mystyk, nie Pascal-sceptyk, którego w pracy o sceptycyzmie francuskim należało pokazać.

Członek Wydziału I z y d o r a D ą m b s k a przedstawia pracę własną: *O dwoistości w aspekcie bytu i poznania i o tendencjach do przewyżczenia tej dwoistości jako podstawie kierunków i stanowisk filozoficznych. (Sur la dualité dans l'aspect de l'Être et de la connaissance et sur la tendance à surmonter cette dualité comme fondements des courants et des attitudes philosophiques).*

Posiedzenie naukowe dnia 16 VI 1953 r.

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę własną: *Intermedia i dialogi z końca XVII w. (Les intermèdes polonais de la fin du XVIIe s.)*

Niesygnowany rękopis *Poetica, Rhetorica et collecta varia*, użyty autorowi niniejszej pracy w r. 1941 przez K. Badeckiego dla dokonania odpisu około 25 intermediów i dialogów z końca XVII w, był pochodzenia jezuickiego i stanowił w r. 1696 własność Marcina Ignacego Wielińskiego, kanonika i kustorza lwowskiego, profesora Akademii Zamojskiej. Znalazły się tu na kartach 1—369: poetyka magistra Piotrowskiego z r. 1689: *Phoebus in Roxolania zodiaci Leone praelucens*, retoryka jezuita Jana Wolskiego z tegoż roku: *Sienjavianae Cinthiae in Tusculano coelo plenilunium*; rzecz dana na scenie kolegium lwowskiego w r. 1690 dla upamiętnienia zwycięstwa chocimskiego: *Vitrix Polonia*, rzecz wystawiona na tejże scenie w r. 1691 pt: *Luxus Mortis ambulans in quodam adulescente Polono*, dramat o upadku Troi mimo łacińskiego tytułu pisany po polsku *Descriptio Troianorum varii successus*, zbiory listów potrzebne do epistolograficznego wykładu, gramatyka łacińska, zbiory przysłów łacińskich i polskich oraz inne materiały niezbędne nauczycielowi retoryki i poetyki. W końcowej części rękopisu, wśród owych *collecta varia* spisane zostały na kartach 370—425 dawane na scenie lwowskiej dialogi i intermedia, których dokładne zestawienie staje się usprawiedliwione potrzebą pełnego ich zinwentaryzowania. Oto one w kolejnym następie.

1. K. 370—371 w. 52 *Floraszek chłop.*

Pocz. Pomaga Bóg, panowie, cóż tu u was słychać

Kon. Schować ci go do grobu, ale brzuchowego.

¹³ Ibid., VII, 437.

2. K. 371—372 w. 52 *Służały i chłop*
 Pocz. Ej, mam wszystkiego dosyć, by mi zdrowia stało
 Kon. Ażeby mi go myszy nie zjadły, zachowam
3. K. 372—373 w. 53 *Officier*
 Pocz. Doboszu, uderz w bęben, niechaj to każdego
 Kon. Pójdę ich zaraz szukać. Doboszu, bieź za mną!
4. K. 373—376 w. 127 *Dworzanie i Bakchus*
 Pocz. Rozmaicie uciechy ludzie nabywają
 Kon. Po staremu tych tanów, biesiad zażywają.
5. K. 376—378 w. 112 *Salve Rex*
 Pocz. Witam cię, Panie z krajów Olimpu górnego
 Kon. I przy strasznym od czartów przybędzie wołaniu.
6. K. 379—382 w. 211 *Dialogus pro nativitate Christi.*
 Pocz. Gdy od wieku rodzony bóg się na świat rodzi
 Kon. Czego ci nie dostało, potym opatrzymy.
7. K. 382—383 w. 70 *Chłop z synem i służały.*
 Pocz. Dobry wieczór panowie, jak się tu miewacie.
 Kon. Wleź na piec, to prześpij się, nie służąc nikomu.
8. K. 383—384 w. 52 *Daemones*
 Pocz. Biada, co się nowego tu na świecie stało
 Kon. Powiedzie się i mądra z Herodem nauka
9. K. 384—386 w. 152 *Chłop, Kapitan, Dragon, Dobosz.*
 Pocz. Dobry wieczór waszeciom, panowie Polaki
 Kon. Tam go będziesz lustrować, tego psina.
10. K. 386—837 v. w. 96 *Peregrinus.*
 Pocz. Pomaga bóg waszeciom! Ja pielgrzym ubogi
 Kon. Dobrodziejaszkwie moi, niech kończę szczęśliwie.
11. K. 387v.—388v. w. 61 *Ojciec, Syn i Inspektor.*
 Pocz. Pódź jeno, pódź, Wojtala, nie sromaj się synu,
 Kon. Zostańże tu, Wojtku, oblap za nogi pana.
12. K. 388v.—391 w. 166 *Dialogus pro nativitate Christi.*
 Pocz. Przechacni auditores tu dziś zgromadzeni
 Kon. Tam Cię będziem wyznawali i na wieki wychwalali.
13. K. 391—394 w. 208 *Dialogus pro feria sexta magna.*
 Pocz. Dawca wolności przed oczy się stawia
 Kon. Więc kogo ruszy ochota już do tych więzów gotowych.
14. K. 395—399 w. 166 *Żołnierz i panowie.*
 Pocz. Zgadnicież, co wam powiem? Wiem, że nie zgadniciecie,
 Kon. Szkoda się z nim w rzecz wdawać, szkoda i zasiadać.
15. K. 399—400 w. 68 *Polak, Niemiec, Rusin, Cygan o syr się powadzą.*
 Pocz. Daj go katu, toć bieda nam w drogę idącym.
 Kon. A jeszcze szę dwa razy szytką szosz namagał.

16. K. 400v.—402 w. 82 *Żydzi trzy buntują się przeciw studentów.*
Pocz. Ne dafnymi czasami trafil sze Messiasz
Kon. Póki nas tu mizernych żydkof ne nadybią.
17. K. 402—403v. w. 54 *Służały szabli szuka.*
Pocz. Jakie moje nieszczęście, szabla mi zginęła
Kon. Poczekajże złodzieju, wnet ja cię osiędę.
18. K. 403v.—406v. w. 122 *Chłopcy żołnierscy dwaj.*
Pocz. Co myślisz, braciszku, co czynić będziemy
Kon. I tam na miód się wszyscy po kwarcie złożymy.
19. K. 406v.—408v. w. 94 *Służały.*
Pocz. Przyjechałem do Lwowa, rzeczy nie sprawuję
Kon. Zapłatę też onemu w gospodzie weźmiecie
20. K. 408v.—414 w. 250 *Pijanice dwaj z Melankolikiem.*
Pocz. Nie trzeba nam być smutnego serca wszem dnia dzisiejszego
Koń Ja cię za nogi powlekę, potym od ciebie uciekę.
21. K. 414—418 w. 196 *Młodzik z Czeladzią.*
Pocz. Hola, chłopcy, hej, hola, mnie wierna czeladzi
Kon. A pilnie uważa wszystkie nasze sprawy.
22. K. 418—420 w. 80 *Diabeł z Tatarzynem i Śmiercią.*
Pocz. Jak to się dziwne rzeczy dzieją na tym świecie.
Kon. Pracować koło niego, co umiem i mogę.
23. K. 422v.—423 w. 40 *Mazur, Rusin, Tatarzyn.*
Pocz. Chwalono mi tu w Rusi, lecz bacze po mału
Kon. Hody pohanski synu do Kryma.
24. K. 424—425 w. 60 *Służały z Woźnym.*
Pocz. Owoż ja też, panowie, czegoż mi życzyście
Kon. Choćbym mojej gębie nie miał trzy dni dać chleba.

Przed dokonaniem edycji wymienionych intermediów i dialogów podane tu zostaną ogólne uwagi o nich.

1. Intermedium *Floraszek chłop*. Rzecz ledwie naszkicowana, bez ostatecznego wykończenia. Wyśmiana tu i pokazana przebiegłość chłopca, któremu nie udaje się fortel schowania przed ciurami wieprza i wyłgania się, że to trup żony. Ciurowie wykrywają łgarstwo, zabierają wieprza.

2. Intermedium *Służały i chłop*. Wyśmiane bez większego talentu tchórzostwo i naiwność chłopca, który kupuje kawałek drewna zamiast szabli, wzywa wszystkich do walki, a gdy się zjawiają żołnierze, tchórzliwie spostrzega, że dał się oszukać przy kupnie szabli.

3. Intermedium *Officier* zabawne, realistycznie kreślące społeczną sytuację chłopów, którzy w werbunku szukają ratunku,

Bo nas mało nie pojadł ten pański frasunek,
 Jenó se każe robić, ani podziękuje,
 Jenóć gąsiorem grozi, jeszcze wykrzykuje.

Ale i tu antyludowa postawa autora intermedium, dowodzi on bowiem nieprzydatności chłopów do wojska.

4. Intermedium mięsopostne *Dworzanin i Bakchus* dane, jak widać z prologu, na teatrzyk szkolny wobec „mości panów“ i „mości pań“ w czasie wesołości i zabaw, kiedy:

Jedni tańców, śpiewania, skoków rozmaitych,
Drudzy potraw dostatnich, napojów obfitych,
Drudzy żartów wesołych z śmiechem zażywają,
Drudzy zaśię komedij wesołych żądają.

Intermedium przedstawia zabawę dworzan z Bakchusem na scenie i odwołanie go przez diabła. Rozstanie się z widzami jest zresztą nietragiczne, życzy on im radości, biesiad i tańców.

5. Inscenizacja wjazdu Chrystusa na oślicy w mury Jerozolimy, Chrystusa z berłem w rękę i koroną na głowie i witanie *Salve Rex*, znajdujące się w rękopisie bezpośrednio po poprzednim intermedium, dane było na scenie niewątpliwie jako dopełnienie do intermedium. Witano tu „Pana z krajów Olimpu górnego“, proszono go, by zechciał być królem i panem w Polsce, by wspomagał monarchę w ostatecznym zwalczeniu Turków i sprowadzeniu wiecznego pokoju.

6. Bożonarodzeniowy dialog *Pro nativitate Christi* zaczyna się od przepięknej piosenki pasterzy:

Ej kozy moje przez płot skaczą,
Dzieci moje chleba płaczą,
Bogdaj owce nagle wyzdychały,
Żeby dzieci chleba nie płakały.

Autor dialogu, jak widać z treściowej zawartości, do sceny z życia pasterzy dołączył scenę szopkową pasterzy u złoźbka Jezusa. Życie to pojęto jako prostackie, z dowcipami na edukację chłopską, z jezuickimi kawałami na ten temat. Na dialog złożyły się następujące elementy treści:

- a) wstępna piosenka o kozach i dzieciach,
- b) wzajemne przygadywanie sobie pasterzy,
- c) nadejście jednego z nich z wiadomością o porwaniu barana przez wilka,
- d) pokpiwania i śmieszki z zatrwożonego pasterza,
- e) zabawa przy gorzałce i kartach,
- f) uśnięcie, budzenie przez starego Kube, złęknionego jakimś niezwykłym śpiewem aniołów,
- g) naśmiewanie się z starego Kuby,
- h) przerażenie pasterzy przy powtórnym śpiewie aniołów,
- i) udanie się z darami do Betlejem.

7. W intermedium *Chłop z synem i Służały* znowu są naśmiewania się z chłopca, z chłopskiego syna, którego ojciec radby widział w wojsku. Przed *Służałym* odbywa się próba jego umiejętności, nabytych na służbie w karczmie, u kantora i na dworze — próba nieudana, stąd decyzja *Służałego*, by go oddać nie do wojska, a do cepów i paszenia kóz. Zrezygnowany ojciec nie chce, by syn komukolwiek służył i posyła go na przepiecek, by się wyspał.

8. Intermedium *Daemones* — to scena biadania szatanów na wiadomość o narodzeniu Chrystusa; czują oni koniec swego panowania, nie udają się im już zwodzenia kucharek, pijaków i karczmarek, sytuacja ich całkiem się już pogarsza. Postanawiają więc powiadomić Lucypera o „nowym szalbierzu“, by przestrzegł przed nim Heroda i z jego pomocą nie dopuścił go do panowania na ziemi.

9. Intermedium *Chłop, Kapitan, Dragon, Dobosz* jedno z najlepszych. Mamy tu scenę werbunku do wojska, tym razem po wybicciu piechoty pod Buczaczem. Werbunku na wsi dokonuje kapitan, Niemiec w wojsku polskim, potraktowany komicznie, z wyraźną niechęcią, być może dlatego, że tego rodzaju oficerowie, przeważnie protestanci, nie cieszyli się wziętością na scenie jezuickiej. Chłop natomiast wyjątkowo tu odważny, naciera i „siada“ na wojskowych śmiało i z góry, uważa, że na wieś przyszli po haracz i kokosze. Pokpiwa sobie z kapitana tak, że ten nie może się z nim dogadać, więc mu w tym pomagać musi Dragon. Chłop z głupia frant, każe sobie tłumaczyć różne szczegóły broni i musztry, ostatecznie nie daje się zwerbować do wojska.

10. Intermedium *Peregrinus* zupełnie jest różne od innych. Na scenie pojawia się ubogi pielgrzym, łgarz, co wyłudza grosze od widzów opowiadaniem niestworzonych rzeczy, niby widzianych na świecie, więc o gadających drzewach, o rybach smażonych, a pływających w rzekach, o latających złotych gołębiach, o myśliwych trafiających z działa w lecącego komara, o osobliwych relikwiach przywiezionych z Rzymu itp.

11. Intermedium *Ojciec, Syn i Inspektor* przypomina intermedium *Chłop z synem i Służały*. Chłop pragnie zmiany życia swego syna, chce by został on księdzem lub choćby kantorem i wyszedł wreszcie z biedy chłopskiej. Syn przyjmuje to do wiadomości z wielkim oporem, lęka się opinii gminu i woli robić w domu cepami lub siekierą. Następuje umowa z inspektorem co do honorarium i wezwanie syna do podziękowania nauczycielowi. Dochowany gdzieindziej pełniejszy tekst tego intermedium obejmuje jeszcze próbę umiejętności owego syna chłopskiego przed inspektorem.

12. Dialog *Pro nativitate Christi* zawiera te same elementy treści, co poprzedni dialog bożonarodzeniowy. Drwale i pasterze spod Białej Góry zatrudnieni u jakiegoś gazdy zabawiają się pogawędką i kartami,

popijają gorzałkę. Nie trwożą się nic wiadomością Staszka o wilku w pobliżu. I tu mamy usnięcie pasterzy, anielskie śpiewy, budzenie śpiących, ich przerażenie na widok anioła, wezwanie do złożenia pokłonu Jezusowi, pośpieszenie z darami. Nie ma tu prostactwa w ich życiu jak w poprzednim dialogu, gra w karty odbywa się głośno i jest urozmaicona, przy składaniu darów są satyryczne docinki na temat dziewcząt.

13. Wielkosobotni moralitet *Dialogus pro feria sexta magna* daje w mistycznym ujęciu walkę Duszy ze Światem. Dusza pragnie dostać skrzydeł, ulecieć w wieczne otchłanie, dostrzega zastawione na siebie złote sieci. Kuszenia Świata przejrzała Miłość i czuwa nad Duszą. Świat się zdumiewa odwracaniem się od niego Duszy, bo mu do nóg padają nawet królowie, wzywa więc z piekieł nieprawości, otwiera groby, z których wypada Śmierć. Dusza dostaje się w sidła Świata, ale Miłość ją ogarnia i wyzwala. Mistyczne tu, jak widać, ujęcie tematu, jedyne tego rodzaju w całym zbiorze.

14. Intermedium o żołnierzu-samochwale *Żołnierz i panowie* należy bez wątpienia do najlepszych w tym rękopisie. Rzecz osnuta wokół maksymy: Nie masz konia, pieszo chodź, nie równaj się z pany. Samochwałę-żołnierza za wdzieranie się w szeregi szlachty ukarali panowie, sfingowawszy jakieś jego wykroczenie i odbyli fikcyjny sąd nad nim, skazując go na karę śmierci. Gdy biedaczysko najadł się strachu i oświadczył, że nigdy konno nie jeździł ani nie był żołnierzem, darowali mu życie. Akcja tego intermedium niezmiernie żywa, rzecz sama naprawdę dowcipna, z talentem pisana, wyszła niewątpliwie spod pióra autora zaprawionego w kreśleniu takich niewielkich, zabawnych scenek.

15. Intermedium *Polak, Niemiec, Rusin, Cygan o syr się powadzą*, osnute wokół trudności sposobu rozdzielenia kawałka sera (rozgryzienie zębami, rozbicie siekierą lub szpadą, rozłupanie dębowym kijem), operuje ponadto komizmem językowym, wszystkie bowiem postacie intermedium mówią zepsutą po swojemu polszczyzną, Rusin z ukraińska, Niemiec wyrazami o twardej głosowni i błędnej gramatyce, Cygan z dodawaniem jakiegoś: furdała, furdi, garyszka. Skrupiło się wszystko na Cyganie, którego wszyscy okładają kijami.

16. W intermedium *Żydzi trzy buntują się przeciw studentów*, poza komizmem językowym autor posługuje się komizmem sytuacyjnym: słuzały, ucząc trzech Żydów rycerskiej sztuki, uderza ich płazem po łbie, na co podnoszą krzyk wielki, bo go drogo opłacili i ratują się ucieczką przed nadejściem studentów. Intermedium wyśmiewa tchórzliwość i nierycerskość Żydów, ma szerzyć antysemityzm ze sceny jezuickiej. Charakterystyczne jest, że poza sceną jezuicką teatr popularny tego rodzaju tendencji nie przejawiał.

17. Intermedium *Słuzały szabli szuka* jest wymierzone przeciw han-

dłowi na tandecie kradzionymi rzeczami. Na scenie zjawia się Służały, na oczach widzów odbywa się handel skradzioną szablą, ostatecznie Służały dochodzi do własnej szabli, a kupiec-złodziej dostaje kijem i staje przed sądem.

18. Intermedium mięsopostne *Chłopcy żołnierscy dwaj* rozwlekłe, mało dramatyczne, wykazuje zły wpływ panów na chłopców w wojsku: utworzyli sobie dobraną kompanię, jednego z frantów obrali marszałkiem, przymuszają drugich do wkupywania się w kompanię pijacką, biorą się do bitki, spać idą do karczmy.

19. Intermedium *Służały*, o żywej akcji, z wyraźnym potępieniem pijaństwa, to znowu jedno z najlepszych, z talentem napisanych. Wskazane tu są metodycznie wszystkie szkody płynące z pijaństwa. Autor zostawia Służałego na jednym z przedmieść Lwowa, każe mu hulać, pić i zabawiać się u przyjaciela, wśród tej hulanki zagubić pieniądze. Nie wdzięczny Służały oczernia go o kradzież, idzie na tandetę zastawić rząd konia, doprowadza do transakcji, gdy wtem natrafia na przyjaciela, co przyszedł bronić dobrego swego imienia, i dostaje od niego solidne lanie. Lichwiarz-tandetnik na widok tej walki uciekł z rzędem, a pokiereszowanego żołnierza poniosła czeladź do cyrulika.

20. Fatalne skutki pijaństwa pokazane są też w intermedium *Pijanice dwaj z Melankolikiem*. Oddane tu zostały dobrze pijackie nastroje i leczenie się Melankolika nie u doktorów, którzy mu nic nie pomogli, ale u pijaków. Ci go ogołocili z wszystkiego, zabrali czapkę, buty, wyjęli pieniądze, na głowę konew założyli, a służba nic swego pana nie załując powlokła go za nogi do domu.

21. Intermedium mięsopostne *Młodzik z czeladzią* zastanawia pomostowaniem młodzika na ówczesną pedagogikę. Znalazły się tu słowa krytyki na nieobyczajne życie klechów:

Nie słuchajmy tych klechów, co na nas wołają
Na kazaniach, sami się pannom zalecają,
Nie każą nam swawole i chodzić po nocy,
A oni sami chodzą, co władzy i mocy
Mają. Tego nie wiedzą, że człowiek mizerny
Młodości swej podejmie trud z lichem niezmierny.

Czyżby te wytknięcia wyszły od jezuitę i jezuickiego autorstwa miało być intermedium? Nie wydaje się to nieprawdopodobne. Rozbawionego młodzika, co szukał uciech światowych, „smacznych papinek”, spotkała kara: opętały go diabły i przyszła śmierć po niego, wzywając widzów do kajania się za grzechy i zabiegania o zbawienie. Po niewczasie chciał się młodzik poprawić. Pozwolono mu narzekać na twardą jezuicką dyscyplinę, na wyrzucenie ze szkoły, ale sens ideologiczny

tego wszystkiego z kontekstu wypływa jasny, że właśnie ta twarda jezuicka dyscyplina ma być wychowawcza i pożądana. Przytoczone wiersze krytyki nieobyczajnego życia klechów nie odnoszą się do jezuitów. Skądinąd wiadomo, jak ci się krytycznie odnosili do świeckiego duchowieństwa. Przytoczone miejsce nie musi więc przemawiać przeciw jezuickiemu autorstwu intermedium.

22. W intermedium *Diabeł z Tatarzynem i Śmiercią*, poza komizmem sytuacyjnym, poza sceną łowienia dusz w sidła przez diabła wśród wykrzykiwań i płasów, spotykamy się także i z komizmem językowym, wprowadza się tu bowiem niby z tatarska mówiącego Tatarzyna. Darcie go drapaczką, uderzanie kosą, wleczenie za sobą wśród okrzyków hałaj! hałaj! było tym tanim sposobem rozbawiania widowni, które stale towarzyszyło występowaniu diabłów czy Tatarów.

23. Naśmiewanie się Rusinów z Mazurów znalazło wyraz w intermedium *Mazur, Rusin, Tatarzyn*. Mazur — szlachciura gra bohatera, zdaje się nie rozumieć, co to strach na Rusi przed Tatarami, nie ucieka więc przed nimi, choć mu to doradzano, wdaje się z Tatarzynem w dyskursy, ale Tatarzy go opadają, szarpią, wiążą, wleką ze sobą na Krym.

24. Ostatnie intermedium *Służały z Woźnym* zawiera biadania Służałego, bo go panowie odjechali, zostawiwszy w błocie z kobyłą. Służały opowiada w jak niezwykle sposób wydobył się z błota i czyni poszukiwanie zagubionej kobyły.

Komedia rybałtowska K. Ba d e c k i e g o w szczegółowej analizie nie przedstawia się jako jednolity zespół sztuk, są w niej bowiem pozycje ze sceny mieszczańskiej i popularnej. Zestawiony tu zbiór intermediów i dialogów zdaje się natomiast być jednolity, pochodzi z samego końca XVII w., z lwowskiego repertuaru jezuickiego. Stwierdzamy w nim silne przenikanie elementów ludowych, choć sama tendencja tych sztuk jest antyludowa.

Posiedzenie naukowe dnia 13 X 1953 r.

Członek Wydziału Stefan Srebrny przedstawia pracę Leona Witkowskiego: *Poeci nowołacińscy Torunia. (Poètes néolatins de Toruń)*.

Autor zajmuje się badaniem twórczości toruńskich poetów nowołacińskich od epoki Odrodzenia aż do Oświecenia, doceniając ich znaczenie dla dziejów kultury pomorskiej oraz wkład w kulturę ogólnopolską. W zasadzie jest to *poesis docta*, poezja uczona, uprawiana oczywiście przez nauczycieli humanistów we wszystkich znaczniejszych ośrodkach naukowych na Pomorzu, a więc w Gdańsku, Toruniu, Elblą-

gu, Chełmnie i innych miastach. Toruń i Gdańsk na tym polu szczególnie się wyróżniały. Nie brakło im nigdy znakomitych nauczycieli, przybyszów nieraz z stron dalekich, ze Śląska, Moraw, Węgier, Niemiec. Pewniejsze schronienie przed prześladowaniami religijnymi sprawiło, że zwłaszcza w XVII w. znalazło się tu wielu uczonych, którzy przyczynili się do ożywiania nauk, do badania dziejów Polski, jej kultury, szkolnictwa, języka. Pisywali oni też wiersze łacińskie — i ta ich twórczość na terenie Torunia stanowi przedmiot pracy autora.

Trzeba od razu stwierdzić, że poetów tych było stosunkowo wielu. Jeden z pierwszych na terenie Torunia to Ulryk Schober (ok. 1559—1598) Ślązak, konrektor gimnazjum toruńskiego od r. 1584, pisarz płodny, autor szeregu wierszy okolicznościowych i dydaktycznych, zebranych w zbiorach *Symbola*, *Insignia*, *Charisteria* i in. Autor zajął się głównie analizą ich form, miar wierszowych, języka, zależnością pisarza od pisarzy antycznych. Twórczość Schobera w zestawieniu z wszystkimi innymi poetami nowołacińskimi Torunia wydaje się bodaj najciekawsza i jest niewątpliwie najwartościowsza. Po nim idą współczesni Schoberowi i następcy tacy, jak: Jan Rybiński z końca wieku XVI, Jan Turnowski (1567—1629), Konrad Thamnitius (1626—1656), Henryk Reichel (na przełomie XVII i XVIII w.), dalej Jan Rezik zmarły w r. 1711 i Jakub Zabler (1670—1753) — wszyscy poeci okolicznościowi, autorowie wierszy mniej lub więcej udałych, do których sięgnie jeszcze zawsze badacz kultury po różne szczegóły o ludziach i sprawach, o których piszą.

Prócz nich istnieją jeszcze poeci dalszego kręgu, najliczniejsi, autorowie wierszy całkiem szablonowych, nieraz i gładkich, w treści często banalnych, wierszoroby czy grafomani. Do nich należą: Jakub Fr. Baumgart, Marcin Bertleffius, Jonas Bogmukowski, Marcin Böhm, Gotfryd Cholewiusz, Jan Dzierzmo, Henryk Dzikowski, Michał Falcus, Jerzy Hrabec, M. Piotr Jaenichen, Waclaw Johannides, Antoni Chryzanty Łapczyński, Ephraim Oloff, Paulus Pater, Ephraim Praetorius, Krzysztof Radzki, Michał Bogusław Ruttich, Jan Sartorius, Jan Schroeder, Gotfryd Weis i in. Jak wynika z zebranych o nich biograficznych wiadomości, są to wszystko ludzie związani z gimnazjum toruńskim czy toruńskimi kościołami, nauczyciele i kaznodzieje, czasem i uczeni, przełotnie lub dłużej z miastem związani, ludzie skądinąd nieraz i znani, jak np. Oloff czy Praetorius, ale od strony literackiej twórczości nie badani. Tych pomniejszych poetów czy grafomanów autor bliżej nie rozpatruje, ogranicza się do zestawienia ich katalogu.

Poza Schoberem na wyróżniającą uwagę zasłużyło tylko 6 pisarzy. Jan Rybiński — to profesor toruński (1592), sekretarz miejski, potem szynkarz w Toruniu; pisał po polsku i łacinie; jego *Hodoeporicon* (1592) nie odszukano; są natomiast w Gdańsku okolicznościowe liryki i wier-

sze z lat 1585—1591 na przyjazdy członków królewskiej rodziny, na cześć rajcy gdańskiego Jana Linde, prepozyta z Brodnicy Mikołaja Glicznera i in. Z r. 1590 pochodzi *Paidotribia*, gdzie poeta wierszem omówił obowiązki uczniów wobec nauczycieli. Inny poeta, Jan Turnowski, pleban toruński, współtłumacz Biblii Gdańskiej (1632), od 1610 r. profesor toruński, wydawał swe *Centuriae carminum*. zachowane częściowo w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wrocławiu (s. 8v $\frac{564}{3}$), same wiersze okolicznościowe na cześć protektorów różnowierczych, wyjątkowo wiersze refleksyjne o charakterze bezosobistym. Konrad Thamnitiusz, młodo zmarły toruńczyk (r. 1656) był autorem drobnych wierszy, m. in. pochwały Torunia — *Civitas Torunium* i wierszy okolicznościowych na śluby i zgony ludzi znacześniejszych w Toruniu: Jakuba Mochingera, Fr. Schillinga, Szymona Schulza i in. Henryk Reichel, postać zupełnie niemal nieznaną, to autor dwóch eklog religijnych, *Ecloga Passionalis* i *Ecloga Pentecostalis*, nadto *Rytmów ewangelicznych* z r. 1714, gdzie ujął w wiersze ewangelie na dni świąteczne i niedzielne. Węgrem z pochodzenia był Jan Rezik, który po latach rektorstwa swego w Koszycach przeniósł się do Torunia w 1691 r. i był tu profesorem ponad lat dziesięć. Napisał wtedy około stu wierszy okolicznościowych, układał też teksty na scenę szkolną *De amore patriae* i *Petra Horeb*, które się dochowały w streszczeniach. Wreszcie Jakub Zabler, także Węgier z pochodzenia, który przed prześladowaniami religijnymi uszedł do Polski i schronienie znalazł w Toruniu. Jest tu w r. 1712, potem na stałe od r. 1718 aż do śmierci w r. 1753. Wywdzięczył się gościnnemu miastu wierszami o lekarzach toruńskich i duchownych protestanckich w Toruniu, wierszowaną historią gimnazjum toruńskiego, wreszcie licznymi wierszami okolicznościowymi na cześć ludzi związanych z Toruniem.

Posiedzenie naukowe dnia 24 XI 1853 r.

Członek Wydziału Zygmunt Czerny przedstawia pracę Marii Strzałkowej: *Saint-Amant, poète du baroque français. (Saint-Amant — poeta baroku francuskiego)*.

(Praca wydana w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO t. V zesz. 1.).

Posiedzenie naukowe dnia 24 XI 1953 r.

Człowiek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O metodzie opisu analitycznego (La méthode de la description analytique)*.

Metoda opisu analitycznego, zwana często wprost metodą analityczną, jest metodą opisu przedmiotów empirycznych, ale zarazem dostarcza twierdzeń ogólnych i apodyktycznych. Jej przeciwieństwem są metody eksperymentalne opisu, które, opierając się na dostatecznie obfitym materiale faktów, dążą do uchwycenia istniejących wśród nich podobieństw i różnic, a otrzymane rezultaty przedstawiają w postaci praw statystycznych lub indukcyjnych. Metoda opisu analitycznego operuje natomiast stosunkowo skromnym materiałem faktycznym jako podstawą dla swych uogólnień. Przeciwstawienie obu metod jest bardzo wyraźne w obrębie badań psychologicznych, gdzie metoda opisu analitycznego, uprawiana przez szkołę brentanowską, jest dziś prawie całkiem wyparta na rzecz metod eksperymentalnych. W fizyce metoda opisu analitycznego jest od czasów Galileusza metodą klasyczną, ale obok niej mają szerokie zastosowanie metody eksperymentalne opisu. Także nauki biologiczne i humanistyczne stosują opis analityczny dla określenia gatunków i typów, a wreszcie i logika przez opis analityczny systematyzuje metody badania naukowego. Twierdzenia matematyki starożytnej wywodzą się genetycznie z opisu analitycznego wielkości empirycznych; ten związek matematyki z poznaniem zmysłowym jest wyraźnie widoczny w poglądach Platona, a nawet jeszcze Kanta, na charakter twierdzeń matematycznych. Dopiero rozwój matematyki w XIX w. oderwał ją całkowicie od podstawy empirycznej i przekształcił w teorię sformalizowaną. Stało się to przez odwrócenie stosunku między treścią terminów pierwotnych a prawdziwością aksjomatów. Nie treść pojęć pierwotnych, ujęta w aksjomaty jako produkt opisu analitycznego, czyni je oczywiście prawdziwymi, lecz przeciwnie założenie prawdziwości aksjomatów określa znaczenie zawartych w nich terminów pierwotnych.

Opis analityczny, wychodząc od opisywanego przedmiotu, ujmuje go jako reprezentanta pewnego ogółu. Nie jest to jednak uogólnienie indukcyjne. Niekiedy widzi się tu akt swoistej intuicji. Akt uogólnienia występujący w opisie analitycznym jest niewątpliwie swoistym aktem poznawczym, mającym swą podstawę w analizie własności opisywanego przedmiotu i dokonywanym przez wybór spośród nich niektórych elementów. Wybór taki nie zawsze jest od razu trafny a uogólnienie właściwe; do poprawnego rezultatu dochodzi się metodą prób i błędów, czego liczne przykłady są znane w dziejach nauki. Apodyktyczność opisu analitycznego ma swe źródła w tym, iż opis taki jest zarazem definicją analityczną opisywanego przedmiotu w jego cechach gatunkowych lub typowych (choćby nawet nie miał postaci zdania o specyficznej dla definicji formie). Jest zatem zarazem analizą znaczeniową nazwy opisywanego przedmiotu. Ten charakter definicyjny opisu analitycznego

tłumaczy jego ogólność, zbliżającą go do apriorycznych twierdzeń matematyki, gdyż jest on ważny *ex definitione* dla wszystkich przypadków, które obejmuje i — jak każda definicja — wyklucza *à priori* przypadki odmienne, bądź też wyjaśnia odstępstwa dodatkowymi zastrzeżeniami.

Moment definicyjny w opisie analitycznym uwydatnia się bardziej lub mniej wyraźnie w zależności od rodzaju badań, występuje np. bardzo wyraźnie w fizyce lub w logice, mniej w psychologii lub prakseologii; w naukach, kładących nacisk na wysnuwanie konsekwencji z twierdzeń opisu analitycznego, muszą te twierdzenia być rozumiane tak jak definicje, tzn. bardziej precyzyjnie, aniżeli w naukach zadawalających się samym wyliczeniem cech opisywanych. Opis analityczny w swoim charakterze definicyjnym jest definicją realną, tj. wiąże się z rzeczywistością empiryczną, którą stara się odwzorować, i zawiera twierdzenie egzystencjalne, że istnieją przedmioty, o których mowa. Zarazem zaś wymaga aktu twórczego, gdyż badacz tworzy konstrukcję, którą przymierza do opisywanego egzemplarza, i którą musi kształtować i modyfikować tak długo, póki nie stanie się odpowiednia; konstrukcja będzie naukowo przydatna, jeżeli ujmie klasę przedmiotów wyodrębniającą się z punktu widzenia jakichkolwiek względów teoretycznych lub praktycznych.

Opis analityczny trzeba odróżnić od metody mającej na celu wskazywanie przedmiotów elementarnych, nie dających się opisać wskutek swojej prostoty. Przedmioty takie zna się intuicyjnie z własnego doświadczenia; wskazuje się na nie komuś innemu w tym celu, by odkrył je w swoim znowu doświadczeniu. Jedną z metod tego rodzaju jest metoda abstrakcji; gdy się ją stosuje, trzeba podać lub określić zbiór przedmiotów, które są związane pewnym stosunkiem z wskazywanym przedmiotem, aby dostarczyć punktu wyjścia dla abstrakcji, która ujmuje wspólny człon owego stosunku. Inna metoda wskazuje przedmiot przez określenie jego miejsca w uporządkowanym zbiorze, do którego przedmiot ten należy. Wszystkie tego rodzaju metody różnią się od poprzednio scharakteryzowanego opisu analitycznego tym, że nie są analizą przedmiotu, którego dotyczą, nie opisują go, lecz wskazują; ale wskazanie to dzieje się przez analizę zbiorów, w obrębie których dokonujemy abstrakcji lub oznaczamy miejsce przedmiotu. Można przeto tutaj także mówić o opisie analitycznym w rozszerzonym znaczeniu.

Należy nadto odróżnić od opisu analitycznego, o jakim dotychczas mówimy, analizę przedmiotów indywidualnych w naukach historycznych i filologicznych. Analizy tego rodzaju są opisem, który prowadzi do ustalenia stanu faktycznego w jednym danym przypadku, nie zaś do twierdzeń ogólnych i apodyktycznych, i w którym stosuje się do

poszczególnych przykładów wyniki uprzednio dokonanego opisu analitycznego rodzajów i gatunków.

Opis analityczny pełni rolę podstawową w każdej dziedzinie badań, która operuje materiałem empirycznym. Jest on potrzebny dla dwóch celów: dla określenia podstawowych terminów i dla uporządkowania przez klasyfikację lub uszeregowanie przedmiotów badanego zakresu. Poczynając od tej wspólnej podstawy rozchodzą się badania empiryczne w różnych kierunkach zależnie od tego, jakimi innymi jeszcze metodami posługują się dla otrzymania swoich twierdzeń. Są badania czysto opisowe, w których prócz metody opisu analitycznego stosuje się jeszcze tylko metodę opisu eksperymentalnego. Natomiast badania, które wychodzą poza opis, mają do wyboru stosowanie metod rozumowania bądź dedukcyjnego, bądź redukcyjnego, bądź jednych i drugich.

Badania, w których opis analityczny wiąże się bezpośrednio z dedukcyjnymi metodami rozumowania, dają w rezultacie teorie, które można by nazwać dedukcyjnymi systemami stosowanymi. Należy do nich geometria klasyczna, a także metodologia nauk, oparta na analizie metod badawczych, faktycznie stosowanych w różnych dyscyplinach. Rozumowania dedukcyjne, stosowane przy budowaniu takich teorii, wychodzą od przesłanek danych przez opis analityczny, lecz biegną następnie czysto abstrakcyjnie, bez odwoływania się do związków z własnościami przedmiotów, których dotyczą. Dopiero wynik poddaje się kontroli empirycznej i w razie niezgodności zostaje zmodyfikowany opis analityczny, który stanowi punkt wyjścia badania. Oderwanie dedukcyjnego systemu stosowanego od podstawy empirycznej i przekształcenie go na całkowicie abstrakcyjną teorię sformalizowaną można pojąć jako proces, wskutek którego zdania uzyskane przez opis analityczny i stanowiące założenia systemu zostały pozbawione charakteru realnej definicji analitycznej. Takie oderwanie sprawia, że można następnie pod teorię sformalizowaną podkładać różne interpretacje empiryczne. Ale zazwyczaj systemów sformalizowanych nie odnosi się już do rzeczywistości empirycznej, lecz bada się w nich jedynie wewnętrzne zależności formalne.

Badania czysto opisowe mają swe uzupełnienie w teoriach wyjaśniających. Rola obu metod opisu przy dochodzeniu do praw wyjaśniających polega na tym, że opis analityczny wychodzi od pierwotnych danych empirycznych, aby określić je przez przysługujące im cechy, opis eksperymentalny uzupełnia pierwotne dane empiryczne i dostarcza przesłanek dla indukcji w postaci tablic zgodności lub różnicy. Zależnie od rozmaicie formułowanych rezultatów opisu eksperymentalnego mogą być stosowane także inne niż indukcja metody wyjaśniania, dające w konkluzji prawa statystyczne lub funkcyjne.

Cele badania mogą być rozmaicie dobierane, tak iż opis analityczny również jako samodzielna metoda badawcza może dawać cenne wyniki w psychologii, w metodologii nauk, w ogólnej teorii działania. W badaniach filozoficznych, gdzie chodzi o rozwikłanie zagadnień najtrudniejszych, jest metoda opisu analitycznego najpewniejszą — jeżeli nie jedyłą — która daje widoki osiągnięcia wyników możliwie obiektywnych i o trwałej wartości. Zarazem jest ona jedną z niewielu metod badań filozoficznych, które mogą być przedmiotem systematycznego ćwiczenia dla każdego, kogo pociągają zagadnienia filozoficzne.

Posiedzenie naukowe dnia 21 XII 1953 r.

Członek Wydziału Kazimierz Sośnicki przedstawił pracę Bolesława Pleśniarskiego: *Czasopismo „Rok pod względem oświaty, przemysłu i wypadków czasowych” (1843—46) w walce o postęp — zwłaszcza w wychowaniu. (La revue „Rok” L’Année (1843—46) et sa lutte pour le progrès particulièrement en éducation).*

Czasopiśmiennictwo wielkopolskie lat czterdziestych XIX w. cechuje szeroka rozpiętość ideologiczna. Między kierunkami zachowawczym i postępowym oscyluje mnóstwo dążeń pośrednich, eklektycznych.

Wśród pism postępowych tego czasu zajął poczesne miejsce miesięcznik „Rok pod względem oświaty, przemysłu i wypadków czasowych”, którego pierwszy zeszyt pod redakcją Libelta i Moraczewskiego ukazał się w styczniu 1834 r. w Poznaniu, a ostatni w kwietniu 1846 r.

„Rok” rozumie postęp „jako starcie się sprzecznych żywiołów, które przez walkę ze sobą i odpowiednią przewagę nad drugimi, układają się w organizm i są postępowym, życiem, dlatego tylko, że ciągle z coraz nowymi pierwiastkami tę walkę powtarzają”¹. Postęp rozumie „Rok” nie tyle jako przyrost nowych wartości, ale jako wieczny ruch cykliczny przyrody i społeczeństwa. Często mówi o rozwoju od szczebli niższych do wyższych, od elementów prostych do złożonych.

Postęp objawia się w każdej dziedzinie, ale niejednostajnie. Raz wybiega ludzkość chyżym krokiem naprzód, to znowu postępuje wolno².

Nie wszyscy ludzie pragną postępu. Warstwy posiadające usiłują utrzymać „wszystko istniejące, dane, tradycyjne, wszystko, co czas przeszły dzisiejszemu w spuściznie przekazał”³.

Lud czeka odmiany. Stanowi on ogromną siłę, choć często nie jest jej świadom. Ba, nawet nie zawsze zdaje sobie sprawę z ucisku i krzywd,

¹ Rok pod względem oświaty, przemysłu i wypadków czasowych, 1843, zesz. IV, s. 7.

² „Rok”, 1844, zesz. X, s. 56

³ „Rok”, 1845, zesz. VII, s. 45.

jakich doznaje. Muszą się przeto pojawić pisma „mające na celu danie uczuć ludowi ucisku doznanego od panów”⁴. Lud musi sobie uprzytomnić, że „warunki i prawa człowieczeństwa” należą się nie garści próżniaków i niektórym kastom, lecz masom pracującym, musi zrozumieć „jednostronność układu obecnych społeczeństw”, w których sąsiadują ze sobą zbytek i nędza, swawola i ucisk, praca i próżniactwo⁵. Lud trzeba obudzić.

W jaki sposób obudzić w masach pragnienie odmiany bytowania? W jaki sposób dźwignąć świadomość mas pracujących? Przede wszystkim przez wychowanie, wychowanie w duchu postępu.

Miesięcznik „Rok” dopatruje się dużych możliwości w oddziaływaniu wychowawczym na społeczeństwo wielkopolskie. W należyście zorganizowanym procesie wychowawczym mas ludu leży nasza przyszłość — stwierdza pismo. Jednak jego pogląd na skutki wychowania nie jest jednolity. Jedni współpracownicy „Roku” chcą przez wychowanie dojść do wyzwolenia społecznego i narodowego, drudzy sądzą, że samo wychowanie tego nie zdziała, że trzeba rewolucji czynnej. Są też i tacy, którzy pragną użyć oświaty jako środka do polepszenia osobistej doli, do wzbogacenia się. Jedni pragną wiedzę udostępnić ludowi w szerokim zakresie, inni w skromniejszych rozmiarach.

Różne ścierające się w „Roku” idee pedagogiczne są odbiciem różnych nurtów i interesów klas i grup społecznych w Poznańskim w latach czterdziestych XIX w. — w chwili pogłębiania się sprzeczności między chłopstwem i obszarnictwem i szybkiego narastania elementów sytuacji rewolucyjnej.

„Rok”, reprezentujący nowe, wznoszące się klasy dążące do polepszenia swej sytuacji gospodarczej i społeczno-prawnej, wysuwa nowe w dziedzinie wychowania cele. Wszczyna walkę o nowy ideał wychowawczy. Walczy o nowego syna ojczyzny.

Obok ogólnych wysuwa również „Rok” bardziej szczegółowe cele wychowania. Powie więc, że celem oddziaływania szkoły powinno być „formalne rozwinięcie władz umysłu młodzieży, udoskonalenie i ukształcenie jej ducha”, rozwinięcie woli i charakteru, że praca szkoły „powinna być wielostronnie, nie jednostronnie kształcąca”⁶. Celem wychowania musi być wyrabianie w dorastającym pokoleniu gorącej miłości ojczyzny i języka ojczystego, umiłowania pracy, koleżeńskości, odwagi i poczucia odpowiedzialności.

W warunkach niewoli — podkreśla to bardzo mocno Karol Libelt — wychowanie winno być narodowe. Nie ma „nic świętszego nad to, aby

⁴ „Rok”, 1844, zes. II, s. 79

⁵ „Rok”, 1845, zes. II, s. 47

⁶ „Rok”, 1843, zes. V, s. 132

pierwsze wychowanie synów i córek na narodowych rozwijało się „wzrostach”⁷. Kardynalną zasadą wychowania narodowego jest, by „wszystkie nauki z ojczyźności, jako punktu środkowego wychodziły, a rozbiegając się, choćby w najodleglejsze promienie, nazad do tego środka wracały”⁸.

Fundament pod wychowanie narodowe zakładają rodzice. Rozbudowują to wychowanie nauczyciele. Rozbudowują w oparciu o wiedzę.

Każda gałąź wiedzy posiada sobie właściwe wartości wychowawcze. Język polski uczy głównie miłości ojczyzny. Historia, zapoznając z życiem narodów, mas pracujących, życiem wybitnych bojowników postępu, zjawiskami kultury materialnej i duchowej sprzyja rozwijaniu gotowości bezwzględnego oddania się idei służby dla narodu. Nauki przyrodnicze uczą praktycznego wykorzystywania obserwacji, doświadczeń i teorii.

Ukazawszy rolę poszczególnych gałęzi wiedzy w wychowaniu, zastanawia się z kolei „Rok” nad pytaniem, w jaki sposób zapoczątkować pracę nad przeobrażeniem oświaty w duchu postępu, na czyją w tym dążeniu do wychowania nowego człowieka, można liczyć pomoc. Rząd zaborczy nie tylko nie pomoże, lecz będzie systematycznie przeszkadzać. Na rodzimą magnaterię i jej obszarńczo-burżuazyjnych popleczników także nie można liczyć, ani na „porastające w pierze” górne warstwy mieszczaństwa i chłopstwa. Masy pracujące mogą polegać li tylko na sobie tak w walce społecznej, jak w pracy oświatowej.

Masom pracującym brak stosownej wiedzy pedagogicznej i doświadczenia w pracy oświatowej. Jak wobec tego wybrnąć z trudnej sytuacji? Wzorem winna być angielska klasa robotnicza. Był czas, powtarza „Rok” za Fryderykiem Engelsem, że również w Anglii sytuacja szkoły i oświaty była beznadziejna. Ale znalazły się światlejsze jednostki z ludu, które, wychowane w twardej szkole życia, zrozumiały, że istniejący porządek społeczny godzi w klasę robotniczą. Zrozumiawszy to, podjęły walkę, walkę zorganizowaną.

Naprzód sformowano robotnicze związki zawodowe. One „pozakładały na swoją rękę wiele szkół i zgromadzeń czytelniczych”⁹ — szkoły ściśle proletariackie. Związki zawodowe zajęły się też oświatą dorosłych.

Podobnie powinno postąpić społeczeństwo wielkopolskie.

Poza szkołą najskuteczniejszym środkiem rozwijania oświaty a przez oświatę postępu jest słowo drukowane. Dlatego trzeba zakrzętnąć się dookoła rozwoju wydawnictw polskich i polskich czasopism, wyda-

⁷ „Rok”, 1844, zesz. I, s. 39

⁸ Ibid.

⁹ „Rok”, 1846, zesz. IV, s. 244

wnictw mających na celu dobro społeczeństwa i postęp ducha ludzkiego" ¹⁰.

Zestawiając w największym skrócie należy stwierdzić, że „Rok” był na ówczesne czasy pismem postępowym, na odcinku społecznym prawie rewolucyjnym. Uporczywie, czasem błędząc, wykazuje, że nadchodzi czas, w którym należy myśleć o gruntownej zmianie ustroju społecznego. Zmiana ta dokona się drogą reform albo drogą rewolucji. W jednym i w drugim wypadku nie obejdzie się bez zwrócenia uwagi na sprawy oświaty i wychowania.

Słabością „Roku” jest, że nie prowadzi on swej walki o postęp równomiernie, prostolinijnie. Raz zyskują na jego łamach przewagę autorowie radykalni, jak Edward Dembowski lub zgoła klasycy marksizmu, np. Fryderyk Engels, to znowu liberalno-burżuazyjni, jak Libelt, względnie Marcinkowski. Słabością pisma jest i to, że nie zawsze umie w sposób prawidłowy odzwierciedlać konflikty współczesnego mu życia, jego pozycje grzeszą często naturalistycznymi wypaczeniami. Stąd wrażenie, że niektóre bardzo radykalne sformułowania znalazły się w miesięczniku raczej z przypadku niż w wyniku dojrzałego przemyślenia. Jednak fakt, że „Rok” konsekwentnie głosi tezę o ciągłym rozwoju przyrody i społeczeństwa ludzkiego i to od szczebli niższych do wyższych, że usiłuje wykryć rzeczywiste, czysto materialne tego rozwoju przyczyny, że wnosi nowe myśli w dziedzinę oświaty i wychowania każe przyjąć, iż był w Wielkopolsce w czwartym dziesiątku ubiegłego wieku pismem postępowym.

Posiedzenie naukowe dnia 21 XII 1953 r.

Członek Wydziału Halina Turska przedstawia pracę Ireny Harasimowicz: *Elementy niemieckie w dialekcie ostródzkim. (Les éléments allemands dans le dialect d'Ostróda — Mazovie).*

Tematem pracy jest zagadnienie pożyczek językowych omówione w oparciu o materiał z jednego dialektu polskiego — dialektu ostródzkiego, wystawionego najbardziej na działanie wpływów germanizacyjnych na skutek długotrwałej przynależności politycznej Ostródzkiego do Niemiec. Opracowanie tego zagadnienia dokonane zostało na podstawie całkowicie samodzielnie przez autorkę zebranego w terenie materiału językowego i daje obraz aktualnie (w 1951 r.) istniejącego stanu, dialektu pod względem jego przesylenia elementami germańskimi, stanu, który ciągle ulega zmianie wskutek stopniowego wymierania sta-

¹⁰ „Rok”, 1843, zesz. I, s. 135

rego pokolenia oraz „literackiego“ polszczenia się tamtejszej, dotąd całkowicie ziemczonej, młodzieży.

Praca składa się z trzech rozdziałów oraz obszernego załącznika zawierającego pełny alfabetyczny wykaz zebranego przez autorkę materiału leksykalnego (ok. 500 wyrazów). Pierwszy rozdział omawia genezę historyczno-polityczną dialektu ostródzkiego, drugi poświęcony jest germanizmom ogólnopolskim, wchodzącym również w skład zasobu słownictwa mazurskiego, trzeci, najobszerniejszy, omawia właściwe zagadnienie germanizmów dialektycznych w opracowanym dialekcie.

Genezę historyczno-polityczną obecnego stanu językowego dialektu ostródzkiego omawia autorka sięgając aż do czasów pogańskich Prusów i przedstawiając kolejno w syntetycznym skrócie dzieje kolonizacji Prus przez Krzyżaków (od XIII w.) z położeniem nacisku na udział w niej elementu polskiego. Zakon bowiem, tolerancyjny pod względem narodowościowym i potrzebujący osadników, dopuszczał do szerokiego udziału Polaków w akcji kolonizacyjnej i dzięki temu już w XIV w. napływają do Prus Polacy, początkowo głównie z Ziemi Chełmińskiej i Dobrzyńskiej (co odbija się na cechach dialektu ostródzkiego, głównie w braku mazurzenia), potem także z południa, z polskiego Mazowsza. Rezultatem takiego przebiegu osadnictwa jest fakt silnej polskości południowych terenów Prus — ziemia ostródzka zaś, z początku silnie opanowana przez żywioł niemiecki, polszczy się znacznie w XV w., po pokoju toruńskim. Wiek XVII jest punktem szczytowym kolonizacji Prus Wschodnich. Dalsze dzieje, od czasu sekularyzacji Prus i powstania tu państwa pruskiego, to ponowna planowa germanizacja tych terenów przez zaludnianie kraju Niemcami, osłabianie polskiego poczucia narodowego, ostatnio szczególnie silne w okresie rządów hitlerowskich, oraz szkany językowe. Dialekt ostródzki mimo to pozostał dialektem polskim, będąc jednocześnie doskonałym przykładem procesu mieszania się dwu języków, z których jeden, w tym wypadku język niemiecki, mający przewagę kulturalną i polityczną, silnie przenika do języka słabszego dzięki zrozumiałej w danej sytuacji politycznej dwujęzyczności ludności.

Omówiwszy w rozdziale drugim pokrótce mniej istotne dla pracy zagadnienie ogólnopolskich germanizmów w dialekcie ostródzkim, przejętych bądź to drogą bezpośrednią od ludności niemieckiej, bądź z polskiego języka literackiego, autorka w rozdziale trzecim próbuje pokazać skutki tej dwujęzyczności w ukształtowaniu się dialektu, który został poddany germanizacji w okresie, gdy prawie nie oddziaływała na niego kultura polska i polski język literacki. Najpierw omawia więc źródła zapożyczeń, sięgając do początków kolonizacji niemieckiej na tych terenach i wykazując, że osadnicy niemieccy przybyli tu z dwóch obszarów Niemiec: północnych i środkowych, i przynieśli z sobą dwa dialekty nie-

niemieckie: dolnoniemiecki (*Plattdeutsch*) i środkowoniemiecki (później *Hochdeutsch*). Droga kontaktu z osadnikami niemieckimi oraz przez szkołę, wojsko i instytucje publiczne te dwojakiego pochodzenia elementy niemieckie przenikały do języka Mazurów ostródzkich.

Następne ustępy trzeciego rozdziału poświęcone są szczegółowemu omówieniu zebranego przez autorkę materiału językowego, na podstawie którego stwierdza ona nieznaczny wpływ języka niemieckiego na system fonetyczny dialektu (najwyższym zjawiskiem jest tu stwardnienie *ń*, np. *ne* = nie, *ogen* = ogień itd. oraz zahamowanie pod wpływem niemieckim niektórych normalnych tendencji fonetycznych dialektu w wyrazach zapożyczonych, np. *jaka*, *rabuścić*¹ obok *jek*, *rek*), prawie całkowity brak wpływu niemieckiego w zakresie morfologii — przy dużym przeniknięciu elementów obcych do słownictwa i struktury wewnętrznej dialektu.

W zakresie pożyczek słownikowych omawia autorka przede wszystkim germanizmy rzeczownikowe, wśród których najliczniejsze odnoszą się do sfery życia domowego Mazurów (np. *dek'el*, *glaska*, *top*, *nudle*, *kripa*), następnie przymiotnikowe oraz najczęstsze i najłatwiej tworzone, germanizmy czasownikowe typu: *brukovać*, *dekovac*, *drašovać*, *durovać*, *pazlakovać* itd. Autorka dochodzi tu do następujących wniosków: 1) mimo bardzo licznych pożyczek słownikowych z języka niemieckiego zasadniczy zrąb słownictwa Mazurów ostródzkich jest polski; 2) pożyczki, najliczniejsze w zakresie życia codziennego, domu, gospodarstwa domowego, narzucają się mówiącym przeważnie wskutek wieloletniego przyzwyczajenia do obcego języka, wskutek wygody i częściowego zapomnienia słów polskich, których wiele jednak jeszcze żyje w świadomości Mazurów, choć nie są używane na codzień, np. *v'jer'aduo*, obok *š'pigel*, *zapsyć* obok *zaketovać*; 3) pożyczki przechodzą do polskiego dialektu albo „żywcem”, bez jakichkolwiek zmian (rzadko), np. *ferajn*, *inzel*, lub (przeważnie) zostają przyswojone drogą substytucji dźwiękowej, przystosowania fleksyjnego i rodzajowego; 4) duży stopień przyswojenia pożyczek przez dialekt objawia się w fakcie ich podlegania normalnym polskim tendencjom fonetycznym i morfologicznym (np. *a* pochyłone w wyrazie *bona* ≤ *Bahn*, palatalizacja wargowych: *na banofše*, *na k'irxože*, *kafej*, *kafaju*).

Ostatnią część zajmuje rozdział poświęcony wpływom niemieckim na formę wewnętrzną dialektu ostródzkiego, na właściwy jemu sposób wyrażania i łączenia pojęć, budowy wyrazów i zdań ulegający stosunkowo łatwo, bo niedostrzegalnie, zdeformowaniu pod wpływem przyswojenia sobie przez mówiących niemieckiego sposobu myślenia i ubierania go

¹ Ostródzkie spółgłoski szumiące są lekko zmiękczone.

w pozornie rodzimą szatę. Autorka analizuje tu: 1) kalki leksykalne i 2) kalki morfologiczno - składniowe; w zakresie pierwszych (ok. 40 przykładów) podając wierne tłumaczenia wyrazów niemieckich typu: *kouo* = *rower* ≤ *Rad*, *učongno*"*nč* = *wychować* ≤ *erziehen*, w drugiej zaś grupie (ok. 110 przykładów) omawiając niektóre, stosunkowo nieliczne, fakty z zakresu zmiany funkcji przypadku rzeczownika oraz częstsze, żywcem przełożone z niemieckiego wyrażenia i zwroty idiomatyczne, np. *tši lata stari žize deke ležyč, n'au vulke stoič, top dostou dure, gembe tšimač* itp.

Ostatnia część pracy skłania autorkę do wysnucia wniosku o dość poważnym naruszeniu wewnętrznych praw dialektu przez niemczyznę i grożącym stąd do niedawna niebezpieczeństwie cofnięcia się polskiej granicy językowej na terenie Prus Wschodnich, zażegnanym przyłączeniem tych terenów do Polski i stopniową, stałą ich repolonizacją.

Członek Wydziału Halina Turska przedstawia pracę Heleny Tubielewiczowej i Ewy Biegajówny: *Gwara lubawska. (Dialect de Lubawa — Mazowie)*.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 26 III 1953 r.

(wspólnie z Oddziałem Toruńskim Pol. Tow. Filologicznego i Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza, Oddział Toruński)

Członek Wydziału Konrad Górski przedstawia pracę własną: *Przekład Nowego Testamentu w „Postylii” Reja na tle biblii polskiej XVI w.*

Posiedzenie naukowe dnia 17 IV 1953 r.

(wspólnie z Komisją Filologiczną i Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza)

Członek Wydziału Walerian Preisner przedstawia pracę własną: *Stan badań dantologicznych w Polsce.*

Posiedzenie naukowe dnia 11 V 1953 r.

(wspólnie z Komisją Filologiczną i Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza)

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę własną: *Intermedia polskie z końca XVII w.*

Posiedzenie naukowe dnia 21 X 1953 r.

(wspólnie z Towarzystwem Filozoficznym)

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O metodzie opisu analitycznego.*

WYDZIAŁ III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 26 VI 1953 r.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę Konrada Rudnickiego: *Wpływ obecności układu lokalnego na elipsoidę rozkładu prędkości gwiazd.* (*The Effect of the Existence of the Local System on the Ellipsoid of the Velocity Distribution of Stars*).

Dotychczas wszystkie wyznaczania elipsoidy rozkładu prędkości gwiazd opierały się na materiale zebranym z całego obszaru sfery niebieskiej.

Odkrycie systematycznych ruchów w układzie lokalnym gwiazd przez W. Dziewulskiego, P. B. Szacową i innych zmusza do przyjęcia, iż elipsoida rozkładu prędkości gwiazd może być różna w różnych obszarach przestrzeni, rzutuujących się na różne wycinki sfery niebieskiej. Przeto elipsoida ta winna być wyznaczana osobno dla różnych obszarów.

W pracy wykazano, iż dotychczasowe metody wyznaczania tej elipsoidy albo zasadniczo nie nadają się do zastosowania dla niewielkiego wycinka sfery niebieskiej, albo też przy takim zastosowaniu prowadzą do poważnych błędów systematycznych.

Podano nową metodę wyznaczania elipsoidy w niewielkich obszarach nieba, która oparta jest, podobnie jak metoda Wilsona i Raymonda, o prędkości przestrzenne gwiazd. Istotą metody jest unikanie błędów systematycznych dyspersji przez eliminację omyłek pochodzących z błędów przypadkowych w danych dotyczących paralaks i ruchów własnych; przy tym stosowano pewne uogólnienie metody poprawiania funkcji jednoargumentowej podanej w r. 1913 przez Eddingtona.

Przy pomocy powyższej metody opracowano statystycznie 177 gwiazd leżących w pobliżu prostej łączącej środek układu lokalnego ze słońcem, dla których znane były jednocześnie paralaksy, ruchy własne i prędkości radialne; okazało się, że wielkość wszystkich trzech osi

elipsoidy rozkładu prędkości gwiazd maleje w miarę zbliżania się do środka układu lokalnego.

W pracy otrzymano pewne wyniki ilościowe, jednak ze względu na mieszany materiał obserwacyjny (gwiazdy wszystkich populacji i typów widmowych z powodu małej ilości materiału musiały być potraktowane łącznie), wyniki mają charakter przede wszystkim jakościowy.

• Wykazano, iż na przestrzeni 200 ps dyspersja prędkości gwiazd może zmaleć dwukrotnie. W przyszłych wyznaczaniach elipsoidy prędkości trzeba się wprawdzie upewnić, czy gwiazdy badane mają wszystkie tę samą dyspersję. W przeciwnym razie nie wiadomo, do czego właściwie się odnoszą otrzymane w wyniku parametry.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę Włodzimierza Zonna: *O wyznaczaniu absorpcji międzygwiazdowej na podstawie katalogu Elviusa wybranych pól Kapteyna. (The Determination of the Interstellar Absorption based on the Elvius' Catalogue of Kapteyn's Selected Areas).*

W pracy tej autor stosuje nową metodę wyznaczania wartości absorpcji międzygwiazdowej przy założeniu, że gęstość przestrzenna gwiazd w otoczeniu słońca jest tylko funkcją odległości od płaszczyzny równikowej Galaktyki. Przy tym założeniu, opierając się na materiale obserwacyjnym obejmującym jasności fotograficzne i fotowizualne oraz typy widmowe gwiazd z podziałem na olbrzymy i karły, można wyznaczyć absorpcję międzygwiazdową w dowolnych odległościach od płaszczyzny równikowej Galaktyki i znaleźć stosunek absorpcji całkowitej do absorpcji selektywnej.

W wyniku tego autor uzyskuje na ten stosunek wartość 2,7 razy niższą niż poprzednio znajdowane.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę Krzysztofa Serkowskiego: *Badania fotometryczne gwiazdy zaćmieniowej SW Lacertae. (Photometric Researches of the Eclipsing Variable SW Lacertae).*

Autor obserwował zmiany jasności gwiazdy zaćmieniowej SW Lacertae przy pomocy fotometru klinowego, zmontowanego przy 25 cm refraktorze Obserwatorium Warszawskiego. Z otrzymanej krzywej jasności wywnioskował o asymetrii, której nie da się wytłumaczyć eliptycznością składników.

Po wyrugowaniu asymetrii autor wyznaczył elementy orbity tej gwiazdy zaćmieniowej; wobec znacznej asferyczności składników rozwiązanie jest zbliżone do nieoznaczonego. Dlatego też autor podaje

w pracy 3 różne rozwiązania przy krańcowych założeniach co do stosunku promieni składników i fazy w czasie zaćmienia.

Z zestawienia swoich obserwacji z obserwacjami poprzedników wnioskuje autor o istnieniu trzeciego ciała wywołującego nierówności następowania minimów i wyznacza przybliżone elementy ruchu tego trzeciego ciała. Poza tym autor wykrył ruch linii apsydów, nie związany z rozkładem gęstości wewnątrz gwiazd i o wartości liczbowej tzw. wskaźnika politrofii.

Członek Wydziału Witold Zacharewicz przedstawia pracę Janiny Gronowskiej: *Działanie fenolanów na chlorek bornylu. (Über die Wirkung ainiger Phenolsalzen auf Bornylchlorid).*

(Praca została wydana w STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS, Sectio B, vol. I, nr 3).

Członek Wydziału Henryk Szarski przedstawia pracę Zofii Michniewskiej-Predygier i Andrzeja Pignonia: *Wczesne stadia rozwojowe u Rana temporaria, Rana terrestris, Rana esculenta i Bufo bufo. (Early developmental Stages of Rana temporaria, R. terrestris, R. esculenta and Bufo bufo).*

Dotychczas brak szczegółowych danych morfologicznych z rozwoju krajowych płazów bezogonowych. Brak ten stanowi znaczne utrudnienie w pracy badawczej dla fizjologów rozwoju i ekologów, którzy są zmuszeni do posługiwania się tablicami rozwoju zestawionymi dla gatunków pozaeuropejskich. Lukę tą częściowo wypełnia przedstawiona praca, w której autorzy dają dwie serie rycin ilustrujące wygląd zewnętrzny wczesnych stadiów rozwojowych dwu gatunków płazów. Seria pierwsza to fotografie z rozwoju *R. temporaria* L., serię drugą stanowią rysunki stadiów rozwojowych *R. esculenta* L. Oprócz rycin praca zawiera tablice chronologiczne ustalające czas, w którym wymienione gatunki osiągają poszczególne stadia, a także dane porównawcze dla gatunków *R. terrestris* Andr. i *Bufo bufo* L.

Członek Wydziału Jerzy Rayski przedstawia pracę wspólną z Wandą Hanusową: *Polaryzacja próżni w Nielokalnej elektrodynamice. (Vacuum polarisation in non-local electrodynamics).*

Zjawisko polaryzacji zostało obliczone w Nielokalnej elektrodynamice z wzajemnościowym czynnikiem kształtującym. Prąd polaryzacyjny jest skończony, lecz zgodność z doświadczeniem uzyskać można tylko przy pomocy tzw. realistycznej kompensacji (uwzględnienie równoczesne cząstek naładowanych o spinie połówkowym i całkowitym).

Członek Wydziału Jerzy Rayski przedstawia pracę własną: *O zagadnieniu stanów stacjonarnych w kwantowej teorii pola. (On the stationary states in quantum field theory).*

Z pomocą reprezentacji położeń oraz przy pomocy tzw. stacjonarnego przedstawienia potencjałów elektromagnetycznych zagadnienie stanów stacjonarnych w teorii kwantowej pola przybiera nową postać, łatwiejszą dla dalszych obliczeń i dyskusji poszczególnych poprawek.

Członek Wydziału Jerzy Rayski przedstawia pracę Jana Olszewskiego: *Uwaga o oddziaływaniu neutronu z elektronem (A remark on neutro-electron static interaction).*

Dobierając stałą sprzężania g tak, by wartość momentu magnetycznego neutronu była zgodna z doświadczeniem, uzyskuje się na rozpraszanie elektronów na neutronach (obliczone w pracy ogłoszonej w *Studia Soc. Scient. Tor.*) wartość $V_0 = -5380$ eV., dość dobrze zgadzającą się z doświadczeniem ($V_0 = -4400 \pm 400$ eV). Ten sam wynik uzyskany został niezależnie przez B. D. Frieda, *Phys. Rev.* 88, 1142 (1952). Autor zastępuje sobie pierwszeństwo na zasadzie notatki, ogłoszonej w *Acta Phys. Pol.* XI, 2, 199 (1952).

Posiedzenie naukowe dnia 26 X 1953 r.

Członek Wydziału Roman Kongiel przedstawia pracę własną: *O belemnitach z piaskowca glaukonitowego okolic Puław. (Sur les Bélemnites du grès glauconieux des environs de Puławy — Pologne).*

Autor, po scharakteryzowaniu składu mineralnego skały i stanu zachowania fauny w piaskowcu glaukonitowym oraz przedstawieniu poglądów na genezę tej skały, dokonuje analizy krytycznej najważniejszych prac o belemnitach górnokredowych, a w szczególności prac Archangielskiego, Nowaka, Skołodźrówny i Jeleckiego. Z analizy tej wynika, że cechy zewnętrzne rostrum belemnitów z najwyższej kredy mają stosunkowo niewielkie znaczenie systematyczne i dlatego należy zwrócić baczniejszą uwagę na cechy wewnętrzne, zwłaszcza na długość i kształt pierwszego widocznego rostrum młodocianego, kształt dna szczeliny alveolarnej, wskaźniki Szatskiego i Nowaka oraz stosunek długości szczeliny alveolarnej do głębokości alveoli.

Po przedstawieniu metodyki badań autor przeprowadza rewizję fauny belemnitowej z najwyższego mastrychtu okolic Puław. Jak się okazuje, u schyłku mastrychtu uzyskał wśród belemnitów hegemonię rodzaj *Belemnelle* (99% belemnitów z piaskowca glaukonitowego należy do gatunku *Bel. casimiriensis* nom. nov., reprezentowanego przez cztery od-

miany: *anterior*, *archangelskyi*, *casimiriensis* i *skolozdrównae*), rodzaj *Belemnitella* był już bardzo rzadki (zaledwie 1% belemnitów z piaskowca glaukonitowego reprezentuje ten rodzaj: należą one do *B. junior* Nowak var. *nowaki* Jeleckiej), ponadto znaleziono jeden okaz belemnita nieznanego dotychczas z literatury (*Fusiteuthis polonica* nov. gen. nov. sp.). Analiza biometryczna gatunku *Bel. casimiriensis* pozwoliła wykryć, które cechy mają znaczenie systematyczne. W wyniku analizy biometrycznej stwierdzono również występowanie charakterystycznych prawidłowości we wzajemnym ułożeniu krzywych zmienności i krzywych wzrostu poszczególnych odmian *Bel. casimiriensis*, co z kolei pozwoliło wyprowadzić wnioski o ewolucji rodzaju *Belemnella*, a w szczególności gatunku *Bel. casimiriensis*.

Członek Wydziału Roman Kongiel przedstawia pracę Wiesława Barczyka: *O utworach górnokredowych na Bonarce pod Krakowem. (Sur le crétacé supérieur de Bonarka près Cracovie — Pologne).*

Autor, po przedstawieniu historii badań, daje opis odsłonięcia kredy na Bonarce, opisuje skały występujące w kamieniołomie, załącza zestawienia zebranych skamieniałości, przeprowadza podział stratygraficzny i wyprowadza wnioski o warunkach sedymentacji. Jak wynika z pracy, na Bonarce występują wapienie wieku dolnoturońskiego, glaukonityczne margle santonńskie oraz szare margle i krzemienista opoka wieku dolnokampańskiego.

Członek Wydziału Roman Kongiel przedstawia pracę Stanisława Krażewskiego: *O utworach górnokredowych okolic Proszowic. (Sur le crétacé supérieur des environs de Proszowice — Pologne).*

Autor przedstawia historię badań, opisuje odsłonięcia, daje charakterystykę skał górnokredowych okolic Proszowic i załącza zestawienia skamieniałości zebranych w różnych miejscowościach. Jak wynika z rozważań występują tu osady dolnego mastrychtu.

Członek Wydziału Roman Kongiel przedstawia pracę Albina Micyka: *O inoceramach turońskich z okolic Krakowa, Miechowa i Wolbromia. (Sur les inocérames du turonien des environs de Cracovie, Miechów et Wolbrom — Pologne).*

Autor daje opisy 8 gatunków inoceramów, z których dotychczas tylko cztery były wymieniane z okolic Krakowa i z południowej części niecki Nidy, a żaden nie był opisany. Ze znalezionych inoceramów zasługuje na uwagę *In. pictus* Sow. świadczący o występowaniu na badanym obszarze warstw przejściowych do cenomanu oraz *In. inconstans*

Woods var. *inconstans* Fiege, forma charakterystyczna dla dolnego poziomu górnego turonu. Fauna inoceramowa wskazuje, że w okolicach Krakowa, Miechowa i Wolbromia występują trzy poziomy turonu: poziom z *In. labiatus* (Schloth.), poziom z *In. lamarcki* Park. i poziom z *Heteroceras reussi* i *Scaphites geinitzi*, brakuje więc tylko poziomu z *In. schloenbachi* Böhm. Badania autora obalają pogląd Panowa o nieobecności poziomu z *In. lamarcki* i są całkowicie zgodne z wynikami badań Różyckiego i Kowalskiego w północnej części niecki Nidy. Zgłoszona praca nie wyczerpuje jeszcze całości zagadnienia i przedstawia tylko rezultaty wstępnych badań nad inoceramami turońskimi okolic Krakowa i południowej części niecki Nidy.

Członek Wydziału Roman Kongiel przedstawia pracę Anny Żelaznej: *O łodzickach i amonitach z kampanu okolic Krakowa, Miechowa i Wolbromia. Sur les nautiloides et les ammonites du campanien des environs de Cracovie, Miechów et Wolbrom — Pologne*.

Autorka opisuje 2 gatunki łodzicków i 12 gatunków amonitów, które nie były dotychczas notowane z okolic Krakowa i południowej części niecki Nidy. Są to *Nautilus* cf. *darupensis* Schlüt., *N. althenensis* Schlüt., *Anisoceras retrorsum* Schlüt., *Hamites phaleratus* Griep., *Discoscaphites constrictus* (Sow.) var. *vulgaris* Nowak, *Acanthoscaphites spiniger* (Schlüt.), *A. gibbus* (Schlüt.). W wyniku badań stwierdzony został niewątpliwy dolny kampan w Zabierzowie i Minodze i górny kampan w Chlinie, Jeżówce, Rzerzuśni i Komorowie.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Haliny Tomasik: *Kryteria spektrofotometryczne gwiazd szybkich klas F, G, K w małej dyspersji. (Spectrophotometries Criteria of the High Velocity Stars of the Spectral Classes F, G, K in Low Dispersion)*.

Kierując się znalezionymi przez różnych autorów osobliwościami w widmach gwiazd szybkich o dużej dyspersji, autorka poszukiwała cech rozpoznawczych tych gwiazd w widmach o małej dyspersji. Użyła do tego celu materiału widm gwiazd szybkich i powolnych zebranego w Obserwatorium Toruńskim w r. 1949 przez autorkę do innej pracy. Stosując metodę spektrofotometryczną, autorka otrzymała pozytywny rezultat w postaci dwóch ekwiwalentów: typu widmowego („CH—H”) oraz populacji („H” dla typu F oraz „Fe” dla typów G, K). Ekwiwalenty te pozwalają rozróżniać z dużym stopniem prawdopodobieństwa gwiazdy różnych populacji Baadego, na podstawie widm o małej dyspersji, a więc na terenie gwiazd słabych.

Członek Wydziału Aleksander Jabłoński przedstawia pracę Kazimierza Antonowicza: *Przyrząd do całkowania równania Schrödingera. (A Schrödinger Equation Integrator)*.

(Praca została wydana w STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS, SECTIO A vol. IV nr 1).

KOMISJA ASTRONOMICZNA

Analogicznie do lat ubiegłych posiedzenia odbywają się mniej więcej co dwa miesiące. Na posiedzeniach tych są referowane i omawiane prace wykonywane w Obserwatorium astronomicznym. W roku sprawozdawczym odbyły się posiedzenia z następującymi referatami:

1. W. Iwanowska — *Badania spektrofotometryczne gwiazd typu RR Lyrae.*
2. H. Tomasik — *Fotograficzne gradienty gwiazd szybkich.*
3. C. Iwaniszewska — *Cechy fizyczne i kinematyczne gwiazd typu RR Lyrae.*
4. Wł. Dziewulski — *Nowe elementy gwiazdy zmiennej (cefeidy SV Vulpeculae).*
5. Wł. Dziewulski — *Próby wyznaczenia elementów gwiazdy zmiennej krótko-okresowej UZ Leonis.*

KOMISJA MUZEUM KOPERNIKA

Komisja ta jeszcze w r. ub. postawiła sobie za zadanie zbadanie na podstawie dokumentów archiwalnych, który z domów należących w Toruniu do rodziny Kopernika był tym, w którym urodził się przyszły astronom. Pracę tę prowadzi prof. dr Karol Górski i jest ona na ukończeniu. Można uważać już za rzecz pewną, że Mikołaj Kopernik urodził się w domu przy ul. Kopernika nr 17.

KOMISJA DO BADAŃ TEORII POLA W FIZYCE

Komisja zbierała się na posiedzenia naukowe raz na tydzień dyskutując prace obce i własne z dziedziny teorii pola i cząstek elementarnych. Do pracy w komisji wciągnięta została młoda kadra pracowników nauki, nie będących członkami Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Są to: dr W. Hanusowa (z. prof.), dr J. Olszewski (b. st. asystent UMK, a obecnie wykładowca na WSP w Gdańsku), mgr S. Pruski (asyst.) i mgr T. Tietz (asyst.). Członkowie Komisji brali czynny udział w kon-

ferencji Fizyki Teoretycznej w Wrocławiu 1—3 czerwca 1953 oraz w VIII Zjeździe Matematyków w Warszawie 6—12 września 1953.

Dowodem aktywności Komisji jest ilość publikacji naukowych. W 1953 r. ukazały się w druku następujące prace naukowe: Olszewski J., *O elektrostatycznym oddziaływaniu elektronu z neutronem*, *Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Sectio A* vol. III; Rayski J., *Proste przykłady niestosowalności rachunku zaburzeń w kwantowej teorii pola*, tamże; Rayski J., *Uwagi o niezmienności elektromagnetycznej*, tamże; Hanusowa W. i Rayski J., *Polaryzacja próżni w nielokalnej elektrodynamice*, *Acta Phys. Pol.*, t. XII; Rayski J., *Ueber Renormierung in Quantenelektrodynamik*, *Fort. d. Phys.* t. I; Rayski J., *Mass quantization and isotopis spin*, *Nuovo Cimento*, t. X.

W druku znajdują się cztery dalsze prace, w przygotowaniu są prace dr W. Hanusowej i mgr S. Pruskiego.

KOMISJA CHEMICZNA

Komisja liczy 5 samodzielnych pracowników naukowych oraz 18 pomocniczych sił naukowych i aspirantów.

Komisja odbyła w ciągu roku sprawozdawczego 5 zebrań, których tematem była dyskusja aktualnych prac badawczych będących na warsztacie poszczególnych członków Komisji. Przeprowadzona dyskusja pozwoliła na uzupełnienie prac w kierunku usunięcia zauważonych braków. Członkowie Komisji w roku sprawozdawczym prowadzili szereg prac o charakterze tak teoretycznym, jak i przemysłowo-naukowym, związanych ściśle z życiem gospodarczym kraju, a w szczególności rejonu pomorskiego. Jeśli chodzi o pracę terenową, rozszerzono kontakty z przemysłem i instytucjami Pomorza, np. rozpoczęto prace badawcze nad składem solanek i szlamów odpadkowych uzdrowiska ciechocińskiego; kontynuowano prace nad badaniem zanieczyszczeń wód zlewiska Noteci powodowanych przez przemysł sodowy. Poza tym utrzymano kontakty nawiązane w latach ubiegłych.

Tematyka prac naukowych prowadzonych przez członków Komisji opierała się na wytycznych PAN i mieści się całkowicie w problemach określonych przez PAN jako szczególnie ważne.

Poniżej przedstawiamy bardziej charakterystyczne tematy prac naukowych:

1. Opracowania procesu krystalizacji sesquicarbonatu sodowego w drodze swobodnej krystalizacji i pod próżnią.
2. Rozpracowania czteroskładnikowego układu procesu karbonizacji w produkcji sody.

3. Próby otrzymywania pokostów z d- Δ^3 karenu.
4. Próby otrzymywania pokostu z produktów pyrolizy kalafonii.
5. Badania nad zmiennością składu polskiego balsamicznego olejku terpentynowego.
6. Badania nad miareczkowym oznaczaniem kadmu przy pomocy żelazocyjanku litowego.
7. Badania nad adsorpcją kwasu fosforowego i jego soli przez związki huminowe torfu.
8. Badania nad homolitycznym rozkładem obojętnych i kwaśnych siarczynów.
9. Badania nad szybkością krystalizacji solanki w zależności od stopnia zanieczyszczenia jej solami mineralnymi (Żupa Solna, Inowrocław).
10. Badania nad wzbogacaniem krajowych soli potasowych metodą flotacyjną.
11. Opracowanie szybkich metod fizyko-chemicznych w zastosowaniu do analizy ilościowej (Instytut Chemii Nieorganicznej Gliwice).
12. Badania fizyko-chemiczne w dziedzinie garbników.

KOMISJA GEOGRAFICZNA

A. Komisja zajmowała się w dalszym ciągu przygotowaniem monografii geograficznej Ziemi Chełmińskiej wraz z odpowiednim atlasem. Opracowano mapę orograficzno-hydrograficzną i geomorfologiczną oraz przygotowano studium dotyczące osadnictwa Ziemi Chełmińskiej. Dla pełnego opracowania monografii tego obszaru, który wg wytycznych PKPG posiada charakter odrębnego regionu, potrzebne są dalsze studia (hydrografia, gleby, roślinność, demografia, rolnictwo, usługi, komunikacja itd.).

B. Komisja odbywała posiedzenia naukowe (nieraz wspólnie z Zespołem Katedr Geografii i sekcją naukową PTG) poświęcone zagadnieniom geograficznym Pomorza.

Komisja odczuwa brak placówki do badań pyłków kwiatowych, która powinna powstać w Towarzystwie Naukowym w Toruniu. Badania geomorfologiczne wymagają badań uzupełniających ze strony paleobotaników.

KOMISJA DO BADAŃ ZNUŻENIA I ZMĘCZENIA

W okresie sprawozdawczym odbyło się 8 posiedzeń (niejednokrotnie w szerszym gronie gości, lekarzy i przyrodników), na których omawiano wyniki prac i dyskutowano nad problemami związanymi z danym zagadnieniem. Wygłoszono następujące referaty:

Prof. dr med. J. Hurynowicz: *O roli mózdzku w psychofizycznym zmęczeniu, O analizatorze korowym układu przedsionkowego, Zagadnienie psychofizycznego znużenia i zmęczenia (na podstawie prac własnych oraz lek. S. Krupkowskiego i dr med. Z. Kanińskiego).*

Lek. St. Krupkowski: *Porównawcze zmiany EEG u młodzieży szkolnej w okresie wzmożonego wysiłku umysłowego i powakacyjnego wypoczynku.*

Mgr L. Janiszewski: *Zagadnienie chemicznych mediatorów w przenoszeniu impulsu nerwowego.*

Mgr M. Biedermann-Kowalewska: *Wpływ głodu zupełnego na układ przedsionkowy królika.*

Lek. B. Rudy: *Odruch warunkowy na działanie kofeiny badany metodą EEG-ticzną.*

Streszczenia z powyższych komunikatów zostały wysłane do Acta Physiologica.

W Y D A W N I C T W A
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- Nr 1 (za okres 1.I.1947 — 30.VI.1948) Toruń 1949, s. 179, zł 15,—
Nr 2 (za okres 1.VII. — 31.XII.1948) Toruń 1950, s. 88, zł 12,—
Nr 3 (za okres 1.I. — 31.XII.1949) Toruń 1951, s. 107, zł 15,—
Nr 4 (za okres 1.I. — 31.XII.1950) Toruń 1952, s. 126, zł 18,—
Nr 5 (za okres 1.I. — 31.XII.1951) Toruń 1953, s. 146, zł 12,—
Nr 6 (za okres 1.I. — 31.XII.1952) Toruń 1955, s. 136, zł 21,50
KSIĘGA PAMIĄTKOWA 75-lecia TOW. NAUKOWEGO. Toruń 1952, s. 240 + 10 il.
i 2 mapy — zł 45,—.

ROCZNIKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- PAWŁOWSKI BRONISŁAW: Warszawa w roku 1809. Toruń 1948, s. 167 — Rocznik 45—50, zł 16,80.
ŚLASKI KAZIMIERZ: Dzieje Ziemi Kołobrzesckiej do czasów jej germanizacji. Toruń 1948, s. 116, mapa 1 — Rocznik 51, z. 1 — zł 11,55.
BARTKOWIAK MARIAN: Towarzystwo Jaszczurcze w latach 1397—1437, Toruń 1948, s. 58 — Rocznik 51, z. 2 — zł 4,95.
OSMÓLSKA-PISKORSKA BOŻENA: Towarzystwo Pomocy Naukowej na Pomorzu, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898. Toruń 1948, s. 218 — Rocznik 52, z. 1, zł 13,20.
CHWALIBIŃSKA JADWIGA: Ród Prusów w średniowieczu. Toruń 1948, s. 176, mapy 3 Rocznik 52, z. 2 — 18,90.
TYNC STANISŁAW: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego. Tom II, Toruń 1949, s. 256 — Rocznik 53, z. 1 — zł 5,—.
ZDRÓJKOWSKI ZBIGNIEW: „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej Europy. Toruń 1949, s. 179, il. 4 — Rocznik 53, z. 2 — zł 12,—.
MATYSIK STANISŁAW: Prawo nadbrzeżne (Ius naufragii). Studium z historii prawa morskiego. Toruń 1950, s. 266 — Rocznik 54, z. 1 — zł 18,—.
LECHICKA JADWIGA: Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism. Toruń 1951, s. 202 — Rocznik 54, z. 2 — zł 27,—.
KORANYI KAROL i JADWIGA: Bibliografia historyczno-prawna za lata 1937—1947. Toruń 1953, s. 248 + VII nlo. — Rocznik 55, z. 1 — zł 56,—.
BISKUP MARIAN: Stosunek Gdańska do Kazimierza Jagiellończyka i Polski w okresie wojny 13-letniej. (1454—1466). Toruń 1952, s. 240 — Rocznik 56, z. 1 — zł 30,—.
CIEŚLAK TADEUSZ: Bismarkowska ustawa antysocjalistyczna z 21 października 1878 r. Toruń 1952, s. 178 — Rocznik 56, z. 2 — zł 20,—.
GŁOWACKI WŁODZIMIERZ: Pierwszy polski słownik farmaceutyczny i jego autor Paweł Guldeniusz. Toruń 1953, s. 82 + 4 il. — Rocznik 57, z. 1 — zł 12,—.

- GRUDZIŃSKI TADEUSZ: Bolesław Szczodry. Zarys dziejów panowania. Część I. Toruń 1953, s. 214 — Rocznik 57, z. 2 — zł 29,—.
- BISKUP MARIAN, TOMCZAK ANDRZEJ: Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w. Toruń 1955, s. 180 + 2 mapy — Rocznik 58, z. 1 — zł. 65,—.
- GUMOWSKI MARIAN: Mennica bydgoska. Toruń 1955, s. 283. — Rocznik 58, z. 2. zł 34,—.
- NAMYSŁOWSKI WŁADYSŁAW: Historyczny zarys ustroju Policy. Toruń 1956, s. 46 — Rocznik 59 z. 1 zł. 6,—.

PRACE PREHISTORYCZNE

- HOŁUBOWICZ WŁODZIMIERZ: Studia nad metodami badań waistw kulturowych w prehistorii polskiej. Toruń 1948, s. 208, nr 2—zł 13,50.—
— Garncarstwo wiejskie zachodnich terenów Białorusi. Toruń 1950, s. 283 14 il. + 2 mapy — zł 30,—.

FONTES

- Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego (2. VII. 1582—1600). Wyd. Czaplewski Paweł ks. Toruń 1939—1917, s. 635 — Fontes Tom 31 — zł 45,—.
- Inwentarz Aktów Sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764), cz. I, Wyd. Górski Karol. Toruń 1950, s. 250 — Fontes Tom 34 — zł 22,50.
- Inwentarz Aktów Sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764), cz. II, Wyd. Górski Karol. Toruń 1950, s. 244 — Fontes Tom 34 — zł 22, 50.
- Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego z lat 1399—1413. Wyd. Górski Karol. Toruń 1950, s. 113 — Fontes Tom 35 — zł 14,50.—.
- Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z r. 1598. Wyd. Żytkowicz Leonid Toruń 1950, s. 234 — Fontes Tom 36 — zł 24,—.
- Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z r. 1582. Wyd. Żytkowicz Leonid. Toruń 1953, s. 394 — Fontes Tom 37 — zł 56,—.
- Inwentarze starostw puckiego i kościerskiego z XVI w. Wyd. Labuda Gerard. Toruń 1954, s. 232 + 2 mapki Fontes 39 — zł 20,15.
- Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1646 i 1676). Wyd. Mienicki Ryszard. Toruń 1955, s. 179 — Fontes 40 — zł 21,—.
- Akta Stanów Prus Królewskich. Tom I. Wyd. Górski Karol i Biskup Marian. Toruń 1955, s. 606 — Fontes 41 — zł 90,—.

W druku:

- Inwentarze dóbr biskupstwa włocławskiego t. III — Wyd. Żytkowicz Leonid — Fontes 38.
- Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1723—1747). Wyd. Mienicki Ryszard — Fontes 42.

FONTES SERIES II: ROTULI PHOTOGRAPCHICI

- Recessus comitorum Terrae Prussiae Torunenses 1506—1653. Ed. Górski Carolus Toruń 1948, Rotuli 1—12 Pars I-II Imag. 499.
- Matricularium Regni Casimiri IV Regis inceptorum et decretorum ab anno 1456 usque ad 1466. (Vol. II) Ed. Górski Carolus. Toruń 1949, Rotuli 13—16 Imag. 753.
- Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus. Toruń 1950:

ab anno	1541—1544,	Rotuli	17—25	Imag.	1555
" "	1545—1547,	"	26—32	"	1127
" "	1548—1549	"	33—39	"	1110
anno	1564	"	40—41	"	353
"	1565.	"	42—46	"	810

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska Cristina. Toruń 1951 :

ab anno	1565—1568.	Rotuli	47—53	Imag.	1024
anno	1574.	..	54—60	..	994
"	1575.	..	61—67	..	1030
ab anno	1577—1579.	..	68—73	..	1072
"	" 1582—1586.	..	74—78	..	666
anno	1584.	..	79—82	..	656
ab anno	1601—1605.	..	83—87	..	652
"	" 1608—1612.	..	88—93	..	800
"	" 1612—1613.	..	94—98	..	763

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska Cristina. Toruń 1952 :

anno	1616.	Rotuli	99—105	Imag.	1052
ab anno	1616—1618	..	106—110	..	911
anno	1618.	..	111—117	..	1149
ab anno	1621—1626.	..	118—121	..	533
anno	1629	..	122—123	..	371
ab anno	1632—1636.	..	124—128	..	797
"	" 1640—1641.	..	129—138	..	1768
"	" 1661—1662.	..	139—148	..	1683

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska Cristina. Toruń 1953 :

anno	1662	Rotuli	149—157	Imag.	1633
ab anno	1662—1663	..	158—170	..	2338
"	" 1666—1670	..	171—175	..	774
"	" 1669—1670	..	176—185	..	1806
"	" 1670—1671	..	186—191	..	1131
"	" 1671—1675	..	192—195	..	647

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) d. Porębska Cristina. Toruń 1954:

ab anno	1672—1674	Rotuli	196—201	Imag.	1125
"	" 1676—1679	..	202—205	..	805
"	" 1679—1681	..	206—213	..	1301
"	" 1680—1686	..	214—216	..	539
"	" 1682—1688	..	217—227	..	1926

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) d. Porębska Cristina. Toruń 1955:

ab anno	1688—1689 ver. I	Rotuli	228—229	Imag.	496
"	" 1688—1699 ver. II	..	230—236	..	1213
"	" 1688—1690	..	237—248	..	2207
ammo	1690	..	249—252	..	688
"	1691	..	253—257	..	866
ab anno	1692—1694	..	258—261	..	743

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- TOM XI z. 5—12 Toruń 1939—1945, s. 50, zł 4,50.
TOM XII Toruń 1947, s. 100, zł 7,50.
TOM XIII — Pokłosie I-go Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Pomorza i Prus, odbytego w Toruniu w dniach 19—20 lutego 1947. Toruń 1948, s. 131, zł 8,55.
TOM XIV z. 1—4 Toruń 1948, s. 175, zł 15,—.
TOM XV z. 1—2. Toruń 1949, s. 222, zł 5,—.
TOM XV z. 3—4. Toruń 1950, s. 168, zł 3,—.
TOM XVI z. 1—4. Toruń 1950, s. 170, zł 10,—.
TOM XVII z. 1—2. Toruń 1951, s. 103, zł 3,—.
TOM XVII z. 3—4. Toruń 1952, s. 139, zł 5,—.
TOM XVIII z. 1—4. Toruń 1953, s. 255, zł 15,—.
TOM XIX z. 1—4. Toruń 1953, s. 400, zł 35,—.
TOM XX z. 1—4. Toruń 1955, s. 475, zł 60,—.
TOM XXI z. 1—2. Toruń 1956, s. 355, zł 50,—.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- RUTSKI JAN: Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. Uwagi w sprawie jej interpretacji. Toruń 1948, s. 53, Tom I, z. 1, zł 5,70.
SŁAWIŃSKA IRENA: Tragedia w epoce Młodej Polski. (Z zagadnień struktury dramatu). Toruń 1948, s. 184. Tom I, z. 2, zł 11,25.
MIROWICZ ANATOL: O grupach syntaktycznych z przydawką. Toruń 1948, s. 130. Tom I, z. 3, zł 12,45.
SREBRNY STEPHANUS: Critica et exegetica in Aeschylum. Toruń 1950, s. 60. Tom II, z. 1, zł 7,80.
KRYSINIEL-JÓZEFOWICZOWA BARBARA: De quibusdam Plauti exemplaribus Graecis. Toruń 1949, s. 109. Tom II, z. 2, zł 10,50.
ZGORZELSKI CZESŁAW: Duma — poprzedniczka ballady. Toruń 1949, s. 308. Tom II, z. 3, zł 18,—.
FREISNER WALERIAN: Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii. Toruń 1949, s. 292. Tom III, z. 1, zł 22,80.
HRABEC STEFAN: Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w. Toruń 1949, s. 160. Tom III, z. 2, zł 13,50.
LEWICKI ANDRZEJ: Zapominanie nazwisk. Toruń 1950, s. 190. Tom III, z. 3, zł 24,—.
SKIMINA STANISŁAW: Persjusz w Polsce. Toruń 1952, s. 74. Tom IV, z. 1, zł 18,—.
MAKOWIECKI TADEUSZ: Muzyka w twórczości Wyspiańskiego, Toruń 1955, s. 108. Tom IV, z. 2, zł 14,—.
STRZAŁKOWA MARIA: Saint-Amant poète du baroque français. Toruń 1955, s. 116. Tom IV, z. 3, zł 14,—.
WALENTYNOWICZ MARIA: Działalność pedagogiczna bibliotekarza. Toruń 1956, Tom V z. 1. s. 260 zł 16,50.
GERSTMANN STANISŁAW: Wpływ rodziców na zaburzenia emocjonalności uczniów. Tom V z. 2 Toruń 1956, s. 180 zł 23,—.

WYDAWNICTWA WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZEGO

- HURYNOWICZ JANINA: Wpływ niektórych środków nasennych i narkotycznych na zmiany chronaksyjnej pobudliwości układu błędnikowego u królików. Toruń 1947, s. 95, zł 6,—.
PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Toruń 1947, s. 490, tab. 1.
PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Toruń 1948, indeks, s. 46 (2 tomy zł 33,30).

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio A (mathematica — physica)

Volumen I.

- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Trois contributions au calcul des propositions bivalent. (Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań). Toruń 1948, s. 15. Vol. I, nr 1.
- Sur les variables propositionnelles dépendantes. (O zmiennych zdaniowych zależnych), 1948, s. 5. Vol. I, nr 2.
 - Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions de nombres. (O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb), 1948, s. 13. Vol. I, nr 3.
- SKORKO EUGENIUSZ: O pewnych własnościach optycznych kryształów chryzenu i antracenu zabarwionych naftacemem, 1948, s. 20. Vol. I, nr 4.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1948, s. 21. Vol. I, nr 5.
- TURCZYŃSKI WACŁAW: Wyznaczanie stałych optycznych metali w części widzialnej widma i w nadfiolecie, 1949, s. 21. Vol. I, nr 6.
- STENZ EDWARD: Zagadnienie klimatów suchych w świetle wyparowania, 1949, s. 68. Vol. I, nr 7.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: O koniunkcji dyskusyjnej w rachunku zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1949, s. 2. Vol. I, nr 8 (tom zł 15,—).

Volumen II.

- HOHENDORF EUGENIUSZ: Dotychczasowe metody obliczeń dzielnika opadowego a metoda średnich dziesięcioletnich, Toruń 1949, s. 64. Vol. II, nr 1.
- CZEŹOWSKI TADEUSZ: Przyczynek do sylogistyki Arystotelesa, 1950, s. 12. Vol. II, nr 2.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: O interpretacjach zdań kategoriycznych Arystotelesa w rachunku predykatów, 1950, s. 14. Vol. II, nr 3.
- GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: O insolacji Gdańska, Sopotu i Gdyni w porównaniu z Warszawą, 1951, s. 28. Vol. II, nr 4.
- O wahaniach długoletnich wysokości rocznej opadów i dzielnika opadowego, 1951, s. 14. Vol. II, nr 5.
- HANUSOWA WANDA: Oscylator torsyjny, 1951, s. 48 Vol. II, nr 6. (tom zł 23,50).

Volumen III.

- RZEWUSKI JAN: On the interaction of Particles in Feynman's Theory. O oddziaływaniu pomiędzy cząstkami w teorii Feynmana, Toruń 1951, s. 13. Vol. III, nr 1.
- IWANOWSKA WILHELMINA: A Spectrophotometric Study of RR Lyrae Type Variables. Badania spektrofotometryczne gwiazd typu RR Lyrae.
- TOMASIK HALINA: An attempt at Establishing a Colour Temperature Scale for Some High Velocity Stars from the Slope of Their Photographic Energy Curves. Fotograficzne gradienty gwiazd szybkich.
- ŁUBIENSKA-IWANISZEWSKA CECYLIA: Some Physical and Kinematical Properties of the RR Lyrae Type Variables. Cechy fizyczne i kinematyczne gwiazd typu RR Lyrae, 1953, s. 36. Vol. II, nr 2.

- OLSZEWSKI JAN: O elektrostatycznym oddziaływaniu neutronu z elektronem, 1953, s. 22. Vol. III, nr 3.
- RAYSKI JERZY: Simple Examples of Failure of the Standart Perturbation Methods. Proste przykłady nestosowalności rachunku zaburzeń w kwantowej teorii pola.
— Remarks on Gauge Invariance. Uwagi o niezmienności elektromagnetycznej, 1953, s. 20. Vol. III, nr 4.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Motions of High Velocity Stars. Part II — Ruchy gwiazd szybkich. Część II.
— On the Determination of Vertices from the Peculiar Motions of Subdwarfs
O wyznaczaniu kierunków wertexów na podstawie ruchów swoistych gwiazd podkarłów.
- RAKOWIECKI TADEUSZ: Formules pour le calcul de l'orbite et de l'éphéméride d'une binaire visuelle — Wzory w celu wyznaczenia orbity i efemerydy gwiazdy podwójnej wizualnej.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Photographic Observations of the Short-Period Variable UZ Leonis — Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej krótkookresowej UZ Leonis.
— Photographic Observations of the Short-Period Variable TV Leonis — Obserwacje fotograficzne gwiazdy krótko-okresowej TV Leonis.
— Photographic Observations of the Short-Period Variable RY Comae — Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej krótko-okresowej RY Comae.
— Photographic Observations of the Variable Stars SV Vulpeculae — Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej SV Vulpeculae.
— Visual Observations of the Variable Star XZ Draconis — Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej XZ Draconis.
— Visual Observations of the Long-Period Variable Star χ Cygni — Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej Cygani, 1953, s. 44. Vol. III, nr 5 (tom zł 21,—).

Sectio B (chemia)

Volumen I.

- TOMASZEWICZ-MATYSIKOWA ZOFIA: Przejście od alfa-pinenu do borneolów, Toruń 1954, s. 16. Vol. I, nr 1.
- KRUPOWICZ JAN: Działanie roztworu kwasu siarkowego w etanolu na $d\text{-}\Delta^3$ karen 1954, s. 10. Vol. I, nr 2.
- GRONOWSKA JANINA: Działanie fenolanów na chlorek bornylu. Toruń 1955, s. 16. Vol. I, nr 3.

Sectio C (geographia — geologia)

Volumen I.

- ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Oz Chełmżyński, Toruń 1951, s. 16. Vol. I, nr 1.
- KOC LUCJAN: Osadnictwo Wybrzeża na wschód od Darłowa, 1951, s. 23. Vol. I, nr 2.
- POLAKIEWICZÓWNA MARIA: Z badań nad zapleczem gospodarczym Torunia, 1951, s. 26. Vol. I, nr 3.
- HOHENDORF EUGENIUSZ: Klimat Ziemi Chełmińskiej w świetle potrzeb rolnictwa, 1952, s. 38. Vol. I, nr 4.
- GALON RAJMUND: Formy polodowcowe okolic Więcborka, 1952, s. 29 + 5 ilustr. + mapa. Vol. I, nr 5
- GALON RAJMUND: Morfologia doliny i zandru Brdy. 1953, s. 58 + 4 mapy. Vol. I, nr 6 (tom zł 45,—).

Volumen II.

- GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: Czas trwania usłonecznienia w Toruniu na tle usłonecznienia Polski i Europy. Toruń 1955, s. 34. Vol. II, nr 1.
- ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Moreny czołowe zachodniego Pojezierza Mazurskiego. Toruń 1955, s. 112 + 3 mapki + 7 wkł. Vol. II, nr 2 (tom zł 22,50).

Sectio D (botanica)

Volumen I.

- SIENICKA ANTONINA: Włoski na zoocecidiach wywołanych przez *Myzus ribis* L. na porzeczkach (*Ribes*) Toruń 1950, s. 48. Vol. I, nr 1.
- ZABŁOCCY WANDA i JAN: Wnętrzniaki polskie, cz. I, 1951, s. 22. Vol. I, nr 2.
- KOWNAS STEFAN: Trzecziorzędowe drewna z Dobrzynia n/Wisłą, 1951, s. 55. Vol. I, nr 3 (tom zł 16,—).

Sectio E (zologia)

Volumen I.

- WENGRIS JANINA: Badania nad rozmieszczeniem mrowisk w zależności od warunków ekologicznych, Toruń 1948, s. 79 z (tablicami. Vol. I, nr 1.
- PRUFFER JAN: Z badań nad kornikami lasu Zakretowego pod Wilnem, 1948, s. 40 z tablicami. Vol. I, nr 2.
- OGIJEWICZ BORYS: Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnóży chrząszczy, 1948, s. 50 z tablicami. Vol. I, nr 3.
- WENGRIS JANINA: Rośliniarki (*Tenthredinidae*) okolic Oszmiany, 1948, s. 19. Vol. I, nr 4. -
- PRUFFER JAN: Przyczynek do znajomości motyli Wołynia, 1948, s. 5. Vol. I, nr 5.
- MARKIEWICZ ELEONORA: Przyczynek do badań nad zimowaniem w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy, 1948, s. 29. Vol. I, nr 6 (tom zł 18,—).

Volumen II.

- KLIMEK LUCJAN: Ważki (*Odonata*) Województwa Pomorskiego. Toruń 1949, s. 16 Vol. II, nr 1.
- GROMADSKA MELITYNA: Wpływ temperatur stałych i przemiennych na ilość wyprodukowanego CO² przez poczwarki różnych owadów, 1949, s. 28. Vol. II, nr 2.
- RACIĘCKA MARIA: Z badań nad unerwieniem kończyn u larw *Molanna angustata* Curt. (Trich.), 1949, s. 75. Vol. II, nr 3.
- MIKULSKI J. St.: Uwagi o zastosowaniu wskaźników środowiskowych Stanley'a w ekologii płazów, 1949, s. 8. Vol. II, nr 4.
- PRUFFER JAN i SOŁTYS EDWARD: O niektórych nowych lub rzadkich motylach Pomorza, 1950, s. 15. Vol. II, nr 5.
- PRUFFER JAN: O pewnych właściwościach entomofauny rezerwatu cisowego Wierchlas, 1950, s. 32. Vol. II, nr 6 (tom zł 15,—).

Volumen III.

- MICHNIEWSKA ZOFIA i SKIRGAJŁO GRAŻYNA: Układ naczyń krwionośnych u rzeźkarki (*Hyla alborea* L.), Toruń. Vol. III, nr 1.
- TARWID KAZIMIERZ: Próba charakterystyki zespołu komarów puszczy Kampinowskiej, Vol. III, nr 2.
- SZUDARSKI MARIAN: The effect of coloured light on the physiological state of the melanophores in the flounder. Wpływ różnobarwnego światła na stan fizjologiczny melanoforów u storni, 1953, s. 10 + 2 ilustr. Vol. III, nr. 3.

Supplementum I.

(zawiera rezultaty badań zespołowych wydmy Zadroże pod Toruniem)

- OKOŁOWICZ WINCENTY: Opis geograficzny wydmy Zadroże, s. 8.
GAJDÓWNA EUGENIA: Badania piasku wydmy Zadroże, s. 4.
ŁOSIŃSKI J., MIKULSKI J. St.: Obserwacje mikroklimatyczne na wydmie Zadroże koło Torunia, s. 11.
ANIKIEJÓWNA CZ., GÓRSKA J.: Stosunki florystyczne i fitosocjologiczne wydmy Zadroże, s. 10.
LEWANDOWSKI JERZY: Grzyby wydmy Zadroże, s. 2.
PŁOSKONIOWNA MARIA: Galasy wydmy Zadroże, s. 2.
PRUFFER JAN: Badania zoocoenozy wydmy Zadroże, s. 16.
GROMADSKA MELITYNA: Fauna kwiatów wydmy Zadroże, s. 25.
SOŁTYS EDWARD: Motyle wydmy Zadroże (*Macrolepidoptera*), s. 5. (Toruń 1949, zł 7,50).

Supplementum II.

(poświęcony pamięci Mieczysława Limanowskiego).

- LIMANOWSKI MIECZYŚLAW: O Tatrach, s. 16.
PASSENDORFER EDWARD: M. Limanowski jako geolog, s. 14.
GALON RAJMUND: M. Limanowski jako geograf, s. 3.
GOETEL WALERY: Wspomnienie o Limanowskim, s. 4.
STECKI KONSTANTY: Wspomnienie, s. 6.
GÓRSKI KONRAD: O stosunku M. Limanowskiego do dzieł literackich, s. 6.
SREBRNY STEFAN: Limanowski w Reducie, s. 16.
ZNAMIEROWSKA-PRUFFEROWA MARIA: Limanowski — twórca widowiska baśniowego, s. 7.
ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Ze wspomnień uczenicy prof. M. Limanowskiego, s. 4 (Toruń 1950, zł 3,—).

Supplementum III.

- KOŁACZKOWSKA MARIA: 32 klasy krystalograficzne, Toruń 1950, s. 61 zł 9,—.

Supplementum V.

- CHURSKI ZYGMUNT: Jezioro Mukrz i jego okolice, s. 12 + 1 mapa.

BIULETYN OBSERWATORIUM ASTRONOMICZNEGO UNIwersytetu M. KOPERNIKA W TORUNIU

(Bulletin of the Astronomical Observatory of N. Copernicus University in Toruń)

Nr 4 (1948)

- RAKOWIECKI T.: Détermination de l'orbite d'une binaire spectroscopique a l'aide de deux positions.
(Wyznaczenie toru podwójnej gwiazdy spektroskopowej z dwu pozycji), s. 11.
DZIEWULSKI WŁ.: Visual observations of the variable star SZ Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SZ Cygni), s. 1.
— Visual observations of the variable star RZ Cephei.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RZ Cephei), s. 2 (zł 2,10).

Nr 5 (1948)

- SZELIGOWSKI ST.: Perturbacje wiekowe małej planety „Amor” (1221), wywołane działaniem ośmiu wielkich planet.
(Secular perturbations of Amor (1221), arising from the actions of the eight Major Planets), s. 8.
- DZIEWULSKI WŁ.: Secular perturbations of the Minor Planet (1474), arising from action of the eight Major Planets. (Supplement).
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1474), wywołane działaniem ośmiu planet. (Dodatek), s. 1.
- DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual observations of the variable star RX Aurigae.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae), s. 2.
- DZIEWULSKA ANIELA: Reduction of the visual observations of the variable star AW Cassiopeiae.
(Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej RW Cassiopeiae), s. 2.
— Reduction of the visual observations of the variable star AH Cephei.
(Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej AH Cephei), s. 2 (zł 2,10).

Nr 6 (1948)

- DZIEWULSKI WŁ.: Photographic observations of the variable star X Cygni. (Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni), s. 7.
- DZIEWULSKI WŁ., IWANOWSKA W.: Visual observations of the variable star X Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni), s. 4.
- DZIEWULSKI WŁ.: Visual observations of the variable star S Sagittae.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej S Sagittae), s. 3.
— Observations of the long-period variable star X Cygni.
(Obserwacje gwiazdy długookresowej X Cygni), s. 2.
— Observations of meteors.
(Obserwacje meteorów), s. 1 (zł 2,10).

Nr 7 (1949)

- DZIEWULSKI WŁ.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Marsa, s. 5.
- GADZIKOWSKA H.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Wenus, s. 1.
- IWANISZEWSKI H.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem Neptuna, s. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana, s. 2.
— Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem ośmiu wielkich planet, s. 2.
— Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni, s. 2.
— Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej V 367 Cygni, s. 3.
— Obserwacje meteorów, s. 2 (zł 2,10).

Ś. p. Marian Kaźmierczak

DZIEWULSKI WŁ., ŁUBIENSKA C. and IWANISZEWSKI H.: Visual Observations of the Long-period Variable Star X Cygni.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej X Cygni, s. 2.

DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual Observations of the Variable Star KR Cygni.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej KR Cygni, s. 2.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star CD Cygni.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej CD Cygni, s. 2 (zł 2,10).

Profesor dr Władysław Dziewulski, Rys biograficzny (W. Iwanowska), s. 3.

Profesor dr Władysław Dziewulski, Biographical Note, s. 10.

ZONN W.: Apsidal Motion of the Eclipsing Binary CO Lacertae.

Ruch linii apsydów gwiazdy zmiennej CO Lacertae, s. 7.

IWANOWSKA W.: The Spectrophotometric Study of Some High Velocity Stars.

Badania spektrofotometryczne gwiazd szybkich, s. 14.

ŁUBIENSKA C.: On the Phase Difference between the Light Curves and the Radial Velocity Curves of Cepheids.

O różnicy faz pomiędzy krzywą jasności a krzywą prędkości radialnych cefeid, s. 5.

GADZIKOWSKA H. and IWANISZEWSKI H.: The Sun's Motion relative to the Ruch słońca w przestrzeni w odniesieniu do gwiazd podwójnych, s. 3 (zł 12,—).

DZIEWULSKI WŁ.: The motions of the High Velocity Stars Part. I. I. Ruch gwiazd szybkich. Część I, s. 8.

DZIEWULSKI WŁ. and ŁUBIENSKA C.: Visual Observations of the Long-Period Variable Star X Cygni. Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej X Cygni, s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Long-Period Star o Ceti.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej o Ceti, s. 1.

SERKOWSKI K.: Minima of the Eclipsing Variable SW Lacertae.

Minima gwiazdy zaćmionej SW Lacertae, s. 1.

PIĄTKOWSKA R.: Visual Observations of the Variable Star TT Herculis.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TT Herculis, s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star SU Draconis.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SU Draconis, s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star SW Draconis.

Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SW Draconis, s. 1.

LISICKI A.: A New Variable in the Pleiades.

Nowa gwiazda zmienna w Plejadach, s. 1 (zł 5,—).

